

Konkurransetilsynetsnemnda

Konkurransetilsynetsnemndas avgjørelse V04-2021 - 25. november 2021 - offentlig versjon

Sak: 2021/1051

Klager: Verisure AS/Verisure Midholding AB

Prosessfullmektig: Advokatfirmaet Wikborg Rein ved advokatene Kaare Andreas Shetelig, Eivind Stage og Mads Magnussen

Konkurransetilsynetsnemndas medlemmer:

Tore Lunde, Elisabeth Styrvold Wiggen og Bjørn Eirik Hansen

1 Innledning

1.1 Sakens bakgrunn

- (1) Konkurransetilsynet traff 25. november 2020 vedtak (heretter omtalt som vedtaket) om ileggelse av overtredelsesgebyr mot Verisure AS og Verisure Midholding AB (heretter i fellesskap omtalt som «klager» eller «Verisure» om ikke annet fremgår), for brudd på lov om konkurranse mellom foretak og kontroll med foretakssammenslutninger 5. mars 2004 nr. 12 (konkurranseloven) § 10 og avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde 2. mai 1992 (EØS-avtalen) artikkel 53. I vedtaket la Konkurransetilsynet til grunn at Sector Alarm AS (heretter omtalt som «Sector») og Verisure hadde samarbeidet om markedsdeling i perioden 2011 til 2017, og at foretakene i den forbindelse utvekslet konkurransesensitiv informasjon.
- (2) Klager, representert ved advokatene Kaare Andreas Shetelig, Eivind Stage og Mads Magnussen i Wikborg Rein Advokatfirma AS, påklaget vedtaket 25. mai 2021 (heretter omtalt som klagen).
- (3) Konkurransetilsynet vurderte klagen, men konkluderte med at den ikke ga grunnlag for å endre eller oppheve vedtaket, jf. lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker 10. februar 1967 (forvaltningsloven) § 33. Konkurransetilsynets innstilling, klagen og sakens dokumenter ble derfor oversendt Konkurransetilsynetsnemnda 15. juni 2021.
- (4) Konkurransetilsynetsnemnda avholdt planmøte i saken 25. juni 2021.
- (5) Klager kommenterte Konkurransetilsynets innstilling i brev til Konkurransetilsynetsnemnda 16. juli 2021. Konkurransetilsynet innga ytterligere merknader til klagers kommentarer i brev 23. august 2021. Klager kom med sine avsluttende merknader i brev 8. september 2021.

Postadresse

Postboks 511 Sentrum
5805 Bergen

Besøksadresse

Zander Kaaes gate 7
5015 Bergen

Tlf.: 55 19 30 00

E-post: post@knse.no

- (6) Konkurransklagenemnda innhentet informasjon fra Verisure, Sector og Konkurransetilsynet i tre ulike brev 6. september 2021. Nemnda mottok svar i tre ulike brev 15. september 2021.
- (7) Konkurransklagenemnda har i behandlingen av klagen forholdt seg til de dokumenter som inngår i saken, klagen, etterfølgende brev/prosesskriv, økonomiske rapporter, og etterfølgende skriftlige merknader fra Verisure og Konkurransetilsynet, samt opplysninger motatt 15. september 2021. Klagesaken har vært undergitt skriftlig behandling, jf. konkurranseloven § 37 første ledd. Nemnda har etter dialog med Verisure og Konkurransetilsynet, ikke funnet det nødvendig å gjennomføre muntlig høring for å ha et forsvarlig avgjørelsesgrunnlag, eller sikre en rettferdig behandling av saken.
- (8) Konkurransklagenemnda har avholdt en rekke interne arbeidsmøter i saken. Varamedlem Frode Steen har også deltatt på de fleste av møtene, for å kunne ivareta sin funksjon som varamedlem. Steen har også etter forespørsel fra nemnda, bidratt med å vurdere de økonomiske rapportene utarbeidet av Oslo Economics (heretter omtalt som "OE"). Steen har ikke deltatt ved avgjørelsen av saken.
- (9) Konkurransklagenemnda skal ta stilling til gyldigheten av Konkurransetilsynets vedtak V2020-32. Etter forvaltningsloven § 34 andre ledd kan Konkurransklagenemnda prøve alle sider av saken. Dette betyr at nemnda kan prøve både faktum, saksbehandling, rettsanvendelse og skjønn. Etter forvaltningsloven § 34 siste ledd første punktum kan nemnda treffe nytt vedtak i saken.

2 Sakens bakgrunn

2.1 Innledning

- (10) Beskrivelsen av Verisure og Sector, og beskrivelsen av det norske boligalarmmarkedet i punkt 2.6, bygger på Konkurransetilsynets beskrivelse i Konkurransetilsynets vedtak kapittel 2 «*Sakens bakgrunn*» og kapittel 5 «*Nærmere om sakens faktiske side*» og klagen punkt 3.2.2. Verisure har ikke hatt innvendinger til beskrivelsen av aktørene og boligalarmmarkedet som beskrevet under i punkt 2.6. Konkurransklagenemnda viser til vedtaket og klagen for en mer detaljert beskrivelse. Omtalen i det følgende relaterer seg til perioden som vedtaket gjelder.

2.2 Konkurransetilsynets vedtak

- (11) Konkurransetilsynet traff 25. november 2020 vedtak om illeggelse av overtredelsesgebyr for brudd på konkurranseloven § 10 og EØS-avtalen artikkel 53. I vedtaket ble det lagt til grunn at *«det har funnet sted et samarbeid om markedsdeling mellom Sector og Verisure. Som en del av samarbeidet har partene utvekslet konkurransefølsom informasjon. Formålet med samarbeidet har objektivt sett vært å merkbart redusere konkurransen mellom partene.» Konkurransetilsynet fant det videre «bevist med klar sannsynlighetsovervekt at samarbeidet mellom partene i denne saken utgjør én fortsatt og sammenhengende overtredelse i perioden 17. august 2011 til 20. juni 2017».*
- (12) På denne bakgrunn ble det fattet vedtak med følgende slutning:

«Verisure AS og Verisure Midholding AB ilegges solidarisk et overtredelsesgebyr på 766,0 millioner kroner – syv hundre og sekstiseks millioner kroner - for overtredelse av konkurranseloven § 10 og EØS-avtalen artikkel 53.»

2.3 Om Klager

2.3.1 Selskapsforhold - Verisure AS

- (13) Verisure AS ble stiftet 11. februar 1965. Frem til 15. januar 2014 var selskapets foretaksnavn Securitas Direct AS. I sakens dokumenter er dette selskapet en rekke steder forkortet til «SD».
- (14) [REDACTED] var daglig leder i Verisure fra mai 2009 til november 2016, da [REDACTED] overtok.
- (15) Fra 2009 til 2015 var [REDACTED] styreleder i Verisure. [REDACTED] var styremedlem fra 2015 til juni 2021, da sittende styreleder [REDACTED] overtok. [REDACTED] har vært styremedlem fra 2010, og er fortsatt styremedlem. [REDACTED] var styremedlem fra 2010 til 2016. Fra november 2016 til oktober 2019 var [REDACTED] styremedlem. [REDACTED] var styremedlem fra desember 2016 til juni 2021.
- (16) Årsregnskapet til Verisure for 2019 viser en omsetning på 1 323 939 kroner.

2.3.2 Verisure-konsernet

- (17) På tidspunktet for Konkurransetilsynets vedtak var Verisure eid 100 prosent av Verisure Holding AS (heretter omtalt som Verisure Holding), som ble stiftet 30. september 2011, og hadde som vedtektsfestet formål *«Salg og service av alarmanlegg med tilhørende tjenester og annen beslektet forretningsvirksomhet, herunder deltakelse i andre selskaper med lignende virksomhet.»*
- (18) Verisure Holding var 100 prosent eid av svenske Securitas Direct AB, som igjen var eid 100 prosent av Verisure Midholding AB (heretter omtalt som Verisure Midholding). Topholding 2 AB eide Verisure Midholding med 100 prosent. Sistnevnte var 100 prosent eid av luxemburgske Dream Luxco S.C.A, som igjen er 99,31 prosent eid av Shield Luxco 2 S.a.r.l. Dette selskapet var 92,9 prosent eid av Dream GP S.a.r.l. som igjen var 100 prosent eid av Shield Luxco 1,5 S.a.r.l. Shield Luxco 1 S.a.r.l. (heretter omtalt som Shield Luxco) eide 100 prosent av aksjene i Shield Luxco 1,5 S.a.r.l.
- (19) Shield Luxco har vært konsernspiss i Verisure-konsernet siden 2015, og konsernregnskapet for 2019 var konsolidert med dette selskapet som konsernspiss. I perioden fra 2011 til 2015 var det Dream Luxco S.C.A. som var konsernspiss.
- (20) Verisure har redegjort for at svenske Verisure Midholding på tidspunktet for Konkurransetilsynets vedtak hadde rollen som indirekte holdingselskap for driftsselskapene, og [REDACTED] i tillegg til å være kontraktpartner for sentrale deler av konsernfinansieringen. Selskapet ble etablert i mai 2011. Fra høsten 2011 og frem til tidspunktet for Konkurransetilsynets vedtak har dette selskapet indirekte kontrollert Verisure.
- (21) Det fremgår av årsrapporten til Verisure-konsernet for 2019 at konsernet på daværende tidspunkt var den ledende tilbyder av overvåkede alarmløsninger til husholdninger og små bedrifter i Europa. Konsernet hadde ifølge årsrapporten virksomhet i tolv europeiske land og tre land i Sør-Amerika. Konsernomsetningen i 2019 var 1 900,73 millioner euro (ca. 18,7 milliarder kroner på tidspunktet for Konkurransetilsynets vedtak). Hovedkontoret er Genève i Sveits.

- (22) I perioden fra 2011 og frem til vedtakstidspunktet har Verisure-konsernet vært eid av ulike private equity-fond. Fra høsten 2011 til sent i 2015 var konsernet eid i fellesskap av Bain Capital og Hellman & Friedman. På tidspunktet for Konkurransetilsynets vedtak var Verisure-konsernet kontrollert av Hellmann & Friedman.

2.3.3 Verisure AS sin virksomhet

- (23) Verisure sitt vedtektsfestede formål på tidspunktet for Konkurransetilsynets vedtak var: «*Besørge salg og service av alarmanlegg med tilhørende tjenester og annen beslektet forretningsvirksomhet.*» Verisure er leverandør av boligalarmer, alarmtjenester og smarthjemprodukter til privatkunder og små bedrifter. De sentrale produktene som leveres er egenutviklede boligalarmer med løpende døgntkontinuerlig overvåkning, utrykning og andre serviceelementer. Verisure tilbyr overvåkning av innbrudd, brann, vann og SOS-alarm, og kunden kan velge en kombinasjon av disse. Den vanligste kombinasjonen er overvåkning av innbrudd, brann og SOS-alarm. Det er i tillegg mulig å koble til ulike smarthjemløsninger til boligalarmen, blant annet digitale dørlåser, smartkontakter, varmepumper og inneklimatestere.
- (24) Verisure har redegjort for at det er to faser i forbindelse med salg av boligalarmer; installeringen av alarmsystemet hos kunden (første fase) og løpende overvåkning, utrykning og andre løpende serviceelementer mot en månedlig abonnementsavgift (andre fase).
- (25) Selskapet har en alarmstasjon i Oslo som overvåker kundenes alarmsystemer. En tredjepart benyttes for utføring av utrykning og respons, og i perioden 2011 til 2017 har selskapet hatt avtale med Securitas AS om levering av vektertjenester.
- (26) Siden 2008/2009 har Verisure hatt tre primære salgskanaler; eget feltsalg, eget telefonsalg og partnere som selger, monterer og vedlikeholder alarmer i egen region. Eget feltsalg består av dørsalg og noe salg fra messer og referanser.
- (27) I 2008/2009 opprettet Verisure SWOT («*Sales With Operational Tactics*»), som var et salgssapparat som drev proaktivt dørsalg for å øke salget og markedspenetrasjonen.
- (28) Senere, i 2015 innførte Verisure en ny salgsmode ll «*Replicable Business Model*», som
- (29) Verisures avdeling for kundebehandling var på tidspunktet for Konkurransetilsynets vedtak kalt Customer Care Center (CCC). Avdelingen hadde ansvar for *winback* (behandling av henvendelser fra kunder som ønsker å avslutte abonnementet hos selskapet). Dette innebar at ansatte i avdelingen kontaktet kunden og informerte om oppsigelsestid og vilkår for oppsigelse, og forsøkte samtidig å få kunden til å bli.

- (30) Selskapet benyttet på tidspunktet for Konkurransetilsynets vedtak også såkalte partnere for salg av boligalarmer, som i tillegg utførte installasjoner, service og vedlikehold av både egenolgte boligalarmer og på vegne av Verisure. Historisk har selskapet hatt mellom 25 og 50 forskjellige partnere som har operert over hele Norge. Alle partnere har vært, og var på tidspunktet for Konkurransetilsynets vedtak, tilknyttet Verisure gjennom en franchiseavtale. Det finnes en rekke manualer med prosedyrer og rutiner som partnerne er forpliktet til å følge.
- (31) Verisure har beskrevet et eksempel på en franchiseavtale. Denne innebærer at [REDACTED]
- (32) Dørsalg har vært en viktig salgskanal for Verisures partnere, og historisk sett har partnerne stått for en høy andel av Verisures salg av boligalarmer. En annen viktig salgskanal er telefonsalg, som blant annet har blitt brukt for å følge opp «leads», og for å holde på kunder som vurderer å si opp kundeforholdet.
- (33) I 2009 var andelen dørsalg av totalt salg av boligalarmer i Verisure [REDACTED] prosent, og andelen økte til [REDACTED] prosent i perioden 2009 til 2013. [REDACTED]

2.4 Om Sector Alarm AS

2.4.1 Selskapsforhold – Sector Alarm og Sector-konsernet

- (34) Sector Alarm AS ble stiftet 25. mars 1995.
- (35) [REDACTED] var administrerende direktør i selskapet i perioden 2011 til 2017. I samme periode bestod styret av styreleder [REDACTED] styremedlem [REDACTED] og varamedlem [REDACTED]
- (36) Årsregnskapet til Sector for 2018 viser en omsetning på 850 728 457 kroner, og 865 798 000 kroner i 2019.
- (37) På tidspunktet Konkurransetilsynet traff vedtak overfor Sector, var selskapet eid 100 prosent av Sector Alarm Group AS, som igjen eide 100 prosent av Sector Alarm Group Holding AS. Disse to selskapene ble stiftet 14. desember 2016. I 2018 var [REDACTED] daglig leder og [REDACTED] styreleder i selskapene.
- (38) På tidspunktet for Konkurransetilsynets vedtak mot Sector eide Sector Alarm Holding AS (heretter omtalt som Sector Alarm Holding) 100 prosent av aksjene i Sector Alarm Group Holding AS. Sector Alarm Holding ble stiftet 12. desember 2005. Selskapets vedtektsfestede formål er: «*Selv, gjennom hel- eller deleide selskaper eller ved samarbeide med andre virksomheter å forestå vaktvirksomhet samt montering og vedlikehold av sikkerhetsutstyr knyttet til virksomheten overfor private husholdninger, samt hva dermed står i forbindelse.*»
- (39) Styret i Sector Alarm Holding har mellom 2011 og 2017 bestått av styreleder [REDACTED] og styremedlemmene [REDACTED] og [REDACTED]. Daglig leder har vært [REDACTED]

- (40) Isanor Invest AS (heretter omtalt som Isanor Invest) har hatt en eierandel i Sector Alarm Holding som har variert mellom ca. 62 og ca. 86 prosent i perioden mellom 2011 og 2018. [redacted] eide på tidspunktet for Konkurransetilsynets vedtak 100 prosent av aksjene i selskapet. Selskapet ble stiftet 16. desember 2005 og hadde på tidspunktet for Konkurransetilsynets vedtak samme vedtektsfestede formål som Sector Alarm Holding.
- (41) I 2018 var Isanor Invest majoritetsaksjonær i Sector Alarm Holding, og det ble utarbeidet konsolidert konsernregnskap med Isanor Invest som konsernspiss. Konsernet drev i 2018 virksomhet i Norge, Sverige, Irland, Finland, Spania og Frankrike. Hovedkontoret lå i Oslo. Konsernet solgte på dette tidspunktet alarmtjenester og sikkerhetstjenester til privat- og bedriftsmarkedet.

2.4.2 Sector Alarm AS sin virksomhet

- (42) Sector er totalleverandør av alarmsystemer for boliger, inkludert leiligheter, ferie -og fritidsboliger, samt eiendom som benyttes for mindre næringsvirksomhet. Alarmproduktet er sentralt i alarmtjenestene og -produktene selskapet tilbyr, som selges som en pakke til kundene (grunnpakke). Grunnpakken består av innbrudds-, panikk- og brannalarm. Videre kan kunden velge å kjøpe flere komponenter etter behov. Alarmene er tilknyttet en døgnbemannet alarmsentral, og overvåkning utføres nasjonalt av alarmsentralen i Oslo.
- (43) Sectors vedtektsfestede formål er: *«Vaktvirksomhet samt montering og vedlikehold av sikkerhetsutstyr knyttet til virksomheten overfor private husholdninger, samt hva dermed står i forbindelse, herunder å delta i andre selskaper med liknende virksomhet.»*
- (44) I Konkurransetilsynets vedtak er det opplyst at Sector brukte [redacted]
[redacted]
- (45) Sector brukte flere ulike salgskanaler. Selskapet skilte mellom innesalg og direktesalg. Innesalg omfattet salg ved at kunden selv tok kontakt via e-post, chat eller telefon og ba om et tilbud, gjerne etter søk på internett eller selskapets hjemmeside. [redacted]
[redacted] Innesalgsavdelingen hadde i tillegg ansvar for oppfølging av kunder som sa opp abonnementet.
- (46) Direktesalg omfattet dørsalg og salg på messer og stands. Ved dørsalg oppsøkte selgeren kunden hjemme og tilbød alarm. [redacted]
[redacted]
- (47) Salgsapparatet som håndterte dørsalg var organisert gjennom [redacted] avdelinger, med lokale salgssjefer og [redacted] selgere på hvert sted. Avdelingene var [redacted]
[redacted]
- (48) Selskapet skilte mellom salg foretatt av innsalgssapparatet, dørsalg og messesalg. Dørsalg utgjorde [redacted] Siden 2012 har

██████████ Messesalg utgjorde normalt ca. ██████ prosent. Den største andelen av det totale salget i perioden 2013 til 2017 har vært til kunder som ikke har hatt boligalarm fra før. Andelen av salget til kunder som tidligere har hatt alarm fra en konkurrent har variert, og var størst i 2013 med ██████ prosent.

2.5 Andre aktører

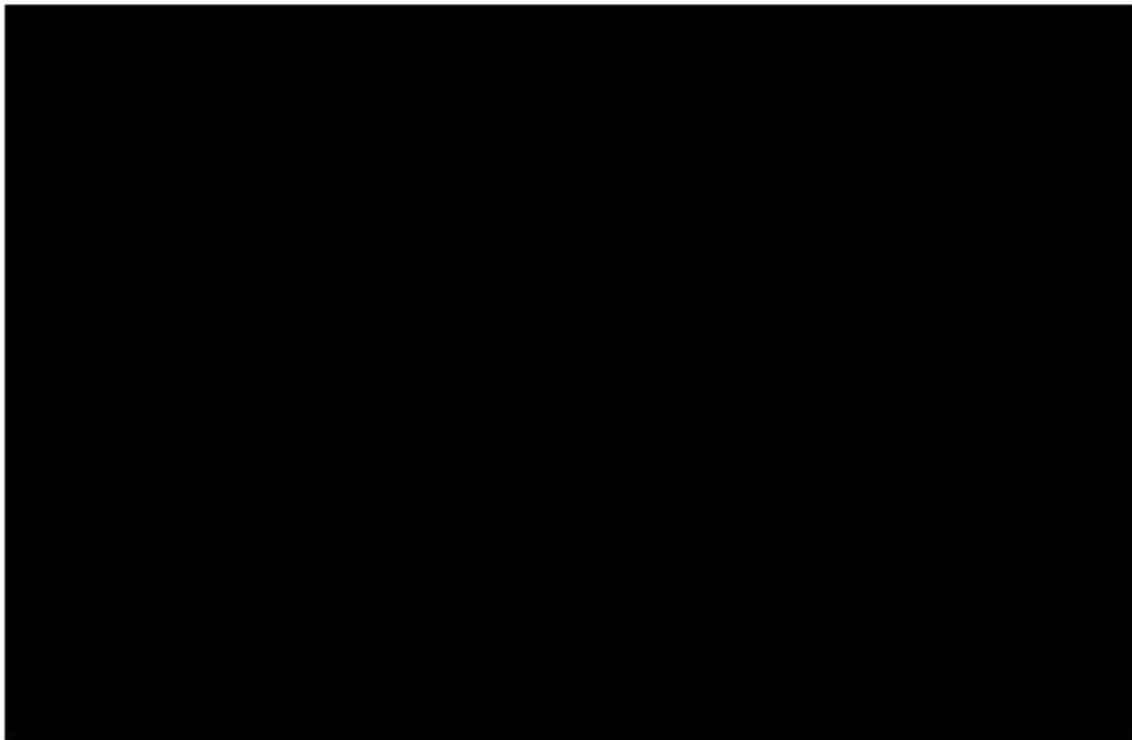
- (49) I tillegg til Verisure og Sector, var det noen få større alarm- og sikkerhetsselskaper som fokuserte på salg til bedriftssegmentet, men som også selger boligalarmer. Nokas AS (heretter omtalt som «Nokas») var ett av disse. Nokas hadde ██████ private abonnenter per fjerde kvartal 2017.
- (50) Det var også noen lokale aktører som tilbød boligalarmer, blant annet Sikkerhetsgruppen AS, Trygg Vakt AS og Alltid24 Sikkerhet AS.

2.6 Det norske boligalarmmarkedet

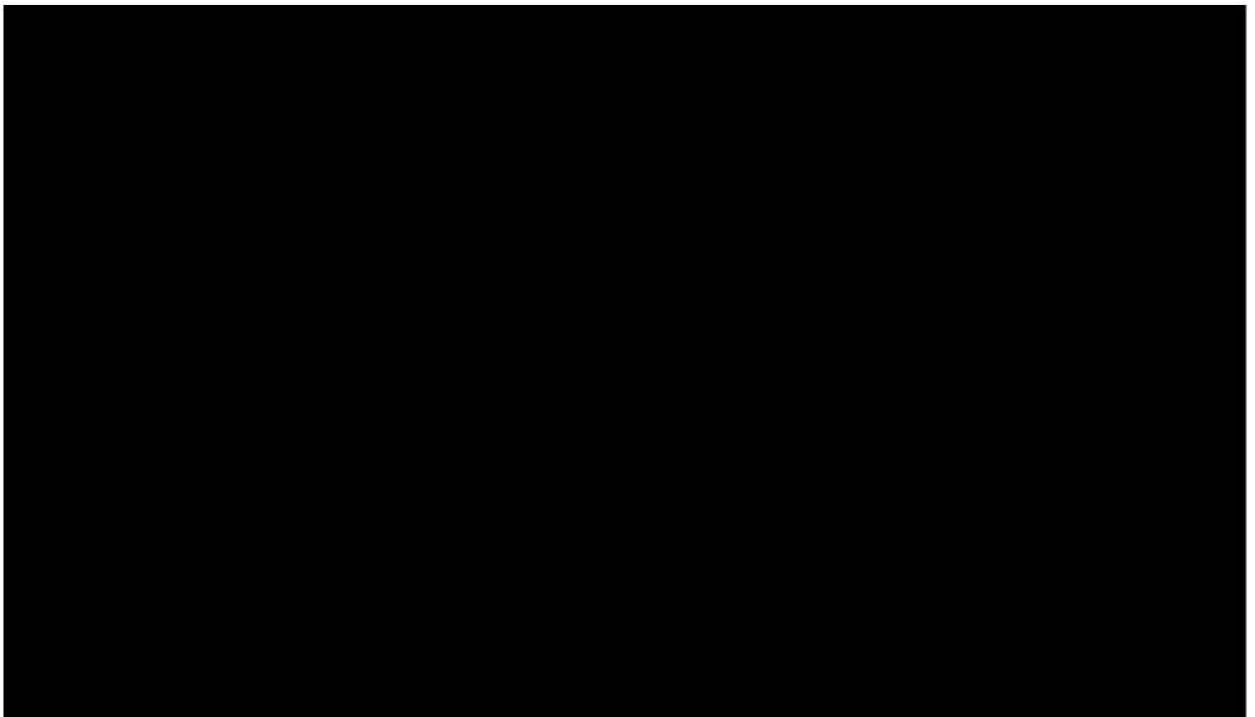
2.6.1 Markedsstruktur i det norske boligalarmmarkedet

- (51) Både Verisure og Sector var medlemmer av Bransjeforening for Sikkerhet & Beredskap, som var underlagt NHO Service og Handel. I denne bransjeforeningen møttes topledene i de største bedriftene i bransjen, samt fra noen av de mindre bedriftene, fire til fem ganger per år. Videre hadde bransjeforeningen et arbeidsutvalg for boligalarmsegmentet, hvor det oppgis å ha vært avholdt flere møter knyttet til utarbeidelse av etiske retningslinjer. Både Sector og Verisure har deltatt i dette arbeidsutvalget.
- (52) Bransjeforening for Sikkerhet & Beredskap hadde 38 medlemsbedrifter som til sammen omsatte for 7,7 milliarder kroner i 2017.
- (53) NHO Service og Handel innhentet markedstall fra sine medlemsbedrifter og utarbeidet statistikker, blant annet for antall kontrakter og omsetning innen boligalarmmarkedet. Statistikken dekket et totalmarked for boligalarmer bestående av medlemsbedrifter og ikke-medlemmer. I boligalarmmarkedet sto medlemsbedriftene for om lag ██████ prosent av det beregnede totalmarkedet. Omsetningen knyttet til ikke-medlemmer ble anslått av NHO Service og Handel.
- (54) Det norske boligalarmmarkedet bestod av til sammen 450 000 boligalarmkontrakter per fjerde kvartal 2017. Verisure hadde på dette tidspunktet ██████ prosent av kontraktene, og Sector ██████ prosent. Nokas og noen andre selskaper som ikke er landsdekkende, sto for de resterende ██████ prosent av kontraktene.
- (55) Fra 2010 til 2017 økte Verisure og Sector sine andeler av det totale antallet boligalarmkontrakter. Dette var blant annet fordi Sector kjøpte Total Alarm AS i 2011, kundeporteføljer fra Nokas AS og BKK Marked AS i 2012, samt enkelte mindre kundeporteføljer i 2013. Verisure Holding kjøpte Lyse Alarm AS i 2016 og Falck Alarm AS i 2017.
- (56) Figur 1 under viser antall boligalarmkunder fordelt på aktører i årene 2010 til 2017. Figur 2 nedenfor viser markedsandeler for aktørene i det norske boligalarmmarkedet beregnet etter omsetning i perioden 2010 til 2017. Figuren viser at Verisure og Sector har vært de største aktørene siden 2011, og at den samlede markedsandelen deres har økt fra ██████ prosent i 2011 til ██████ prosent i 2017.

Figur 1 Antall boligalarmkontrakter fordelt på aktører:

Figur 2 Markedsandeler i boligalarmmarkedet beregnet etter omsetning:

3 Verisures og Konkurransetilsynets hovedanførsler

3.1 Verisures hovedanførsler

- (57) Konkurransetilsynet har ikke bevist med klar sannsynlighetsovervekt at Sector og Verisure som følge av kontakten mellom dem kunne oppfatte at de hadde en felles

forståelse om ikke å konkurrere om hverandres kunder gjennom dørsalg. Det er heller ikke bevist at Sector og Verisure ved sin markedsadferd har forholdt seg til den felles forståelsen. Når de to foretakene selv ikke opplever å være enige, blir heller ikke risikoen forbundet med konkurranse bevisst erstattet med et innbyrdes praktisk samarbeid. Kontakten mellom Sector og Verisure var preget av vedvarende konflikt og uenighet, snarere enn en samforståelse om hvordan de skulle opptre i markedet. Konkurransetilsynet legger videre uriktig til grunn at det angivelige samarbeidet ikke kan opphøre uten at de involverte aktørene tar offentlig avstand fra det eller melder fra til myndighetene.

- (58) Det var legitime grunner til kontakt mellom Sector og Verisure i tidsrommet for den påståtte overtredelsen. For å forhindre bruken av villedende salgsteknikker, måtte alarmtilbyderne ha kontakt med hverandre. Konkurransetilsynet har sett helt bort fra dette.
- (59) Konkurransetilsynet har oversett sentrale trekk ved det norske boligalarmmarkedet, og har dermed uriktig konkludert med at det foreligger en formålsovertredelse.
- (60) Vedtaket viser ikke et sammenhengende samarbeid mellom Sector og Verisure om å dele alarmmarkedet fra august 2011 til juni 2017. Konkurransetilsynet har anvendt de kumulative vilkårene for én fortsatt og sammenhengende overtredelse feil. Konkurransetilsynets vurderinger bygger på uriktig lovtolkning, rettsanvendelse og bevisvurdering.
- (61) Subsidiært, for det tilfellet at Konkurransklagenemnda konkluderer med at Verisure har overtrådt konkurranseloven § 10, anføres det at Konkurransetilsynet har utmålt et gebyr som er betydelig høyere enn hva det er grunnlag for.
- (62) Konkurransetilsynets saksbehandling bryter ifølge klager med grunnleggende prinsipper for god forvaltningsskikk og forsvarlig saksbehandling. Vedtaket mot Sector innebar et brudd på uskyldspresumpsjonen overfor Verisure, og medførte at Konkurransetilsynet var inhabil til å fatte et vedtak mot Verisure. Det er grunn til å regne med at saksbehandlingsfeilene har virket bestemmende på vedtakets innhold. Verisure har anmodet om at Konkurransklagenemnda fatter nytt vedtak i saken.
- (63) Endelig anføres at vedtaket heller ikke er tilstrekkelig utredet, jf. forvaltningsloven § 17. Klagerne har særlig pekt på at Konkurransetilsynet burde utredet byttekostnadene i alarmmarkedet og hva som er et naturlig nivå på konkurrentoverganger.
- (64) Det vises for øvrig til klagen og etterfølgende prosesskriv.

3.2 Konkurransetilsynets hovedanførsler

- (65) Konkurransetilsynet fastholder at det er lagt til grunn et riktig beviskrav, at det er ført tilstrekkelig bevis for at det forelå et samarbeid om markedsdeling, og at dette samarbeidet hadde et konkurransebegrensende formål. Konkurransetilsynet er ikke enig i Verisures vurdering av bevisene om at korrespondansen i all hovedsak handlet om å forhindre selgernes villedende salgsmetoder. Konkurransetilsynet kan ikke se at det fremkommer nye argumenter i klagen som er egnet til å endre vurderingen. Det fastholdes at det er bevist med klar sannsynlighetsovervekt at det foreligger én fortsatt og sammenhengende overtredelse. Videre fastholdes at det med klar sannsynlighetsovervekt

foreligger en forsettlig overtredelse, og at det ikke er grunnlag for å frafalle eller redusere det ilagte overtredelsesgebyret.

- (66) Det bestrides at det foreligger saksbehandlingsfeil eller brudd på uskyldspresumpsjonen. Under enhver omstendighet fører ikke en eventuell saksbehandlingsfeil til ugyldighet, da de påståtte saksbehandlingsfeilene ikke kan ha virket bestemmende på vedtakets innhold. Konkurransetilsynet slutter seg til Verisures vurdering av at saken er tilstrekkelig opplyst til at Konkurransklagenemnda kan treffe et nytt vedtak i saken.
- (67) Det er Konkurransetilsynets vurdering at de konklusjoner som fremgår av vedtaket, er basert på grundige og konkrete vurderinger av et samlet pålitelig og konsistent bevisbilde.

4 Rettslige utgangspunkter – konkurranseloven § 10 og EØS-avtalen artikkel 53

- (68) Konkurranseloven § 10 er ment å ramme konkurransebegrensende avtaler mellom foretak. Bestemmelsens første ledd lyder som følger:

«Enhver avtale mellom foretak, enhver beslutning truffet av sammenslutninger av foretak og enhver form for samordnet opptreden som har til formål eller virkning å hindre, innskrenke eller vri konkurransen, er forbudt, [...]»

- (69) Konkurranseloven § 10 er utformet etter modell av EØS-avtalen artikkel 53, som igjen bygger på nåværende artikkel 101 i Traktat om den Europeiske Unions Virkemåte («TEUV»). Det følger av EØS-avtalen artikkel 6 og ODA artikkel 3 nr. 2 at praksis fra EU-domstolen er relevant for tolkningen av EØS-avtalen artikkel 53.¹
- (70) Tre vilkår må være oppfylt for at § 10 første ledd skal komme til anvendelse. For det første må det foreligge et samarbeid mellom uavhengige foretak (samarbeidskriteriet). Dette vilkåret er behandlet i punkt 7 nedenfor. For det andre må samarbeidet ha konkurransebegrensende formål eller virkning (konkurransebegrensningskriteriet). En nærmere vurdering av dette vilkåret fremgår av punkt 9. I tillegg må det innfortolkes et vilkår om at konkurransen påvirkes merkbart. Merkbarehetskriteriet er behandlet i punkt 10 nedenfor.² For at EØS-avtalen artikkel 53 skal komme til anvendelse må det konkurransebegrensende samarbeidet i tillegg påvirke samhandelen. Dette behandles nedenfor i punkt 12.

5 Beviskrav

5.1 Innledning

- (71) Verisure har anført at Konkurransetilsynet har anvendt beviskravet feil. Det er i klagen vist til at det gjelder et skjerpet beviskrav, som innebærer at de fakta som ligger til grunn for overtredelsen, må være bevist med klar sannsynlighetsovervekt. I følge klager gjelder dette skjerpede beviskravet både ved vurderingen av om bestemmelsen er overtrådt, av overtredersens skyld og for bevis av betydning for utmålingen. Det strenge beviskravet gjelder også for faktum som har betydning for bedømmelsen av overtredelsens varighet.

¹ At EU-domstolens praksis er relevant, fremgår for så vidt også av EU-domstolens egen anvendelse av konkurransereglene i EØS-avtalen, se nærmere Gjendemsjø i Arnesen m.fl. (red.), *Agreement on the European Economic Area, A Commentary*, 2018 på side 525-526.

² De tre vilkårene er nevnt i Ot.prp. nr. 6 (2003-2004), side 225.

- (72) Som en særlig svakhet ved Konkurransetilsynets anvendelse av bevisreglene, har Verisure anført at Konkurransetilsynet i stor utstrekning vurderer hele seksårsperioden samlet og løsrevet fra faktum i saken. Ifølge klager har Konkurransetilsynet ikke foretatt en samvittighetsfull vurdering av alle bevisene, og har heller ikke vurdert innholdet i den enkelte kontakt mellom Sector og Verisure.
- (73) Konkurransetilsynet har fastholdt at det er lagt til grunn et skjerpet beviskrav i den konkrete bevisbedømmelsen.³ Det skjerpede beviskravet innebærer at det faktum som legges til grunn ved anvendelsen av konkurranseloven § 10 og EØS-avtalens artikkel 53, må være bevist med klar sannsynlighetsovervekt. Det samme beviskravet gjelder for skyldspørsmålet og utmålingen av reaksjon. Konkurransetilsynet har videre anført at bevisbedømmelsen må foretas på grunnlag av det samlede bevisbildet for de ulike vurderingene saken reiser. Det er herunder vist til at kravet om klar sannsynlighetsovervekt gjelder bevisresultatet som sådan, og ikke de enkelte momenter som inngår i bevisvurderingen. I tråd med etablert rettspraksis er det lagt særskilt vekt på tidsnære bevis, mens etterfølgende forklaringer fra ansatte som står i motstrid til de tidsnære bevis, er tillagt mindre vekt.

5.2 Konkurransesklagene mndas vurdering

- (74) Konkurransesklagene mnda bemerker at det etter sikker rett gjelder et skjerpet beviskrav ved illeggelse av overtredelsesgebyr etter konkurranseloven § 29, jf. Prop. 75 L (2012–2013) side 67 med videre henvisning til rettspraksis. Dette er heller ikke omtvistet.
- (75) Høyesterett har i *Brosaken* slått fast at beviskravet er klar sannsynlighetsovervekt.⁴ Det skjerpede beviskravet gjelder både ved vurderingen av om forbudsbestemmelsene er overtrådt, ved vurderingen av klagers skyld og ved vurderingen av bevis med betydning for utmålingen av overtredelsesgebyret.
- (76) Verisures anførsler i klagen kan forstås slik at det hevdes at det skjerpede beviskravet gjelder ved vurderingen av det enkelte bevis eller moment som inngår i bevisvurderingen. Anførselen kan synes noe modifisert i klagers senere prosesskriv.⁵ Det er her anført at det skjerpede beviskravet knytter seg til hvert enkelt vilkår for å ilegge overtredelsesgebyr.
- (77) Konkurransesklagene mnda bemerker at det følger av etablert rettspraksis at det skjerpede beviskravet ikke gjelder ved vurderingen av det enkelte bevis og moment som inngår i bevisvurderingen. Det vises i denne sammenheng til at Høyesterett har uttalt følgende om grunnlaget for bevisvurderingen:

*«Bevisbedømmelsen beror ofte på en vurdering av flere momenter som hver for seg kan ha ulik bevisstyrke. Det kreves ikke at hvert enkelt moment skal være bevist utover enhver rimelig tvil, så lenge det etter en samlet vurdering av momentene ikke er rimelig tvil om konklusjonen.»*⁶

³ Konkurransetilsynets innstilling, avsnittene 45 til 50 og supplerende kommentarer i brev 23. august 2021, avsnittene 3 til 8.

⁴ Rt-2012-1556, avsnitt 60.

⁵ Prosesskriv 8. september 2021 fra Wikborg Rein Advokatfirma, avsnitt 3.

⁶ Rt-2005-1353, avsnitt 14. Tilsvarende prinsipp om en samlet bevisbedømmelse gjelder også for konkurransereglene i EU/EØS, se blant annet Bellamy & Child, *European Union Law of Competition*, (eighth edition), s. 125, med videre henvisning til rettspraksis.

- (78) Selv om dommen gjelder en straffesak, legger Konkurransklagenemnda til grunn at det samme prinsippet gjelder når beviskravet er klar sannsynlighetsovervekt. Beviskravet gjelder derfor for det samlede bevisresultatet.
- (79) Som Konkurransklagenemnda tidligere har lagt til grunn, gjelder kravet om klar sannsynlighetsovervekt ikke for rettsanvendelsen og økonomiske vurderinger/analyser.⁷ Dette gjelder likevel med den reservasjon at beviskravet får anvendelse ved fastlegging av fakta som inngår som faktiske premisser for konkurranseøkonomiske analyser og vurderinger. De fagøkonomiske vurderingene og konklusjonene som trekkes på grunnlag av det faktum som finnes bevist, er imidlertid ikke underlagt et beviskrav. En annen sak er at konkurranseøkonomiske teorier, resonnementer og vurderinger må være forankret i et relevant og etterprøvbart faglig fundament, selv om det ikke knytter seg et beviskrav til de konklusjoner som trekkes.
- (80) Når det gjelder innholdet i det skjerpede beviskravet, legger Konkurransklagenemnda til grunn at beviskravet – klar sannsynlighetsovervekt – ikke er like strengt som i strafferetten, hvor enhver rimelig tvil skal komme den anklagede til gode. Det kan heller ikke legges til grunn at et belastende faktum bare kan anses bevist når det ikke foreligger noen andre rimelige (konkurrerende) forklaringer. Nemnda legger til grunn at beviskravet ligger et sted mellom det sivilprosessuelle og det straffeprosessuelle beviskravet. Det er altså ikke tilstrekkelig å legge til grunn som bevist et faktum som anses som mest sannsynlig. Bevisvurderingen i konkurransesaker gir imidlertid rom for mer tvil enn det som gjelder i strafferetten.
- (81) Den konkrete bevisvurderingen må foretas på grunnlag av en samlet og fri vurdering av alle «bevis» og «indisier» i saken. Både skriftlige bevis og forklaringer fra de involverte inngår i den samlede bevisvurderingen. Det er i norsk rett heller ingen normstyrt vektning av ulike bevis. Samtidig er det etablert praksis for at det er grunn til å legge større vekt på tidsnære og notoriske bevis, enn forklaringer gitt etter at tvisten er oppstått av parter og vitner med bindinger til partene og/eller interesse i sakens utfall.⁸
- (82) Siden denne saken også gjelder overtredelse av EØS-avtalen artikkel 53, finner Konkurransklagenemnda grunn til å bemerke at prinsippene for bevisvurderingen og beviskravet som hovedregel skal fastsettes etter nasjonal rett. Dette er fastslått i praksis fra EU-domstolen, blant annet i *Eturas-saken*, men hvor det er presisert at dette likevel må ses i sammenheng med andre grunnleggende krav i EU-retten.⁹
- (83) Når det gjelder grunnlaget for den konkrete bevisbedømmelsen, følger det av EU-domstolens praksis at spørsmålet om det foreligger en samordnet opptreden eller avtale, i praksis ofte må (og kan) utledes av «indisier», som inngår i et samlet, større bevisbilde. Det vises i denne sammenheng blant annet til *Technische Unie mot Kommisjonen*, hvor EU-domstolen med henvisning til tidligere praksis uttalte at:

«[...] i de fleste tilfælde må den omstændighed, at der foreligger en konkurrencebegrænsende praksis eller aftale, udledes ved en slutning ud fra et vist antal sammenfaldende omstændigheder og indicier, der, når de betragtes samlet, og i mangel

⁷ Tilsvarede er lagt til grunn i Konkurransklagenemndas vedtak i *Telenorsaken*, i KTKN-2019-34, avsnitt 120.

⁸ Rt-1998-1565 (*Nakkesleng I*).

⁹ Sak C-74/14, *Eturas*, avsnitt 32 med videre henvisning til rettspraksis. Se også avsnittene 30 og 31.

af en anden logisk forklaring kan udgøre beviset for en tilsidesættelse af konkurrencereglerne [...]».¹⁰

- (84) Konkurranseskylagenemnda legger de samme føringer til grunn for bevisvurderingen i denne saken.

6 Særtrekk ved boligalarmmarkedet

6.1 Innledning

- (85) Verisure har med styrke hevdet at det påståtte samarbeidet ikke hadde noe skadepotensial i markedet, eller at skadepotensialet var svært begrenset eller usikkert, og at samarbeidet til og med kan ha ført til økt konsumentvelferd. Som det fremgår av punkt 7 og 9 nedenfor, har Konkurranseskylagenemnda kommet til at det mellom Verisure og Sector har foreligget et samarbeid i markedet for dørsalg av boligalarmer som må kvalifiseres som en formålsrestriksjon. Det er derfor ikke nødvendig å foreta noen virkningsanalyse, men nemnda må vurdere om det foreligger pålitelig og solid erfaring for at samarbeidet er skadelig for konkurransen.¹¹ Det er dette temaet som danner bakteppet for nemndas vurdering i det følgende av klagers anførsler basert på OEs rapporter.
- (86) Konkurranseskylagenemnda vil særlig gå inn på i hvilken grad byttekostnader og såkalte vannsengeffekter kan ha en betydning for markedsaktørenes adferd i alarmmarkedet. I klagen refereres det flere steder til churn for å forklare konkurransesituasjonen i alarmmarkedet. Med churn menes tall for bytte av leverandør. Videre refereres det til rapporter som er skrevet av OE. Nemnda vil nedenfor redegjøre for sin vurdering av Verisures anførsler og premissene i disse rapportene.
- (87) Verisure har anført at boligalarmmarkedet har særtrekk som får betydning for vurderingen av om, og eventuelt i hvilke perioder, det var et samarbeid mellom Sector og Verisure, samt det påståtte samarbeidets skadepotensial. Det påståtte samarbeidets skadepotensial har ifølge klager betydning både for om det foreligger en formålsovertredelse, og for gebyrutmålingen.
- (88) Verisure hevder at Konkurransetilsynet har lagt til grunn en uriktig forståelse av konkurransen i boligalarmmarkedet, når Konkurransetilsynet legger til grunn at konkurranselikevekten i alarmmarkedet består av hard konkurranse om hverandres eksisterende kunder. Boligalarmmarkedet har ifølge klager et 12
- (89) Verisure har videre anført at redusert konkurranse om eksisterende kunder gir insentiver til å konkurrere hardere om nye kunder («vannsengeffekten»). I alarmmarkedet vil dette føre til at en rasjonell tilbyder vil ha sterke insentiver til å konkurrere hardt om nye

¹⁰ Sak C-113/04, *Technische Unie v Commission*, avsnitt 165, med henvisning til sak C-2004/00, *Aalborg Portland m.fl. mot Kommisjonen*, avsnitt 57. Sak C-74/14, *Eturas*, avsnitt 32 med videre henvisning til rettspraksis. Se også avsnittene 30 og 31.

¹¹ Se punkt 9.2 nedenfor.

¹² Vedlegg 373 til klagen.

kunder, og svake insentiver til å konkurrere om eksisterende kunder. Dette samsvarer med Verisures forretningsmodell, som har hovedfokus på nye kunder.

- (90) Etter Verisures syn er det lave nivået på kundeoverganger (konkurrentchurn) i 2009 til 2010, en god indikasjon på andelen kundeoverganger i konkurranselikevekten, (uten det påståtte samarbeidet). Nivået på kundeoverganger i perioden for det påståtte samarbeidet, er ifølge klager uvanlig høyt. Dette er uforenelig med Konkurransetilsynets påstand om at Sector og Verisure samtidig samarbeidet om ikke å konkurrere om hverandres kunder. Klager viser i denne sammenheng til en rapport utarbeidet av OE, «*An empirical analysis of competition for existing customers between Sector Alarm and Verisure in the market for residential alarms*» (heretter omtalt som OEs empiriske rapport).¹³
- (91) Endelig har Verisure anført at selskapets data inntatt i et notat fra OE viser et lavt nivå på konkurrentoverganger, og at dette er et [REDACTED]

14

6.2 Konkurransesklagemndas vurdering

6.2.1 Innledning

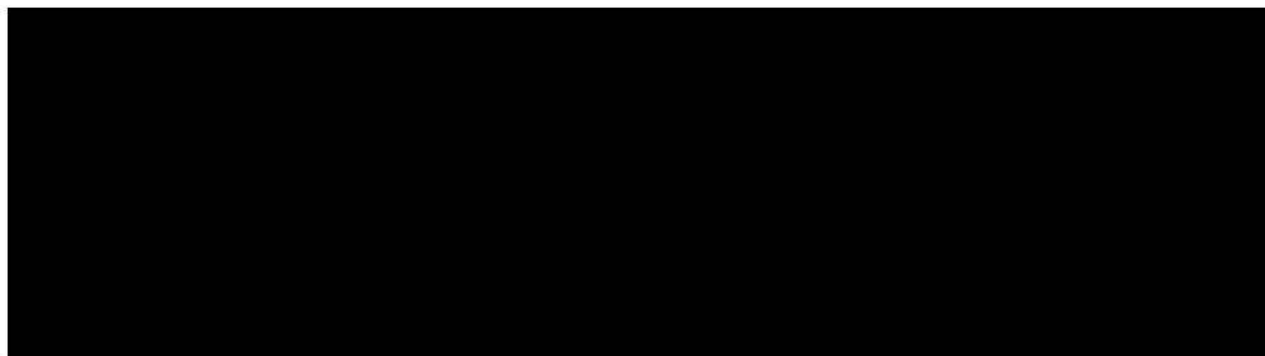
- (92) Før Konkurransesklagemnda vurderer klagers anførsler nærmere, vil nemnda beskrive dynamikken i konkurrentoverganger i perioden 2008-2017.
- (93) I perioden januar til juli 2012 [REDACTED] Sector gjennom oppkjøp sin kundebase fra [REDACTED] til [REDACTED] kunder. [REDACTED]
- (94) OE har fremlagt historiske kundeovergangstall for Sector, som viser hvor deres kunder beveger seg når de sier opp, herunder hvilket annet selskap de går til. [REDACTED]
- [REDACTED] Perioden mars 2012 og ut 2013 sammenfaller med det Konkurransetilsynet referer til som perioder med «krig»,¹⁵ der Sector og Verisure ifølge Konkurransetilsynet drev en slags 'tit-for-tat' strategi mot hverandre, der man møtte den andres konkurranse mot egne kunder med tilsvarende tøffe mottiltak. [REDACTED]
- [REDACTED] Tallene er oppsummert i Tabell 1, og i Figur 3 vises utviklingen i antall kunder og churn for Sectors kunder.

¹³ Vedlegg 374 til klagen.

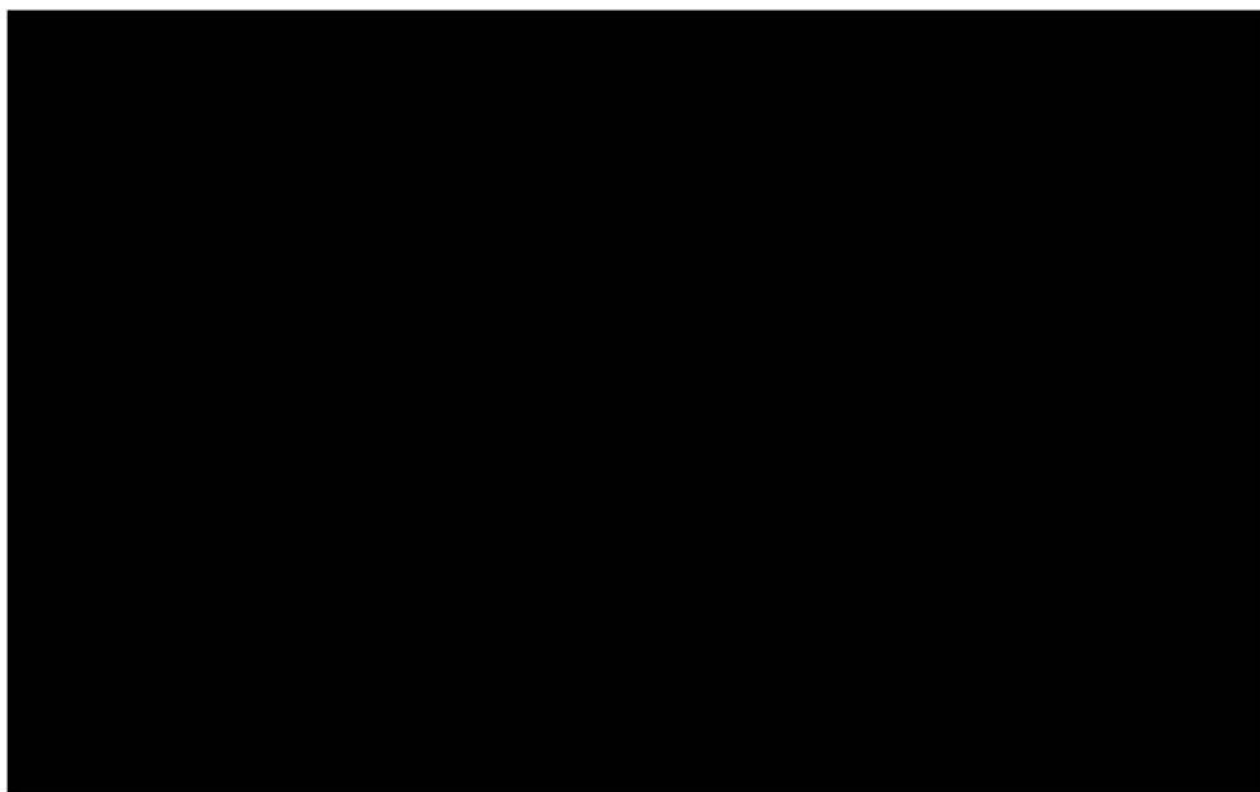
¹⁴ Notat med temaet "Follow up from the meeting between the NCA and Verisure 28 May 2020 – Churn levels across countries", vedlegg 8 til vedtaket.

¹⁵ Konkurransetilsynets vedtak, punkt 5.4.3 og 5.4.5.

Tabell 1 Gjennomsnittlig antall kunder og churn til Verisure for Sector i perioden januar 2008 til og med april 2017 (Kilde: Klagen vedlegg 374-375 og 411 - Datavedlegg OE S3):

Figur 3 Utviklingen i antall kunder (venstre akse) samt churn (høyre akse) for Sectors kunder perioden januar 2008 til april 2017 (Kilde: Klagen vedlegg 374-375 og 411 - Datavedlegg OE S3):

(95) Figur 3 skiller mellom kundeoverganger fra Sector til Verisure og fra Sector til andre konkurrenter.

[Redacted text block]

6.2.2 Byttekostnader og vannsengeffekt

6.2.2.1 Overordnede vurderinger og kommentarer til OEs rapporter

- (96) Konkurranseskilagenemnda vil i det følgende kommentere analysene som fremgår av OEs rapport om alarmmarkedet og OEs «*Technical memo – model calculations*» (heretter omtalt som «OEs tekniske notat»)¹⁶.
- (97) OE viser prinsipielt til
- (98) OEs forståelse og modellering bygger på to kjente og klassiske arbeider, Klemperer (1995 og 1987)¹⁷, samt at OE henter modelleringsstruktur også fra et nyere arbeid av Shaffer og Zhang (2000)^{18,19}. Klemperer fokuserer primært på byttekostnader og deres effekt for priser og konkurranse, og Shaffer og Zhang benytter kun byttekostnader som én av flere muligheter til å differensiere mellom kunder. Klemperer var den første til å formalisere byttekostnader og effekter for konkurransen.
- (99) Når det gjelder hvilken betydning disse modellene har for alarmmarkedet, er det etter Konkurranseskilagenemndas syn flere faktorer som må hensyntas. For det første må det etableres om modellene til Klemperer/Shaffer og Zhang sier noe om konkurransen i alarmmarkedet. Videre må man etablere at eventuelle byttekostnader er tilstrekkelig høye. Endelig, i den grad en slik vannsengeffekt foreligger, må det vurderes om den er tilstrekkelig stor. Slik at den i så fall understøtter OEs argument om at i fravær av koordinering, ville markedet like fullt vært preget av konkurranse om nye kunder, og manglende konkurranse om eksisterende kunder.
- (100) Med hensyn til selve modellen har alle de nevnte arbeidene én ting til felles: de behandler et marked som er ikke-koordinert. Det er ikke uten videre slik at modellenes prediksjoner er de samme i et regime der konkurrentene er koordinert. For eksempel tar Klemperer utgangspunkt i et to-trinnspill, der han ser på hva som er optimal prising med byttekostnader for bedrifter. Han går imidlertid ikke inn i hvordan dette ville virke i en situasjon med koordinering mellom markedsaktørene.
- (101) Etter Konkurranseskilagenemndas syn kommer det ikke frem noe nytt om markeder med byttekostnader og vannsengeffekter i OEs rapporter. Rapportene bygger på vekjente modeller hvis prediksjoner også er kjente. Endelig drives resultatene av forutsetninger rundt alt fra etterspørselsstruktur (form på etterspørselskurven) og ikke minst kritiske

¹⁶OE-rapport, *Nature of competition in the Alarm Market*, Bilag 373 til klagen og «*Technical memo – model calculations*» av 28.10.2020.

¹⁷Klemperer, Paul, (1995), *Competition when Consumers have Switching Costs: An Overview with Applications to Industrial Organization, Macroeconomics, and International Trade*, *The Review of Economic Studies*, Vol. 62, No. 4, pp. 515-539. Klemperer, Paul, (1987), *Markets with Consumer Switching Costs*, *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 102, No. 2, pp. 375-394.

¹⁸Shaffer, Greg og Z. John Zhang, (2000), *Pay to switch or pay to stay: preference-based price discrimination in markets with switching costs*, *Journal of Economics & Management Strategy*, Vol. 9, No. 3, pp. 397-424.

¹⁹Spesielt følger 'ettermarkedsmodelleringen' i «*Technical memo – model calculations*» av 28.10.2020, samt ppt-presentasjonen «*Nature of competition in the alarm market, An economic model of the Norwegian alarm market and analysis of potential for effects (if any) for collusion*», udatert, arbeidet Shaffer og Zhang (2000).

forutsetninger vedrørende byttekostnadenes størrelse relativt til reservasjonspriser. Eksempelvis er dette kritisk i modelleringen i «Theory Box 2» i OEs rapport om alarmmarkedet. OE problematiserer bare i liten grad byttekostnadenes størrelse.

- (102) OE argumenterer videre for at vannsengeffekten gjennom høyere konkurranse i førmarkedet (nye kunder) kompenserer for manglende konkurranse i ettermarkedet (eksisterende kunder). OE ser imidlertid kun på «fortegnseffekter», i den forstand at en effekt er «negativ» – en annen er «positiv», og nettoeffekten kan bli «null». Vannsengeffekten er forenklet forklart, at konkurransen om nye kunder blir så sterk, at denne velferdseffekten fullstendig opphever konsumenttapet som følger av at konkurransen om eksisterende kunder blir lav. I den grad dette skulle være tilfelle, er det et empirisk spørsmål. Konkurransklagenemnda kan ikke se at OE har beregnet størrelsen på disse effektene. OE har heller ikke tatt hensyn til størrelsen på førmarkedet sammenlignet med størrelsen på ettermarkedet.

- (103) Når det gjelder byttekostnader, [redacted]
[redacted] I klagen fremholdes at:

«[...] eksistensen av byttekostnader, som for alarmmarkedets del [redacted]

²⁰

- (104) Størrelsen på byttekostnadene problematiseres imidlertid ikke i OEs rapport om alarmmarkedet, som Verisure bygger på. [redacted]

- (105) [redacted]

²¹

- (106) Et argument som OE fremmer [redacted]
[redacted] OE fremholder:

²⁰ Klagen avsnitt 571.

²¹ Vedlegg 411 til klagen.

(107) Konkurransklagenemnda kan ikke se at dette er et gyldig argument

6.2.2.2 Nærmere om byttekostnader i alarmmarkedet

- (108) Konkurransklagenemnda finner ikke grunn til å ta stilling til byttekostnadenes konkrete størrelse. En slik beregning er komplisert også innenfor den empiriske økonomiske litteraturen. Nemnda finner det imidlertid nødvendig å problematisere hvor signifikante byttekostnadene synes å være, spesielt siden byttekostnadene driver muligheten til å diskriminere mellom kundesegmentene, og er avgjørende for å kunne ha en vannsengeffekt.
- (109) Det vises i klagen til alt fra monteringskostnader (tid hjemme for mottaker, skruehull og lignede forhold) til mer ikke målbare kostnader, som relaterer seg til positiv opplevelse mot eksisterende leverandør, sammenlignet med usikkerhet om kvaliteten til ny leverandør.
- (110) Konkurransklagenemnda legger til grunn at det prinsipielt er minst tre viktige faktorer som påvirker byttekostnader: (i) rent konkrete byttekostnader vedrørende skifte av alarm, (ii) de psykologiske byttekostnadene vedrørende skifte av alarm og endelig (iii) tidsdynamikken i byttekostnadene.
- (111) Når det gjelder punkt (i), er det på det rene at en ny alarm krever en ny installasjon. Det er opplagt noen kostnader knyttet til dette, men det er rimelig å anta at de er begrensede. Alarmene som installeres i perioden er, slik Konkurransklagenemnda forstår det, i all hovedsak trådløse, slik at kabling ikke lenger er et tema. Videre er det naturlig å tenke seg at bevegelse/fotosensorer, brannsensorer, dør/vindusfølere, display, sentral etc. plasseres på samme steder i boligen som de gamle komponentene var plassert, og i den grad man benytter elektroniske dørlåser er disse standardisert. Dermed er det primært tidskostnaden ved innstallering/demontering som gjenstår. Gitt at selskapene er rimelig fleksible med tidspunkt etc., er dessuten tidskostnaden veldig lav, da mange enten kan jobbe hjemmefra eller tilpasse jobbtidene sine. Kunder må bare i begrenset utstrekning være tilgjengelig under monterings-/demonteringsarbeidet.
- (112) Et viktigere moment er at byttekostnadene ved skifte av alarm, med unntak av demontering, er de samme som kostnadene en ny kunde pådrar seg. Slik sett er forskjellen i innstalleringskostnader (byttekostnader) mellom nye og gamle kunder isolert sett begrenset til tid som går med til demontering av gammelt anlegg. Dette er ikke en krevende prosess, og noe som i helt begrenset grad krever kundens tilstedeværelse. En ny kunde må dessuten i større grad involveres i plassering av sensorer og anlegg, slik at forskjellen i konkrete installerings- og demonteringskostnader for en ny og en gammel kunde, ved etablering av alarm, trolig er svært like i sum.

²² OEs utmålingsrapport s. 10.

- (113) Når det gjelder preferanser mot eksisterende leverandør, trygghet/tilfredshet i eksisterende relasjonen versus usikkerhet med hensyn til en ny leverandør (punkt (ii)), er det liten grunn til å tro at kundene opplever store forskjeller. Det er her tale om konkurransen mellom de to største og mest etablerte alarmselskapene i markedet. At kunder skal ha veldig ulik oppfatning av disse når det kommer til teknisk leveranse, vakter- og tilkallingskvalitet, eller for den del merkenavn, er lite trolig. I så måte legger Konkurransklagenemnda til grunn at de psykologiske byttekostnadene ikke er veldig høye.
- (114) OEs rapporter tar videre ikke hensyn til *tidsdynamikken i byttekostnader*. Det er mye som taler for at byttekostnadene faller over tid. Produktet til alarmselskapene endres nærmest kontinuerlig over tid. Etter forespørsel fra Konkurransklagenemnda har Verisure oppgitt større teknologiske endringer over tid i perioden tilbake til 2009. Fra mai 2010 til mai 2021 presenterer Verisure [redacted] slike endringer. Disse omtales som «kritisk/viktige innovasjoner/lanseringer» (5), «sentral innovasjon», «betydelig teknologisk innovasjon», «viktig utvidelse», «unik tjeneste» og «best-i-klassen»-endringer. Leser vi hva de enkelte innovasjonene/endringene innebærer, er det opplagt at beskrivelsen til Verisure også er dekkende.
- (115) Med gjennomsnittlig [redacted] innovasjoner i året, er det mye som taler for at en eksisterende kunde vil ha en helt annen byttevillighet etter to år, enn etter tre måneder. Allerede etter at det første året som kunde er gått, er forventningen at [redacted] større innovasjoner vil være tilgjengelig om man bytter. Gitt at kundene mest typisk beholder sitt eksisterende opplegg frem til de bytter tjenesteleverandør, vil et tilbud om overgang til en ny aktør oftest innebære en kraftig oppdatering av alarmen, og slik sett redusere byttekostnaden kraftig.
- (116) I tråd med dette fremgår det at oppgraderinger typisk tilbys kunder som ønsker å bytte. [redacted] Når selskapet får varsel om kansellering, er en opplagt respons å tilby oppdatering, [redacted] Dette innebærer også at dersom de to store aktørene gjennom samarbeid begrenser salget til hverandres kunder, unngår de samtidig mange kostbare oppgraderinger hos egne eksisterende kunder.
- (117) Oppsummert er det Konkurransklagenemndas syn at byttekostnadene er begrensede, spesielt etter noen tid. Nemnda anser det som sannsynlig at et større fokus på dørsalg til allerede eksisterende kunder, også ville forbedret produktnivået som tilbys, da dette gjennom «retention»-aktivitet ville presset selskapene til oftere å oppdatere eksisterende kunders alarmsystemer. I så måte er det rimelig å anta at innovasjonspresset reduseres i bransjen, som følge av den påståtte koordineringen mellom Sector og Verisure.

6.2.2.3 Nærmere om den påståtte vannsengeffekten

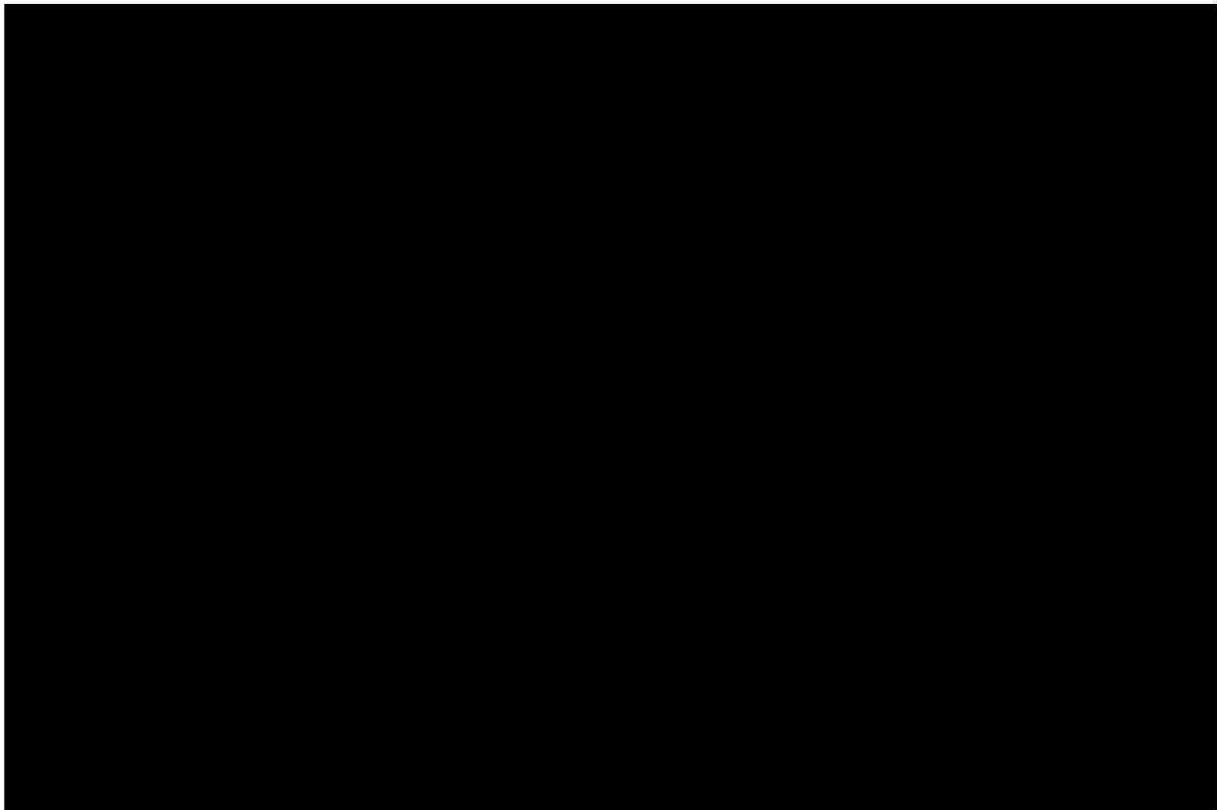
- (118) Konkurransseklagenemnda finner ikke grunn til å foreta noen beregning av vannsengeffekten. Dette ville kreve en estimering av en markedsmodell der elastisiteter (etterspørselsfølsomhet) både mot de to leverandørene, men også krysspriseffekter mellom de to kundegruppene, ville måtte inngå. I tillegg ville det vært nødvendig å modellere tilbudet (kostnadsstrukturen), og ikke minst tallfeste byttekostnadene. Dette er opplagt en svært krevende analyse. I så måte gir teoretisk modellering hjelp til å forstå effektene, men da primært fortegnene på disse. Alt annet krever forutsetninger om parameter og etterspørselsstruktur, noe som er krevende. Etter nemndas syn er det i denne

saken ikke nok å si noe om fortegnene. I den grad nettoeffekten skal vurderes, noe både klager og OE går langt i å forsøke på, er det nødvendig å kommentere størrelsen på de to markedssegmentene i alarmmarkedet.

- (119) Det relative forholdet mellom *førmarkedet*, der man ifølge OE konkurrerer hardt om nye kunder, og *ettermarkedet*, der man har redusert konkurranse mot eksisterende kunder, er etter Konkurransklagenemndas syn den meste opplagte, og målbare, størrelsen. I de fleste markeder vil den innelåste delen av markedet være større enn markedet for nye kunder. Så også i alarmmarkedet.
- (120) Konkurransklagenemnda har etter forespørsel fått oversendt tall for eksisterende og nye kunder hos begge selskap. For Verisure har nemnda data for antall kunder i siste måned i år $t-1$, og for Sector har nemnda data for antall kunder i starten av år t . Begge deler kan anses som selskapets utgangspunkt i inngangen av året. Videre har nemnda tall for antall kunder som fortsetter gjennom hele år t , samt antall nye kunder som kommer til i år t , for begge selskapene.
- (121) Basert på disse tallene kan andelen av eksisterende kunder (andel kunder som fortsetter i år t /antall kunder ved inngangen til år t) beregnes. Det samme gjelder andelen av kunder som er nye gjennom år t , som en andel av de som fortsetter gjennom hele året. Dette siste tallet sier noe om hvor stort førmarkedet er, og det første noe om hvor stort ettermarkedet er. En kompliserende faktor er imidlertid at selskapene også mister kunder, slik at disse andelene ikke vil summeres til én.
- (122) I Figur 4 under, fremgår utviklingen for disse andelene, for de to selskapene. Figuren viser at

Figur 4 Andel eksisterende (fortsettende) og nye kunder for Verisure og Sector i perioden 2009 til 2017. (Egne beregninger basert på data fra Verisure og Sector, 15.09.2021):

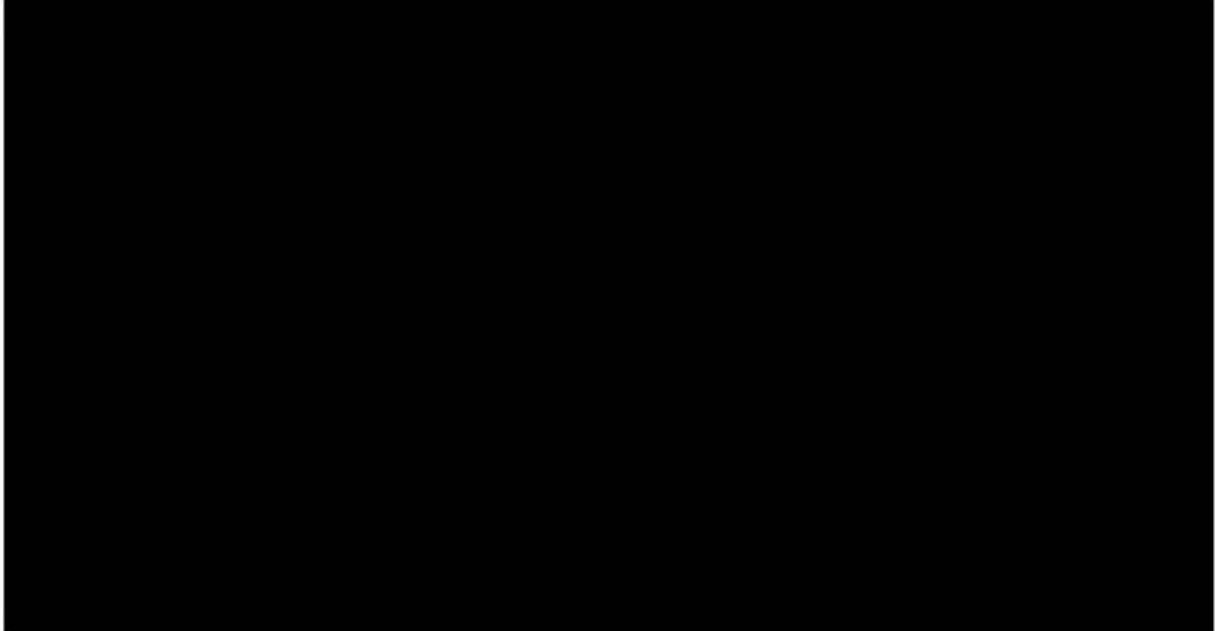
- (123) Dersom gjennomsnittsandelene (uvektet) for perioden 2009-2017 benyttes, er andelene for eksisterende og nye kunder henholdsvis [redacted] og [redacted] for Verisure, mens de tilsvarende tallene for Sector er [redacted] og [redacted]. Når kundene som forlater markedet utelates, er disse andelene mindre sammenlignbare. Tallene viser likevel at noe mellom [redacted] og [redacted] av markedet består av nye kunder (førmarkedet), mens resten er eksisterende kunder som fortsetter og er mindre utsatt for konkurranse (ettermarkedet).
- (124) Konkurranseskjennemnda legger til grunn at i den grad det finnes en vannsengeffekt (og størrelsen på denne er ut over usikre fortegn opplagt ukjent), må den positive konkurranseeffekten i førmarkedet være et sted mellom [redacted] ganger større enn den negative konkurranseeffekten i ettermarkedet, for at effektene skal kunne oppveie hverandre (nettoeffekt som er lik null). Dermed kreves det etter nemndas syn veldig spesielle parameterstørrelser og etterspørselsforutsetninger for at vannsengeeffekten skulle kunne øke velferden i alarmmarkedet. Nemnda finner ingen holdepunkter for at slike spesielle størrelser eller forutsetninger er til stede.
- (125) I sin presentasjon av rapporten om alarmmarkedet, [redacted]

23

²³ Presentasjonen «Nature of competition in the alarm market An economic model of the Norwegian alarm market and analysis of potential for effects (if any) of collusion», vedlegg 13 til klagen, slide 10.

Figur 5 En illustrasjon på størrelser og teoretiske effekter for før- og ettermarkedet (stiplet boks er hentet fra OEs presentasjon av rapporten om alarmmarkedet):

6.2.2.4 Oppsummering

- (126) Oppsummert finner Konkurransklagenemnda ikke grunnlag for at byttekostnadene er så store som [redacted]. Vannsengeffekten er også, etter nemndas syn, en usikker effekt når det kommer til størrelsen, som avhenger av en rekke (teoretiske) forutsetninger. Dersom nettoeffekten skal vurderes, [redacted] er det uansett helt nødvendig å hensynta at de relative størrelsene på markedssegmentene. Største delen av markedet (antall kunder); ettermarkedet, [redacted] er veldig mye større enn førmarkedet, der konkurransen blir større. Nemnda ser derfor ikke at det er grunnlag for å kunne hevde at det finnes en positiv nettoeffekt – og dermed økt konsumentvelferd.
- (127) Klagers anførsler om at den påståtte samordnede opptredenens skadepotensiale er svært begrenset på grunn av [redacted] og vannsengeffekt i markedet, kan derfor ikke legges til grunn.

6.2.3 Churnutviklingen i alarmmarkedet i Norge

- (128) En av hovedkonklusjonene i den empiriske rapporten synes å være at [redacted]
[redacted] Begge deler fremføres som argumenter for at Verisure og Sector konkurrerte, snarere enn samarbeidet i det norske alarmmarkedet.
- (129) Konkurransklagenemnda er av den oppfatning at Verisures anførsler om [redacted] ikke kan føre frem. OEs empiriske rapport har for det første for stort fokus på selve *churn-nivået*, heller enn *trendutviklingen*. For det andre diskuteres ikke endringene i konkurrentchurn sammenlignet med total churn (som eksempelvis også

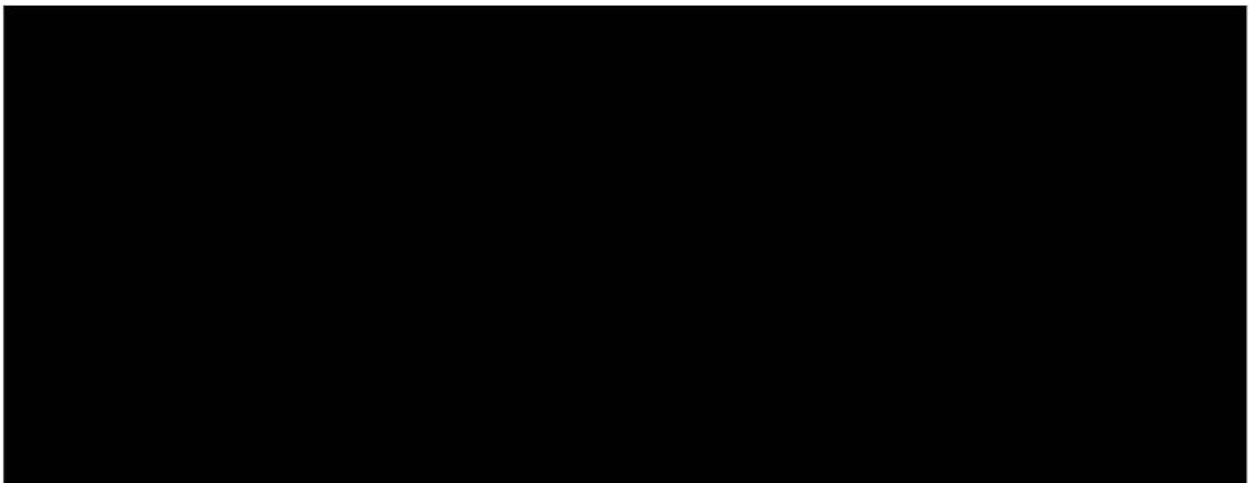
inkluderer oppsigelse som følger av flytting, frivillig opphør, dødsfall, mm.). Endelig vurderes ikke mulige andre faktorer som kan forklare utviklingen i churn.

- (130) I tabell 3-1 i OEs empiriske rapport vises churn-tall fra begge selskap. Det fremgår her at etter perioden Konkurransetilsynet refererer til som «krigsperiodene» 2012-2014, er churn [REDACTED] Ser vi utelukkende på nivå er dette korrekt. I gjennomsnitt var konkurrentchurn fra Verisure og Sector i perioden 2009-2011 henholdsvis [REDACTED] og [REDACTED] prosent. For perioden 2015-2017 var de tilsvarende tallene høyere og lik [REDACTED] prosent for begge selskap. Utviklingen i gjennomsnitt- og endring i total churn er vist i Tabell 2 under, og utviklingen i konkurranse-churn er vist i Figur 6 under.

Tabell 2 Churn-utvikling i det norske alarmmarkedet for Verisure og Sector perioden 2009-2017 (Kilde: Egne beregninger basert på OEs empiriske rapport Tabell 3-1):

	Gjennomsnitt 2009-2011	Gjennomsnitt 2012-2014	Gjennomsnitt 2015-2017	Endring 2014-2017
Verisures total churn	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]
Verisures konkurrent churn	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]
Sectors total churn	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]
Sectors konkurrent churn	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]
Sectors churn til Verisure	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]

Figur 6 Konkurransen churn Sector og Verisure, utvikling 2009-2017 (Kilde: OEs empiriske rapport Tabell 3-1):

- (131) Trendutviklingen som fremgår tydelig i Figur 6, viser flere relevante forhold. [REDACTED]

[REDACTED] Dette vises også i Figur 3 over, der mer disaggregerte månedstall for kundeoverganger fra Sector til Verisure og andre

konkurrenter, fremgår. [REDACTED]

- (132) Endringstallene fra 2014 til 2017 i Tabell 2, viser etter Konkurransklagenemndas syn at det er [REDACTED]

[REDACTED] Det er etter nemndas syn konkurrentchurn som er relevant for å finne utviklingen av konkurransesituasjonen.

- (133) [REDACTED]
Dette er forenelig med en slags 'tit-for-tat' strategi der aktørene passer på å ta tilbake kunder fra hverandre i den grad de beveger seg. Dette samsvarer med det som kommer frem i e-postutvekslingen referert i vedtaket, som Konkurransklagenemnda kommer tilbake til under i punkt 7.3. [REDACTED]

- (134) [REDACTED]

- (135) Konkurransklagenemnda legger til grunn at konsumenter som bytter ofte, både har en opplevelse av lavere pris og bedre kvalitet. I så måte vil en økning i kunderoverganger typisk kunne føre til en ytterligere økning i kundeoverganger. Dette ser man også i andre markeder, som for eksempel telekom og energi. Økningen i disse markedene er opplagt drevet av aktivt innsalg, [REDACTED]

- (136) Når det gjelder Verisures anførsler knyttet til internasjonale tall for churn²⁴, [REDACTED]
[REDACTED] Klager har ikke tatt høyde for trendutviklingen i tallene.

- (137) Konkurransklagenemnda legger etter dette til grunn at utviklingen i konkurrentchurn ikke kan benyttes som et argument for sterk konkurranse i dette markedet, slik Verisure har anført. Tidsutviklingen kan like trolig forklares av kunders endrede preferanser rundt bytting på grunn av de aggressive «krigene» i 2012-2013. Trenden etter 2013 [REDACTED]
[REDACTED] Endelig kan [REDACTED] i årlig konkurrentchurn hos selskapene

²⁴ Klagen figur 10 og avsnitt 465.

like gjerne avspeile to bedrifter som hele tiden balanserer tap og vinning av kunder mot hverandre (koordinert situasjon), som at det avspeiler en konkurransesituasjon.

6.2.4 Betydningen av å gå på «varme» konkurrentdører

(138) Abstraherer man fra OEs byttekostnadsmodell, oppstår spørsmålet om hvorfor selskapene eventuelt skulle ønske å unngå å selge til konkurrenters kunder («varme dører»). Aktørene som har samordnet adferden i markedet, vil opplagt vinne på en slik markedsdeling, da kundene ikke eksponeres for konkurrerende tilbud, og priselastisiteten i markedet svekkes. Det gir rom for høyere priser til *alle* kunder.

(139) [redacted] I Norge har ca. 20 prosent av hushold alarm, noe som innebærer at 4 av 5 hushold allerede har vist at de ikke ønsker å betale for alarmtjenester. Hushold som har inngått en alarmkontrakt har dermed avslørt at de har mer betalingsvilje for alarm, enn alle hushold som ikke har dette. Det betyr at sannsynligheten for salg vil være større i slike hushold.

(140) Dette illustrerer også det som er samarbeidets disiplineringsutfordring: Det lønner seg kollektivt ikke å utfordre hverandres kunder, da dette øker konkurransepresset og dermed reduserer markedsprisen. Det fører trolig også med seg større forventninger til oppdateringer av alarmsystemer i hele kundebasen. [redacted]

(141) [redacted]
25
[redacted]
26

(142) Den viktigste effekten av ikke å oppsøke konkurrentkunder kan være at jo flere kunder man eksponerer for lavere priser, desto flere kunder generelt, også de som ikke har fått besøk, blir oppmerksom på at de betaler mer enn andre kunder. Dette fører sannsynligvis til at kunder tar kontakt med selskapene og får forbedret avtalen, eller oppgradert anlegget. Dermed taper kundene både innovasjon og betaler en for høy pris som følge av samarbeidet.

(143) Dette vil etter Konkurranseskilagenemndas vurdering ikke være mindre relevant i en modell med prisdiskriminering som følge av eventuelle byttekostnader. Jo mer eksponert, og jo flere eksisterende kunder som blir eksponert for nye pristilbud, desto flere av de andre eksisterende kundene vil ønske kontraktsforbedringer. OEs rapporter bygger på en [redacted]

²⁵ Chat mellom [redacted] og ansatt 14. februar 2014, vedlegg 243 til Konkurransetilsynets vedtak, forklaringsopptak med [redacted] 7. februar 2018, avsnitt 79, 137 og 138. Konkurransetilsynets vedtak avsnitt 323, e-post 19. mars 2013 fra [redacted] (Sector) til [redacted] vedlegg 152 og Konkurransetilsynets vedtak avsnitt 532 og 533, e-post 2. september 2015 fra [redacted] (verisure) til [redacted] vedlegg 320.

²⁶ Se konkurranseklagenemndas bevisgjennomgang i punkt 7.3.

[REDACTED] Nemnda kan ikke se at disse forutsetningene er til stede i dette markedet.

- (144) [REDACTED] Det at mange selgere imidlertid faktisk besøkte eksisterende kunder, sammenholdt med ledelsens fokus på salg til kalde hushold, er i seg selv en indikasjon på at byttekostnadene ikke kan ha vært veldig høye.

- (145) Vannsengeffekten vil etter Konkurranseskilagenemndas oppfatning heller ikke gjøre det mindre lønnsomt for bedriftene å disiplinere selgerkorpset fra å besøke varme dører. Vannsengeffekten vil etter Konkurranseskilagenemndas oppfatning heller ikke gjøre det mindre lønnsomt for bedriftene å disiplinere selgerkorpset fra å besøke varme dører. Vannsengeffekten sier kun noe om at konkurransen er hardere i førmarkedet enn i ettermarkedet. Men derav å trekke den konklusjon at ikke hele alarmmarkedet påvirkes av en samordnet redusert konkurranse om hverandres kunder, har formodningen mot seg

- (146) På denne bakgrunn mener Konkurranseskilagenemnda at muligheten til å prisdiskriminere på grunn av byttekostnader er begrenset, all den tid byttekostnadene synes [REDACTED] Etter nemndas syn er det ikke sannsynlig at nettoeffekten av vannsengeffekten er positiv for konsumentene, ettersom [REDACTED] Utviklingen i konkurrentchurn viser etter nemndas vurdering ikke hard konkurranse mellom Sector og Verisure, og tidsdynamikken i churn kan forklares av flere forhold.

- (147) Avslutningsvis mener Konkurranseskilagenemnda at det er mye som taler for at salgsaktivitet mot varme kunder var individuelt lønnsomt i alarmmarkedet, men kollektivt ulønnsomt. Det foreligger derfor opplagte insentiver til å disiplinere adferden gjennom koordinering, slik Konkurransetilsynet legger til grunn i vedtaket.

7 Samarbeidskriteriet

7.1 Innledning

- (148) Konkurransetilsynet har funnet det bevist med klar sannsynlighetsovervekt at det forelå et samarbeid mellom Verisure og Sector om ikke å selge boligalarmer til hverandres kunder gjennom dørsalg. Det ble lagt til grunn at samarbeidet inneholdt elementer av både «avtale» og «samordnet opptreden», og at dette klart falt inn under konkurranseloven § 10 og EØS-avtalen artikkel 53. Ifølge Konkurransetilsynet ledet kontakten mellom [REDACTED] og [REDACTED] til en felles forståelse mellom Sector og Verisure om ikke å selge boligalarmer til hverandres kunder gjennom dørsalg. Konkurransetilsynet har i denne forbindelse vist til e-postkorrespondansen mellom [REDACTED] og [REDACTED] hvor Sector og Verisure utvekslet strategisk informasjon om hvordan de ville agere i markedet, samt at Verisure innførte tiltak for å begrense antall salg deres dørselgere gjorde til Sector-kunder i den perioden samarbeidet pågikk.²⁷
- (149) Verisure har anført at samarbeidskriteriet innebærer at Konkurransetilsynet må vise en form for konsensus mellom Sector og Verisure om en bestemt markedsatferd, kjennetegnet ved gjensidighet eller aksept. Klager hevder også at både alternativet

²⁷ Konkurransetilsynets vedtak avsnitt 643-653.

«avtale» og alternativet «samordnet opptreden» forutsetter at det overfor andre gis uttrykk for en felles vilje. Det avgjørende spørsmålet er ifølge klager om partene hadde grunn til å tro at det var konsensus eller enighet mellom dem, samt at denne enigheten vedvarte i hele seksårsperioden for Konkurransetilsynets vedtak. Klager viser til Generaladvokatens uttalelse i *Eturas*.²⁸

- (150) Verisure har videre anført at kravet om å ta offentlig avstand fra mottak av strategisk markedsinformasjon kun gjelder for møter, og at det i andre situasjoner kreves en høyere grad av aksept fra mottaker. Det sentrale vurderingstemaet i disse tilfellene er, ifølge klager, om mottakeren av informasjonen måtte regne med at avsenderen anså passiviteten som en aksept, slik at det var etablert en enighet. Etter Verisures syn innebærer dette samlet at Konkurransetilsynet må bevise med klar sannsynlighetsovervekt at Sector og Verisure opplevde å ha en felles forståelse om ikke å konkurrere om hverandres kunder gjennom dørsalg.

7.2 Konkurransesklagenemndas vurdering av påståtte rettsanvendelsesfeil

7.2.1 Rettslig utgangspunkt

- (151) Konkurransesklagenemnda bemerker at konkurranseloven § 10 rammer konkurransebegrensende samarbeid i form av en «avtale», «samordnet opptreden» eller «beslutninger truffet av sammenslutninger av foretak».
- (152) Det avgjørende for om det foreligger en avtale, er om foretakene har uttrykt en felles vilje til å koordinere sin atferd i markedet.²⁹ Hvordan avtalen har kommet til uttrykk, er ikke avgjørende.³⁰ Konkurranseloven § 10 rammer både skriftlige og muntlige,³¹ uttrykkelige og stilltiende³² avtaler. Det er heller ikke et krav at avtalen må være juridisk bindende.³³ Utveksling av skriftlig korrespondanse kan etter omstendighetene utgjøre en avtale.³⁴
- (153) En avtale kan foreligge selv om den aldri har blitt implementert³⁵ og selv om man ikke har blitt enige om alle detaljene i avtalen³⁶. Det faktum at en part aksepterer at den har vært part i en avtale, hindrer ikke den annen part fra å hevde at det ikke foreligger noen avtale.³⁷
- (154) Samordnet opptreden er ment å ramme konkurransebegrensende samarbeid som ikke har kommet til et nivå der det er inngått en avtale, eller der det ikke lar seg bevise at partene har inngått noen avtale. Dette alternativet er etablert for at det ikke skal være for lett å

²⁸ Forslag til avgjørelse fra generaladvokat M. Spzunar av 16. juli 2015 i sak C-74/14.

²⁹ Sak T-41/96, *Bayer*, avsnitt 62, C-41/69 *ACF Chemiefarma*, avsnitt 112, forente saker C-2/01P og C-3/01P, *BAI mot Bayer*, avsnitt 97, sak E-3/97 *Jæger mot Opel Norge*, avsnitt 33.

³⁰ Sak T-41/96, *Bayer*, avsnitt 69.

³¹ Se for eksempel sak 28/77, *Tepea*, avsnitt 41 og sak T-25/95, *Cimenteries*, avsnitt 2341.

³² Se for eksempel forente saker C-2/01 P og C-3/01 P, *BAI*, avsnitt 102.

³³ Sak C-41/69, *ACF Chemiefarma*, avsnitt 111-112, sak T-53/03, *BPB*, avsnitt 82, sak C-235/92 P, *Montecatini*, avsnitt 39 og sak T-99/04, *AC Treuhand*, avsnitt 118.

³⁴ Sak COMP/35.587 *PO Video Games*, COMP/35.706 *PO Nintendo Distribution* and COMP/36.321 *Omega — Nintendo*.

³⁵ Sak COMP/C.37.750/B2, *French Beer*, avsnitt 64.

³⁶ Sak COMP/IV/35.691/E-4, *Pre-insulated pipe cartel*, avsnitt 134.

³⁷ Sak T-18/03, *CD Contact Data*, avsnitt 51.

omgå forbudet mot konkurransebegrensende samarbeid. I henhold til EU-domstolens avgjørelse i *ICI* omfatter alternativet «samordnet opptreden»:

«.....en form for koordinering mellem virksomheder, som, uden at være udmøntet i en egentlig aftale, bevidst erstatter konkurrencerisikoen med et praktisk samarbejde;»³⁸

- (155) Som det videre følger av EU-domstolens avgjørelse i *ICI*, innebærer samordnet opptreden en koordinering mellom foretak som gir seg utslag i deltakernes atferd:

«den samordnede praksis indeholder således ikke som sådan alle de elementer, der hører til en aftale, men kan navnlig følge af en koordinering, som giver sig udslag i deltageres adfærd;»³⁹

- (156) Konkurransklagenemnda legger til grunn at kriteriene om koordinering og samarbeid må forstås i lys av det grunnleggende prinsipp som ligger bak forbudet i konkurranseloven § 10 og EØS-avtalen artikkel 53, om at foretakene skal fastsette sin markedsadferd selvstendig og uavhengig av hverandre. Det er altså ikke forbudt ensidig å tilpasse seg det man observerer av konkurrentenes markedsadferd eller sine egne antagelser om hva som vil være konkurrentenes markedsadferd, men det er forbudt å koordinere markedsadferd med konkurrenter. Dette har kommet til uttrykk i EU-domstolens avgjørelse i *Suiker Unie* der det ble uttalt⁴⁰:

«De kriterier om koordination og samarbejde, som er fastlagt ved Domstolens retspraksis, og som langt fra stiller krav om udarbejdelse af en egentlig »plan«, skal forstås ud fra den grundtanke, der ligger bag traktatens konkurrence-bestemmelser, og hvorefter enhver erhvervsdrivende uafhængigt skal tage stilling til den politik, han vil føre på det fælles marked, herunder valget af de virksomheder, han vil give tilbud og sælge til;

selv om dette krav om uafhængighed ganske vist ikke udelukker de erhvervsdrivendes ret til at foretage de nødvendige tilpasninger til deres konkurrenters konstaterede eller antagelige adfærd, forhindrer det imidlertid kategorisk enhver direkte eller indirekte kontakt mellem sådanne erhvervsdrivende, som har til formål eller til følge enten at påvirke en aktuell eller mulig konkurrents markedsadfærd, eller at informere en sådan konkurrent om den markedsadfærd, som man har besluttet sig til — eller overvejer — selv at følge;»

- (157) EU-domstolens avgjørelse i *Suiker Unie* er fulgt opp i en lang rekke senere saker.⁴¹ Det er dermed slått fast at enhver direkte eller indirekte kontakt mellom konkurrenter som har til formål eller virkning å påvirke en konkurrents markedsadferd, eller å informere om den markedsadferd en selv har tenkt å følge, er forbudt.

- (158) Konkurransklagenemnda bemerker at koordinering av markedsadferd kan skje gjennom direkte eller indirekte kontakt med konkurrenter i møter eller skriftlig eller muntlig kommunikasjon, for eksempel ved at foretakene informerer hverandre om planlagt

³⁸ Forente saker C-48, 49 og 51-57/69 *ICI*, avsnitt 64. Se også sak C-8/08 *T-Mobile*, avsnitt 26 med videre domshenvisninger.

³⁹ *ICI*, referert over, avsnitt 65.

⁴⁰ Sak 40/73 m.fl., *Suiker Unie*, avsnitt 173-174.

⁴¹ Se for eksempel sak C-49/92 P, *Anic*, avsnitt 117.

fremtidig markedsadferd. Det er ikke noe krav at et foretak som har fått konkurranserelevant informasjon fra en konkurrent, selv aktivt deltar i informasjonsutvekslingen.⁴² Det er heller ikke nødvendig å bevise at foretakene har hatt en felles plan. Det er tilstrekkelig at informasjonsutvekslingen fjerner usikkerhet i markedet, og fører til at partene tilpasser seg på en annen måte enn de ville gjort uten informasjonsutvekslingen.⁴³

(159) I EU-domstolens avgjørelse i *Hüls* la domstolen til grunn at samordnet opptreden:

«forudsætter både samordning mellem virksomhederne og en adfærd på markedet, der ligger i forlængelse af denne samordning samt årsagsforbindelse mellem samordningen og adfærden.»⁴⁴

(160) Konkurransklagenemnda viser videre til at når konkurrenter utveksler informasjon som kan ha betydning for konkurransen, foreligger det en presumsjon for at informasjonen påvirker selskapenes markedsatferd. Det er opp til foretakene å motbevise denne presumsjonen, ved å vise at informasjonsutvekslingen ikke har påvirket deres markedsatferd. Konkurransemyndighetene behøver derfor ikke føre bevis for at utveksling av konkurransesensitiv informasjon faktisk har ført til koordinering. Dette har blant annet kommet til uttrykk i EU-domstolens avgjørelse i *Hüls*, der det ble uttalt:

«Imidlertid må det antages — med forbehold af det modbevis, som det må påhvile de pågældende erhvervsdrivende at føre — at de virksomheder, som deltager i samordningen, og som forbliver aktive på markedet, tager hensyn til informationsudvekslingen med deres konkurrenter for at fastlægge deres adfærd på markedet. Dette gælder så meget desto mere, når samordningen finder sted regelmæssigt og over en lang periode, således som det var tilfældet i den konkrete sag ifølge det af Retten fastslåede.»⁴⁵

(161) Det følger av EU-domstolens rettspraksis at begrepet «samordnet opptreden» forutsetter kontakt, som er kjennetegnet ved gjensidighet. Det skal ikke mye til for at kravet til gjensidighet er oppfylt. Kravet vil for eksempel være oppfylt dersom en konkurrent røper strategisk informasjon når den andre parten har bedt om det, eller aksepterer å motta informasjonen.⁴⁶ Dersom man ikke tar forbehold eller avstand fra informasjonen man mottar, kan man ikke hevde at man kun er en passiv mottaker av informasjon.⁴⁷

(162) Konkurransklagenemnda legger følgelig til grunn at det ikke er et vilkår at foretaket som mottar informasjon, har forpliktet seg til en bestemt markedsadferd. Det er nok at utvekslingen av informasjon fjerner eller vesentlig reduserer usikkerhet om konkurrentens markedsadferd.⁴⁸ Det er videre tilstrekkelig at en av partenes markedsatferd er påvirket av koordineringen, og det er ikke noen krav om at

⁴² Sak C-204/00 P, *Aalborg Portland*, avsnitt 323.

⁴³ Sak 40/73 m.fl., *Suiker Unie*, avsnitt 175 og 180, sak C-7/95 P *John Deere*, avsnitt 86-87, sak C-8/08, *T-Mobile*, avsnitt 35.

⁴⁴ Sak C-192/92 P, *Hüls*, avsnitt 161.

⁴⁵ *Ibid*, avsnitt 162. Se også sak C-49/92 P *Anic*, avsnitt 121.

⁴⁶ Sak T-25/95, *Cimenteries*, avsnitt 1849.

⁴⁷ Se for eksempel Sak C-204/00 P, *Aalborg Portland*, avsnitt 323.

⁴⁸ Sak T-25/95, *Cimenteries*, avsnitt 1852. Se også Sak C-7/95 P, *John Deere*, avsnitt 47.

koordineringen har medført en gjensidig begrensning i de deltakende foretaks handlefrihet.⁴⁹

- (163) Konkurransklagenemnda legger videre til grunn at for å vurdere om informasjonsutvekslingen legger til rette for en samordnet opptreden, må det tas i betraktning hvilke konkurranseparametre som har betydning for konkurransen i det aktuelle markedet. Videre må det vurderes om informasjonen som utveksles, er egnet til å påvirke konkurranseforholdene på markedet, sett hen til det innhold informasjonen har og markedsstrukturene. I oligopolistiske markeder har domstolene flere ganger kommet frem til at utveksling av kommersielt sensitiv informasjon er tilstrekkelig til å bevise en samordnet opptreden, når informasjonen innebærer at foretakene får kjennskap til markedsposisjonene og strategiene til konkurrentene.⁵⁰

- (164) Konkurransklagenemnda viser i denne forbindelse til at i henhold til EFTAs overvåkingsorgans («ESA») retningslinjer for horisontale samarbeidsavtaler, kan informasjonsutveksling mellom konkurrenter utgjøre en samordnet opptreden, når informasjonsutvekslingen reduserer strategisk usikkerhet og dermed legger til rette for koordinering:

«Informasjonsutveksling kan derfor utgjøre samordnet opptreden dersom den reduserer den strategiske usikkerheten i markedet og dermed letter utilbørlig samordning, det vil si dersom dataene som utveksles er strategiske. Deling av strategiske data mellom konkurrenter utgjør følgelig samordning, ettersom det fører til at konkurrentene opptrer mindre uavhengig på markedet og reduserer deres incentiver til å konkurrere.»⁵¹

- (165) Videre fremgår det med henvisning til *Hüls-* og *Anic*-presumsjonen at en mottaker av strategisk informasjon antas å ha akseptert informasjonen og tatt hensyn til den i sin markedsatferd, med mindre mottakeren offentlig distanserer seg fra informasjonen, og uttrykker klart at han ikke ønsker å motta den:

«En situasjon der bare ett foretak avslører strategiske opplysninger overfor sin(e) konkurrent(er) som godtar dette, kan også utgjøre samordnet opptreden. Slik avsløring kan for eksempel skje gjennom kontakt via post, e-post, telefon, møter osv. Det er i så fall irrelevant om bare ett foretak ensidig opplyser sine konkurrenter om sin tiltenkte markedsatferd, eller om alle de deltakende foretakene gir hverandre opplysninger om sine respektive vurderinger og hensikter. Når bare ett foretak avslører overfor sine konkurrenter strategiske opplysninger om sin framtidige atferd, reduserer dette den strategiske usikkerheten om hvordan markedet vil utvikle seg for alle de involverte aktørene, noe som gir risiko for redusert konkurranse og utilbørlig påvirkning. For eksempel vil allerede det å være til stede på et møte der et foretak avslører sine prisplaner for konkurrentene, sannsynligvis falle inn under artikkel 53 selv om det ikke foreligger en uttrykkelig avtale om å heve prisene. Når et selskap mottar strategiske data fra en konkurrent (det være seg i et møte, via post eller elektronisk), vil selskapet bli antatt å ha godtatt disse opplysningene og ha tilpasset sin markedsatferd tilsvarende, så sant det ikke reagerer med et klart utsagn om at det ikke ønsker å motta slike data.»

⁴⁹ Sak C-194/14P, *AC Treuhand*, avsnitt 33-34.

⁵⁰ Sak C-455/11 P, *Solvay*, avsnitt 39-40, sak T-655/11, *FSL*, avsnitt 469.

⁵¹ Kunngjøring fra EFTAs overvåkingsorgan - *Retningslinjer for anvendelsen av EØS-avtalens artikkel 53 på horisontale samarbeidsavtaler* av 12. desember 2013, 2013/EØS/69/01, avsnitt 60-63.

- (166) Konkurransklagenemnda bemerker at det er en glidende overgang mellom aktiviteter som kan karakteriseres som «samordnet opptreden» og aktiviteter som innebærer en «avtale». Som bekreftet av EU-domstolen i *Anic*-saken, er det ikke nødvendig å karakterisere aktivitetene som enten «avtale» eller «samordnet opptreden».⁵² Formålet med å inkludere både «avtale» og «samordnet opptreden», er å ramme forskjellige former for samordning og hemmelig forståelse hvor foretak koordinerer sin markedsatferd, i stedet for å fastsette den ensidig og uavhengig av kontakt med konkurrenter.⁵³

7.2.2 Avtale eller samordnet opptreden

- (167) Konkurransklagenemnda finner ikke å kunne slutte seg til Verisures anførsel om at det avgjørende bevistemaket for om det foreligger en avtale eller samordnet opptreden, er om partene hadde grunn til å tro at det var enighet, eller konsensus, mellom dem. Det er kun alternativet avtale som innebærer at det må bevises felles vilje, enighet eller konsensus. Etter nemndas syn er det ikke nødvendig å vise at partene hadde kommet til enighet, for at alternativet samordnet opptreden skal foreligge. Heller ikke er det nødvendig å vise at partene hadde grunn til å tro at det forelå noen slik enighet.
- (168) Konkurransklagenemnda legger til grunn at samordnet opptreden krever en viss form for gjensidighet, men ikke i den grad at det er etablert en enighet, felles plan/strategi eller avtale mellom partene. I norsk litteratur er dette eksempelvis formulert slik at det kreves en «*samforstand som legger til rette for samordnet opptreden*»⁵⁴ eller en «*konsensus eller felles forståelse om å erstatte konkurranse med samordning*»⁵⁵ mellom partene. I utenlandsk litteratur tales det om en «*joint intention*»⁵⁶ eller «*mental consensus*»⁵⁷ som ikke behøver å ha kommet til uttrykk verbalt, og som kan ha blitt etablert gjennom direkte eller indirekte kontakt. Underretten avviste således i avgjørelsen i *Del Monte* at det var en feil ved Kommisjonen vedtak at Kommisjonen ikke hadde bevist en «*meeting of minds*», siden saken dreide seg om en samordnet opptreden og ikke en avtale.⁵⁸ I den danske oversettelsen er dette beskrevet som en «*fælles vilje*» eller «*fælles strategi*». I *Hitachi* hadde produsentene en uskrevet «*common understanding*» (i den danske utgaven «*fælles ordning*») og dette ble av Underretten ansett som en avtale og ikke en samordnet opptreden.⁵⁹
- (169) Etter Konkurransklagenemndas syn viser praksis fra EU-domstolen og Underretten at det ikke oppstilles krav om at det må foreligge en form for gjensidig enighet, felles vilje eller felles strategi for at man skal kunne konstatere en samordnet opptreden. Det ville gå for langt i å stille de samme krav til samordnet opptreden som til en avtale.
- (170) Når det gjelder klagers henvisning til Generaladvokatens uttalelse i *Eturas*,⁶⁰ bemerker Konkurransklagenemnda at selv om Generaladvokatens forslag inneholder uttalelser om innholdet av begrepet samordnet opptreden, avgjorde EU-domstolen saken på et annet grunnlag og hverken gjentok eller viste til uttalelsene fra Generaladvokaten med hensyn

⁵² Sak C-49/92, *Anic*, avsnitt 131-132. Se også sak C-8/08, *T-Mobile*, avsnitt 23.

⁵³ *Anic*, referert over, avsnitt 112.

⁵⁴ Kolstad, Rysstad, Graver, Hjelmeng, *Norsk konkurranserett Bind I*, side 240.

⁵⁵ Evensen & Sæveraas, *Konkurranseloven og EØS-konkurranseloven med kommentarer*, 2009, side. 109.

⁵⁶ Jones&Sufrin, *EU Competition Law*, 7. utgave s. 177.

⁵⁷ Whish&Bailey, *Competition Law*, 10. utgave s. 118.

⁵⁸ Sak T-587/98, *Del Monte*, avsnitt 300. Se også sak T-112/07, *Hitachi*, avsnitt 269.

⁵⁹ Sak T-112/07, *Hitachi*, avsnitt 272.

⁶⁰ Forslag til avgjørelse fra generaladvokat M. Spzunar av 16. juli 2015 i sak C-74/14.

til innholdet i begrepet «samordnet opptreden». Innstillinger fra generaladvokatene er ikke en selvstendig rettskilde, og kun kilde til forståelse av EU-domstolens praksis i den grad argumentene må antas å ha vunnet gehør i domstolen.⁶¹ Forslaget fra generaladvokaten har derfor liten vekt som selvstendig rettskilde. Faktum i *Eturas* var også vesentlig annerledes enn faktum i saken nemnda har til behandling. *Eturas* gjaldt en ensidig meddelelse fra en tredjepart lagt inn i et internettbasert reservasjonssystem, som ble benyttet av reisebyråene som var anklaget for å ha deltatt i et ulovlig samarbeid.

- (171) Konkurransesklagene nemnda påpeker at de faktiske forholdene er annerledes i denne saken. Verisure var utvilsomt kjent med opplysningene de mottok fra Sector, da disse opplysningene fremkom i direkte kommunikasjon med Sector, blant annet gjennom e-poster. Dette er heller ikke bestridt av Verisure. Som det fremgår av bevisgjennomgangen nedenfor i punkt 7.3, har Verisure heller ikke kun vært en passiv mottaker av informasjon. Rettspraksis om konsekvensen av kun å være passiv mottaker av informasjon, har derfor begrenset praktisk betydning i denne saken.
- (172) Konkurransesklagene nemnda vil ta stilling til innholdet i informasjonsutvekslingen, og den konkurranserettslige betydningen denne har, i den konkrete bevisvurderingen i punkt 7.3 nedenfor.

7.2.3 Årsakssammenheng

- (173) Konkurransesklagene nemnda konstaterer at EU-domstolen har slått fast at for at det skal foreligge en samordnet opptreden mellom foretak, må det foreligge en samordning mellom foretakene, en atferd i markedet som ligger i forlengelsen av samordningen, og årsakssammenheng mellom samordningen og atferden. Kravet til årsakssammenheng er beskjedent, da en samordning presumeres å påvirke partenes markedsatferd. Tilbakevisning av presumsjonen forutsetter at partene kan bevise at samordningen, for eksempel en utveksling av informasjon, faktisk ikke har påvirket partenes markedsatferd.⁶² Det synes ikke å være uenighet mellom Konkurransetilsynet og Verisure med hensyn til dette rettslige utgangspunktet.
- (174) Konkurransetilsynet har lagt til grunn at årsakssammenhengen i dette tilfellet kun kan brytes ved å motbevise presumsjonen gjennom å offentlige distansere seg fra informasjonsutvekslingen eller gjennom å melde fra til konkurransemyndighetene.⁶³
- (175) Verisure har anført at dette er feil, og har til støtte for sitt syn for det første vist til at kravet til distansering kun gjelder ved deltakelse i møter. For det andre er det anført at presumsjonen også kan tilbakevises gjennom å opptre systematisk i strid med det angivelige samarbeidets gjenstand.
- (176) Konkurransesklagene nemnda bemerker at *Hüls*- og *Anic*-presumsjonen innebærer at når et foretak mottar strategisk markedsinformasjon fra et annet foretak, og fortsetter å være aktiv på markedet, foreligger det en presumsjon for at foretaket direkte eller indirekte har hensyntatt den strategiske informasjonen det har mottatt.
- (177) Når det gjelder Verisures anførsel om at kravet til distansering kun gjelder ved deltakelse i møter, bemerker Konkurransesklagene nemnda at EU-domstolens avgjørelse i *Eturas* viser

⁶¹ Fredriksen og Mathisen, *EØS-rett*, 3. utgave, avsnitt 3.8.5.

⁶² Sak C-8/08, *T-Mobile*, avsnitt 51.

⁶³ Konkurransetilsynets vedtak avsnitt 680.

at dette ikke er riktig rettsforståelse. *Eturas* dreide seg, som nevnt over, om en ensidig meddelelse fra en tredjepart lagt inn i et internettbasert reservasjonssystem som ble benyttet av reisebyråene som var anklaget for å ha deltatt i et ulovlig samarbeid. EU-domstolen kom i denne saken til at for å distansere seg fra å delta i den ulovlige samordningen, måtte reisebyråene offentlig distansere seg fra forslaget i meddelelsen, gjennom å rette en klar og utvetydig innvending til avsenderen av meddelelsen (*Eturas*), eller gjennom en henvendelse til myndighetene.⁶⁴

- (178) Konkurransklagenemnda er imidlertid enig med Verisure i at det er mulig å distansere seg fra en overtredelse på andre måter enn gjennom offentlig distansering eller melding til offentlige myndigheter. Dette følger også av *Eturas*, der EU-domstolen la til grunn at en systematisk anvendelse av en rabatt som oversteg taket *Eturas* hadde innført, kunne avkrefte presumsjonen om at man hadde deltatt i en overtredelse. Nemnda viser også til EU-domstolens avgjørelse i *Total Marketing Services*, der EU-domstolen la til grunn at et konkurransebegrensende samarbeid kunne opphøre på andre måter enn gjennom offentlig distansering. Endelig viser nemnda til EU-domstolens avgjørelse i *Cimenteries*, der greske produsenters eksport til markeder innenfor Fellesskapet ble ansett som avstandtagen fra prinsippet om respekt av de europeiske hjemmemarkeder som kartellet omhandlet.⁶⁵
- (179) Konkurransklagenemnda vil ta stilling til om det foreligger en presumsjon om årsakssammenheng, og i tilfelle, om denne er brutt eller tilbakevist av Verisure, i den konkrete bevisvurderingen i punkt 7.3 nedenfor.

7.3 Konkurransklagenemndas bevisvurdering

7.3.1 Inngåelse av samarbeidet høsten 2011

7.3.1.1 Innledning

- (180) Verisure har anført at Konkurransetilsynet har tatt utilstrekkelig hensyn til markedssituasjonen før 2011, og at det var vanlig i bransjen ikke å oppsøke hverandres kunder. Klager viser til at utvekslingen av informasjonen mellom partene ikke ga noe informasjonsfortrinn, da markedet uansett var transparent. Verisure og Sector var uenige, og ingen av dem hadde grunn til å tro at det var oppnådd noen felles forståelse. Ifølge klager hverken etterspurte eller anerkjente [redacted] den informasjonen han fikk fra [redacted] forholdt seg som oftest taus eller ga vage eller tvetydige svar, eller besvarte kun de deler av kontakten som gjaldt selgerens kritikkverdige salgsmetoder. Etterfølgende kontakt mellom de to selskapene viser, etter klagers syn, at det ikke var etablert noe samarbeid, og at kontakten var legitim kontakt knyttet til villedende selgeratferd.
- (181) Videre har klager vist til at Sector og Verisure fortsatte å konkurrere hardt, og at Verisure derved gjennom sine handlinger avviste ethvert forsøk på samordning fra Sectors side. Slik klager ser det, inntar Konkurransetilsynet en formalistisk tilnærming, hvor det er nok at en av partene mottar strategiske opplysninger uten å ta offentlig avstand fra det eller melde til konkurransemyndighetene. Under enhver omstendighet inneholdt ikke e-postene fra Sector, etter klagers syn, strategisk informasjon.

⁶⁴ Sak C-74/14, *Eturas*, avsnitt 46-48.

⁶⁵ Sak C-634/13 P, *Total Marketing Services*, avsnittene 23-24, sak T-25/95, *Cimenteries*, avsnittene 3956 og 3961. Se også T-208/08, *Gosselin Group*, avsnitt 161 og T-122/07, *Siemens Austria*, avsnitt 61.

(182) Det er i klagen videre anført at Verisures midlertidige stans i selgernes mulighet til å tilby konkurrentkunder [redacted] forfulgte et legitimt formål. Det var et tiltak dels for å få bukt med villedende selgeratferd, og dels for å få selgerne til å følge gjeldende salgsstrategi og konkurrere om alle potensielle kunder, uten å overfokusere på eksisterende kunder. [redacted] ga selgerne uttrykkelig beskjed om at det fortsatt var lov å ta kunder fra konkurrentene. Verisure har heller ikke innført andre tiltak for å begrense salg til konkurrentkunder. Klager har også anført at Konkurransetilsynet har misforstått betydningen av interne e-poster hos Verisure. En objektiv tolkning av bevisene viser i stedet at konkurransen mellom Verisure og Sector var økende. Dette underbygges også ifølge klager av kanselleringsdata fra Sector og Verisure.

7.3.1.2 Betydningen av at kontakten mellom Verisure og Sector også gjaldt upassende og villedende markedsføring

(183) Konkurranseskilagenemnda finner innledningsvis grunn til å knytte noen merknader til Verisures gjennomgående anførsel om at kontakten mellom Sector og Verisure var ment å begrense upassende og villedende markedsføring fra enkelte uerfarne selgere. Det overordnede formålet med kontakten var derfor, ifølge Verisure, ikke å begrense konkurransen om eksisterende kunder, men å begrense omfanget av upassende salgsteknikker fra enkelte selgere.

(184) Konkurranseskilagenemnda legger til grunn at næringsdrivende kan ha legitim kontakt med andre konkurrenter for å påtale markedsatferd som man mener innebærer lovbrudd, for eksempel brudd på markedsføringslovens bestemmelser. Markedsføringsloven inneholder blant annet bestemmelser som har til formål å hindre urimelig, villedende eller aggressiv markedsføring, jf. §§ 6–9 og tilhørende forskrift 1. juni 2009 nr. 565 om urimelig handelspraksis. Loven og forskriften rammer også ulike former for skjult eller fordekt markedsføring, jf. blant annet § 3 andre ledd og forskriften § 1 nr. 22. Videre nevnes forskrift 19. desember 2000 nr. 1653 om sammenlignende reklame, som stiller en rekke krav til bruk av sammenligninger i reklamen, blant annet § 3 bokstav d som forbyr bruk av sammenligninger som bringer i vanry eller taler nedsettende om konkurrenters varer, tjenester eller virksomhet m.m. For å slå ned på atferd som bryter mot slike regler, kan en næringsdrivende enten fremme sin kritikk direkte overfor konkurrenten, eller gjennom klageorganer som for eksempel Forbrukertilsynet eller Næringslivets Konkurranseskilagenemnd, eller gjennom bransjeforeninger.

(185) At næringsdrivende kan gjøre gjeldende slik kritikk direkte overfor en konkurrent, er også akseptert av Konkurransetilsynet, riktignok med noe ulike formuleringer.⁶⁶ Konkurranseskilagenemnda kan imidlertid ikke se at det er holdepunkter for, slik Verisure har anført, at endringen i formuleringene fra varselet til vedtak er foretatt «*tilsynelatende for å skape et inntrykk av at kommunikasjon mellom konkurrenter i seg selv er mistenkelig*».⁶⁷

(186) Konkurranseskilagenemnda konstaterer ut fra det samlede bevisbildet i saken at Sector og Verisure har hatt en omfattende kontakt som har hatt som formål å få bukt med uønsket eller rettsstridig selgeratferd. Dette er heller ikke omstridt.

⁶⁶ Varselet avsnitt 121 og vedtaket avsnittene 150 og 674.

⁶⁷ Klagen avsnitt 137.

- (187) Tilsvarende er det etter Konkurransklagenemndas vurdering legitimt at konkurrenter har en viss kontakt for å drøfte særskilte bransjeutfordringer, så lenge det ikke innebærer utveksling av konkurransesensitiv informasjon, eller annen konkurransebegrensende atferd. Et eksempel på slike utfordringer i det berørte markedet gjaldt forholdet til lokalt brannvern.⁶⁸
- (188) Konkurransklagenemnda bemerker at kontakt mellom konkurrenter som i utgangspunktet er helt legitim, samtidig innebærer en iboende risiko for at kontakten går lenger enn det som er nødvendig ut fra formålet. Etter omstendighetene vil slik kontakt også kunne innebære utveksling av informasjon om forhold som vil kunne være i strid med konkurranselovgivningen. Det ligger derfor i sakens natur at kontakt må begrenses til det som er strengt nødvendig for å håndtere legitime utfordringer.
- 7.3.1.3 Inngåelse av samarbeid mellom Verisure og Sector høsten 2011*
- (189) Konkurransklagenemnda finner det bevist med klar sannsynlighetsovervekt at Verisure og Sector inngikk et samarbeid om å begrense salg av boligalarmer til hverandres kunder gjennom dørsalg høsten 2011.
- (190) Samarbeidet mellom Verisure og Sector har elementer både av en avtale og en samordnet opptreden, og det er ikke nødvendig å skille mellom de to. Som det fremgår av de rettslige utgangspunkter i punkt 7.2, er Konkurransklagenemnda ikke enig med klager i at det er nødvendig å bevise at Sector og Verisure hadde grunn til å tro at de hadde kommet til enighet om å begrense salg av alarmer til hverandres kunder gjennom dørsalg. Det er tilstrekkelig at Verisure og Sector utvekslet strategisk informasjon som la til rette for koordinering av markedsatferd. I og med at nemnda har kommet frem til at samarbeidet innebar en formålsovertredelse, jf. punkt 9, er det heller ikke nødvendig å bevise at samarbeidet faktisk har ført til en koordinering av markedsatferd.
- (191) Konkurransklagenemnda vil likevel bemerke at bevisene i saken tilsier at Verisure og Sector hadde kommet til en enighet, eller en felles forståelse, om å begrense dørsalg til hverandres boligalarmkunder, samt at de to selskapene også iverksatte interne tiltak for å etterleve den forståelsen eller enigheten man hadde kommet frem til. Sector og Verisure har hatt omfattende direkte kontakt gjennom møter og e-postkorrespondanse, og de har utvekslet informasjon om sine respektive dørsalgstrategier. Dette innebærer etter nemndas syn at samarbeidet i denne saken ikke utgjør noen nedre grense for hva som omfattes av konkurranselovgivningen.
- (192) Når det gjelder etableringen av samarbeidet, slutter Konkurransklagenemnda seg til Konkurransetilsynets vurdering i vedtaket avsnittene 647-653. Konkurransetilsynet har lagt til grunn at samarbeidet startet 17. august 2011 da [redacted] sendte en e-post til [redacted] hvor han redegjorde for at han hadde hatt besøk av en selger fra Verisure som hadde fortalt at han foretrakk å selge alarm til kunder av selskapets konkurrenter. [redacted] skrev deretter «*Må si jeg er overrasket over at dere gjør det på denne måten*». [redacted] svarte [redacted] samme kveld at Verisure sentralt foretrakk å oppsøke husstander uten alarm fra før, at Verisure tidligere hadde hatt et internt forbud mot å oppsøke hus som var merket med Sector-skilt, og at det var Sector som hadde initiert denne situasjonen ved å oppsøke Verisures kunder. [redacted] svarte at hans selgere hadde et forbud mot å oppsøke hus med Verisure-merker, men at dette ikke gjaldt for hus med Hafslund-merker. Til dette svarte [redacted] «*Det kan jo ikke være slik*

⁶⁸ Klagen avsnitt 139.

at dere går på våre kunder og forventer at vi skal la være å gå på deres?». [REDACTED] svarte deretter «Enig, men vi skal ikke ha gått på hus med Securitas merker. Det at dere åpent går på hus med Sector merker som hos meg og en annen nabo, hører jeg nå, er for meg en klar tilspissing».⁶⁹

- (193) Verisure har anført at e-postutvekslingen 17. og 18. august 2011 er utilstrekkelig til å etablere et samarbeid. Ifølge klager var [REDACTED] e-post uheldig, men etablerer ikke noe samarbeid. Det vises til at Verisures svar var unnvikende og vage, og de er ikke tilstrekkelige til å danne en felles forståelse. E-postkorrespondansen inneholdt, ifølge klager, ikke strategiske opplysninger, og er preget av uenighet og fravær av felles forståelse. [REDACTED] manglende respons på den siste e-posten fra [REDACTED] kan ikke tas til inntekt for at [REDACTED] stilltiende aksepterte forslaget fra [REDACTED]. Verisure viser til at e-postene fra [REDACTED] ikke engang inneholder et slikt forslag. [REDACTED] har mest sannsynlig oppfattet [REDACTED] slik at han tok avstand fra et samarbeid, jf. den interne e-posten fra [REDACTED] til [REDACTED] (Sector) med [REDACTED] (Sector) på kopi 18. august 2011, der [REDACTED] skrev:

«Subject: Sendte mailen din direkte securitas

Får se om de reagerer.

[REDACTED] *kan tenkes at vi nå åpner opp i en kort periode for å gå på Securitas.*

Fint hvis du tenker gjennom dette.

Jeg hadde besøk av Verisure på døra i går, var ikke veldig imponerende»⁷⁰

- (194) Konkurransetilsynetsnemnda bemerker at e-postutvekslingen 17. og 18. august 2011 er ett element i en samlet bevisrekke, og at det ikke er nødvendig å bevise at denne e-postutvekslingen i seg selv er tilstrekkelig til å etablere et samarbeid. For øvrig viser e-postkorrespondansen at Sector og Verisure informerte hverandre om sine respektive dørsalgstrategier, videresendte interne e-poster til sin konkurrent og dermed la til rette for en koordinering av dørsalgstrategier mellom dem. Nemnda påpeker også, at det har vært flere tilfeller av kontakt og utveksling av informasjon om dørsalgstrategier mellom Sector og Verisure i perioden før 17. august 2011.⁷¹ Konkurransetilsynetsnemnda har likevel ikke sett grunn til å utvide perioden for samarbeidet, ut over den perioden Konkurransetilsynet har lagt til grunn.

- (195) Konkurransetilsynetsnemnda viser videre til at [REDACTED] også i perioden etter 17. august 2011 sendte flere e-poster der han informerte [REDACTED] om at Verisure oppsøkte kunder av Sector i angitte områder. Som ett eksempel sendte [REDACTED] 3. oktober 2011 en e-post til [REDACTED] med emnet «FW: Landsfordeling oppsigelser med årsak SD i september». I e-posten ga han uttrykk for at han håpet Verisures nye rutiner nå fungerte, og refererte til en kommunikasjon de hadde hatt, der [REDACTED] hadde formidlet at det «roer seg nå».⁷²

⁶⁹ E-post fra [REDACTED] til [REDACTED] 17. august 2011, vedlegg 60 til Konkurransetilsynets vedtak.

⁷⁰ E-post fra [REDACTED] til [REDACTED] 18. august 2011, vedlegg 63 til Konkurransetilsynets vedtak.

⁷¹ Konkurransetilsynets vedtak avsnitt 643-646.

⁷² E-post fra [REDACTED] til [REDACTED] 3. oktober 2011, vedlegg 73 til Konkurransetilsynets vedtak.

Ved en annen anledning beklaget [redacted] at Verisures dørselgere hadde oppsøkt [redacted] dør, og la til at han likevel håpet at antallet slike nå var betydelig redusert.⁷³

- (196) Verisure har anført at etterfølgende kontakt i løpet av høsten 2011 viser at det ikke var etablert et samarbeid mellom Verisure og Sector. Kontakten gjaldt, ifølge klager, upassende selgeratferd og var legitim, hvilket også er bekreftet i forklaringsopptak av [redacted] og [redacted]. Ifølge klager refererte e-posten 6. desember 2011 seg til at det hadde gått sport i å banke på døren hos konsernledelsen i Sector, og ikke begrensning av dørsalg til konkurrenter generelt.⁷⁴
- (197) Konkurranseskjennelsen finner det klart at den etterfølgende kontakten høsten 2011 ikke utelukkende gjaldt legitim påtale av upassende selgeratferd. Selv om Verisure og Sector har hatt legitim kontakt om uønsket selgeratferd, har de også hatt kontakt om dørsalgstrategier mot hverandres kunder. Nemnda legger større vekt på tidsnære bevis enn etterfølgende forklaringer i forklaringsopptak. Sett i lys av de øvrige bevisene i saken, kan [redacted] uttalelse om at han håpet «*antallet slike*» var betydelig redusert, like gjerne knytte seg til salg til konkurrenter generelt, som banking på dørene til konsernledelsen i Sector og den kan derfor ikke tas til inntekt for klagers syn på noe avgjørende punkt.
- (198) Konkurranseskjennelsen viser videre til at Verisure høsten 2011 gjennomførte tiltak for å begrense antall salg som deres dørselgere gjorde til Sector-kunder. For eksempel sendte [redacted] (Verisure) 21. september 2011 ut beskjed til partnerne om at det fra 1. oktober 2011 ikke lenger ville være mulig å tilby Sector-kunder kompensasjon for kostnadene det medførte å bytte alarm:

«SD vil til en hver tid iverksette tiltak for å minske kundefrafallet. I den senere tid har tallene vår vist at vi mister omtrent like mange kunder til Sector Alarm AS, som vi tar fra dem. Vi er i stadig dialog med Sector om denne gjensidige problemstillingen. Som ett tiltak for å unngå dette vil det fra 1. oktober ikke være mulig å tilby kunder i Sector kompensasjon for nedkobling gebyrer mv. Det vil selvfølgelig fortsatt være mulig å "bytte" kunder men tiltaket vil forhåpentligvis medvirke til å dreie fokus mot rene nyinstallasjoner.»

- (199) [redacted] (Verisure), spurte [redacted] (Verisure) om dette også gjaldt for SWOT, og fikk dette bekreftet.⁷⁵

- (200) [redacted] sendte [redacted] (Verisure) følgende svar på e-posten:

«Forsiktig med språket her. Det virker på mailen din som om vi gjør dette i samarbeid med Sector Alarm. Det er ikke tilfelle og ville vært i strid med konkurranse lovgivningen. Vi har hatt dialog med Sector (og deres advokat) om all komplikasjon i forbindelse med konkurrent overtakelse og nedkobling av utstyr. Det er for å slippe alt dette maset og fokus tapet vi gjør dette.»⁷⁶

⁷³ E-post fra [redacted] til [redacted] 8. desember 2011, vedlegg 81 til Konkurransetilsynets vedtak.

⁷⁴ Forklaringsopptak med [redacted] 7. februar 2018, avsnitt 195.

⁷⁵ E-post fra [redacted] til [redacted] 21. september 2011, vedlegg 69 til Konkurransetilsynets vedtak.

⁷⁶ Brev fra Wikborg Rein 5. mars 2019, vedlegg 6.

(201) I forklaringsopptak har [REDACTED] (Verisure) uttalt følgende om e-posten han sendte til partnerne:

«[REDACTED] svarer at han som sagt ærlig talt ikke husker noe dialog med Sector for krigen. Når han leser dette så ser det jo ut som det har vært en eller annen dialog et eller annet sted, eller så er det noe [REDACTED] skriver til partnerne for å få de til å forstå hva Securitas Direct gjør og at de andre gjør det samme. Det kan være en teknikk for å roe gemyttene i salgsapparatet. [REDACTED] gjentar at han ikke har hatt noen dialog, og at han kun har snakket med Sector en gang.»⁷⁷

(202) Intern korrespondanse i Verisure viser at [REDACTED] (Verisure) samme dag sendte ut en ny e-post til partnerne med følgende ordlyd:

«Hei

En liten oppklaring og svar på noen spørsmål.

•Det foreligger selvsagt ingen avtale med hverken Sector eller andre aktører vdr dette.

•Formålet vårt er og endre fokus mot nye kunder.

•Det vil med dette ikke bli mulig å tilby kunder som ønsker å bytte, [REDACTED]

•Ut over dette er det selvsagt fortsatt mulig å "ta" konkurrenter i fortsettelsen

•ordning vil tre i kraft fra 1. oktober»⁷⁸

(203) [REDACTED] (Verisure) skrev følgende i en intern e-post til [REDACTED] og [REDACTED] med [REDACTED] i kopi 30. september 2011:

«Får tilbakemeldinger om at det er en merkbar nedgang i konkurrenter som tar anleggene nå. Spesielt er det Sector som går ned. Bra.»⁷⁹

(204) Konkurranseskjennelsen viser videre til en intern e-post i Verisure 14. desember 2011, hvor temaet var hva Verisure gjorde for å hindre at de mistet kunder til konkurrentene, og hvor det fremkommer følgende:

«Men det store issue er å begrense at konkurrenter går selektivt på våre kunder. Tiltak som vi har gjort da er "tann for tann". Når sector laget eget team som skulle banke hafslund oblat kunder, så sendte vi SWOT som banket kun på sector skilter. Her endte vi opp med en uoffisiell enighet at det er ikke slik vi vil oppføre oss i bransjen. Altså dermed mindre pågang fra konkurrenter de siste mnd[... ..].»⁸⁰

(205) Verisure har anført at den midlertidige stansen i salg av abonnement til konkurrentkunder fra 1. oktober 2011 forfulgte et legitimt formål. Etter klagers oppfatning, var det dels et tiltak for å begrense villedende markedsføring, og dels for å rette opp avviket fra

⁷⁷ Forklaringsopptak med [REDACTED] (Verisure) 26. april 2018, avsnitt 138.

⁷⁸ E-post fra [REDACTED] til [REDACTED] og [REDACTED] 24. september 2011, vedlegg 71 til Konkurransetilsynets vedtak.

⁷⁹ E-post fra [REDACTED] til [REDACTED] og [REDACTED] 30. september 2011, vedlegg 72 til Konkurransetilsynets vedtak.

⁸⁰ E-post fra [REDACTED] (Verisure) til [REDACTED] (Verisure) 14. desember 2011, vedlegg 84 til Konkurransetilsynets vedtak.

Verisures gjeldende salgsstrategi om å gå like hardt på alle potensielle kunder. Herunder fremgår det av den oppfølgende e-posten fra [REDACTED] som er referert i avsnitt 202 foran, at selgerne fortsatt kunne ta konkurrenter. Innføringen av strategien var ifølge klager en selvstendig beslutning i Verisure. Etter klagers syn er det heller ikke noe som tilsier at [REDACTED] har fortalt [REDACTED] om den nye strategien som ble innført. Verisure mener også at etterfølgende kommunikasjon om upassende selgeratferd, viser at formålet med kontakten var å slå ned på upassende selgeratferd, ikke å begrense konkurransen. Disse forholdene bekreftes av Verisure ansatte i forklaringsopptak.

- (206) Konkurransesklagenemnda finner ikke å kunne slutte seg til Verisures anførsler og forståelse av e-postkorrespondansen som er referert i det foregående. Etter nemndas syn viser e-postkorrespondansen at Sector og Verisure har hatt kontakt både om upassende selgeratferd og om å begrense dørsalg av boligalarm til hverandres kunder. Nemnda er ikke enig med klager i at alle e-postene i saken må fortolkes som om de kun dreier seg om upassende selgeratferd. E-postkorrespondansen viser at den midlertidige stansen av salg av abonnement til konkurrentkunder ble innført etter omfattende dialog mellom [REDACTED] i henholdsvis Verisure og Sector, både om upassende selgeratferd og om å begrense salg av dørsalg av boligalarmer til hverandres kunder. Det er naturlig å tolke innføringen av strategien i lys av dette. Strategien kan ha hatt flere formål, men etter nemndas vurdering har strategien utvilsomt også hatt som formål å begrense dørsalg til konkurrentkunder. Konkurransesklagenemnda har i sin bevisvurdering lagt avgjørende vekt på de tidsnære bevis.
- (207) At Verisure sendte ut nye interne e-poster [REDACTED] for å gi inntrykk av at dette ikke dreide seg om et samarbeid med Sector, forandrer ikke det faktum at det har vært dialog og utveksling av informasjon om dørsalgstrategier mellom [REDACTED] i Sector og Verisure. Verisure innførte også en strategi som begrenset slike salg i etterkant av denne dialogen. Konkurransesklagenemnda har funnet at dette utgjorde et ulovlig konkurransebegrensende samarbeid.
- (208) For øvrig bemerker Konkurransesklagenemnda at det uansett ikke er nødvendig å bevise at Verisure implementerte sin egen markedsatferd som et resultat av informasjonsutvekslingen med Sector, jf. punkt 7.2 overfor. Det er tilstrekkelig at enten Sectors eller Verisures markedsatferd er påvirket av informasjonsutvekslingen. Bevisene i saken viser at Sector utvilsomt innførte tiltak for å begrense dørsalg til boligalarmkunder av Verisure, på bakgrunn av informasjon mottatt fra Verisure.
- (209) Verisure har også anført at Konkurransetilsynet ikke har tatt tilstrekkelig hensyn til markedssituasjonen før høsten 2011, og at det var vanlig i bransjen ikke å gå på hverandres kunder. Konkurransesklagenemnda bemerker at i den grad det tidligere har eksistert en ikke-koordinert praksis, innebærer dette ikke at en senere koordinert adferd blir lovlig.
- (210) Verisure har videre anført at utvekslingen av informasjonen mellom Sector og Verisure ikke ga noe informasjonsfortrinn, da markedet uansett var transparent. Det er vist til at enkelte aspekter ved alarmmarkedet er gjennomiktig, og både Verisure og Sector oppdaget raskt om konkurranstrykket mot egen portefølje økte. Dette skjedde blant annet gjennom kundeserviceavdelingens håndtering av kundekanselleringer og kundeklager, samt rykter plukket opp av selgerne om konkrete kampanjer eller tilbud. Videre er det vist til at Verisure gjennom lang tid, og også forut for høsten 2011, hadde fulgt med på egne salgsprestasjoner og kanselleringsårsaker for å måle nettoveksten.

Blant annet registrerte man antallet kanselleringer fordelt på årsak, herunder hvor mange kunder som hadde sagt opp for å bytte til konkurrerende tilbyder.⁸¹ Innholdet i e-postkorrespondansen ga, ifølge klager, ikke Sector eller Verisure noe informasjonsfortrinn som gjorde det mulig for dem å tilpasse sin egen markedsstrategi. Klager har vist til Underrettens dom i *HSBC*, der en informasjonsutveksling mellom to tradere ikke var presis og detaljert nok til at det ga traderne noe informasjonsfortrinn.⁸² Sector og Verisure hadde, ifølge klager, allerede bedre innsikt i hverandres markedsatferd enn det som fremgikk av kontakten. Informasjonen reduserte ikke den kommersielle usikkerheten fordi opplysningene var uviktige og dels uriktige.

- (211) Konkurransklagenemnda slutter seg til Verisures syn om at alarmmarkedet var transparent, og at det var vanlig praksis å overvåke og måle konkurrentoverganger. Alarmmarkedet er imidlertid også et oligopol med få aktører, hvorav deltakerne i samarbeidet var de to klart største. I et slikt marked er det ikke nødvendig med veldig omfattende og detaljert kontakt for å etablere et samarbeid. Særlig ikke når samarbeidet dreier seg om markedsdeling, i motsetning til et mer løpende prissamarbeid. Situasjonen er annerledes i et («trading») marked som består av et stort antall aktører og transaksjoner som i *HSBC*-saken. Nemnda er av den oppfatning at informasjonsutvekslingen mellom Sector og Verisure i denne saken, innebar at Sector og Verisure fikk informasjon om hverandres dørsalgstrategier enklere, raskere og mer direkte enn de ville ha fått gjennom vanlig markedsovervåking. Det vises i denne forbindelse til Underrettens avgjørelser i sakene *Tate & Lyle*⁸³, *Fresh Del Monte*⁸⁴ og *Dole Food*⁸⁵. Dialogen mellom [redacted] i Sector og Verisure la til rette for et samarbeid mellom dem om å begrense dørsalg til hverandres kunder, og begge selskapene implementerte også tiltak for å stanse slike salg i sine organisasjoner, som et ledd i denne dialogen.
- (212) I klagen hevder Verisure at det foreligger «en [redacted] i nivået på churn fra Sector til konkurrent fra august 2011 til oktober 2012 som er uforenelig med at Sector eller Verisure samtidig skal ha oppfattet det som at de hadde en felles forståelse om å begrense dørsalg til hverandres kunder gjennom dørsalg.» Det vises også til en Figur 4 i klagen.⁸⁶
- (213) Konkurransklagenemnda bemerker for det første at figuren bare viser churn for perioden frem til juni 2012. Videre er det kun Sectors kundeoverganger til konkurrenter som antyder [redacted] i churn, mens Verisures churn til konkurrent [redacted] i perioden januar 2009 til juni 2012. Endelig viser figuren all konkurransechurn, ikke churn mellom Verisure og Sector. Nemnda har utarbeidet en figur som viser churn-tall for kundeoverganger fra Sector til Verisure og andre konkurrenter for perioden januar 2009 til desember 2012:

⁸¹ Se for eksempel klagen, vedlegg 382 og 383.

⁸² Sak T-105/17, *HSBC*, avsnitt 188.

⁸³ Sak T-202/98, *Tate & Lyle*, avsnitt 60.

⁸⁴ Sak T-587/08, *Fresh Del Monte*, avsnitt 369.

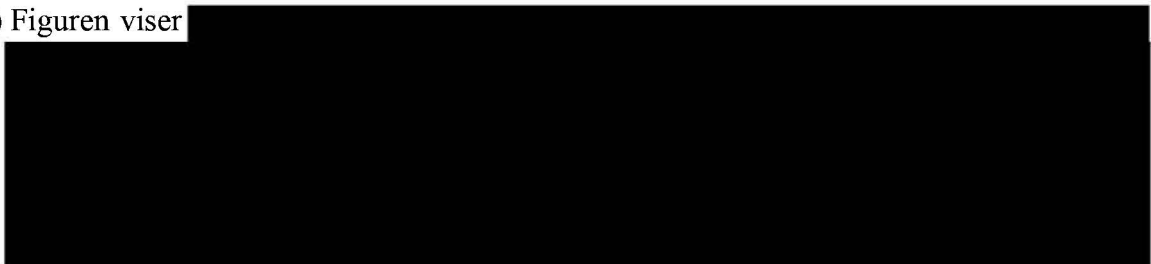
⁸⁵ Sak T-588/08, *Dole Food*, avsnitt 403.

⁸⁶ Klagen avsnitt 248.

Figur 7 Utviklingen i churn for Sectors kunder januar 2009 til og med desember 2012.
(Kilde: Klagen vedlegg 374-375 og 411- Datavedlegg OE S3)

(214) Figuren viser

(215) Etter Konkurransklagenemndas syn er det derfor ikke belegg for å hevde at det er «en [redacted] i nivået på churn fra Sector til konkurrent fra august 2011 til oktober 2012», slik klager har hevdet.

(216) Oppsummert finner Konkurransklagenemnda det bevist med klar sannsynlighetsovervekt at Verisure og Sector, gjennom [redacted] og [redacted] fra 17. august 2011 etablerte et samarbeid om å begrense dørsalg av boligalarmer til hverandres kunder. Nemnda har videre med klar sannsynlighetsovervekt funnet det bevist at [redacted] og [redacted] i perioden fra august til desember 2011 har utvekslet konfidensiell, strategisk og konkurransesensitiv informasjon, som har styrket og tilrettelagt for selskapenes samarbeid om å begrense dørsalg av boligalarmer til hverandres kunder.

7.3.2 Perioden januar 2012 til høsten 2013

(217) Verisure har i klagen punkt 4.4⁸⁷ gjort gjeldende at konkurransen mellom Sector og Verisure økte i perioden fra begynnelsen av januar 2012 til høsten 2013. Verisure har i hovedsak anført at økt konkurranse er uforenlig med at det skal ha eksistert et vedvarende

⁸⁷ Anførlene er gjentatt i prosesskriv 16. juli 2021 avsnitt 40.

og sammenhengende samarbeid om ikke å konkurrere om hverandres kunder, slik Konkurransetilsynets vedtak avsnittene 654–662 bygger på.⁸⁸ Konkurransetilsynets fremstilling er etter Verisures oppfatning skjev. Den økte konkurransen gjaldt ikke bare to relativt kortvarige kampanjeperioder, slik Konkurransetilsynets fremstilling tyder på. Verisure hevder at det i realiteten var en sammenhengende periode med varig og sterk konkurranse, fra senest begynnelsen av januar 2012 til tidligst september 2013. Etter Verisures syn har dette støtte i tidsnære bevis, ansattes forklaringer samt Sectors og Verisures data på kundeoverganger.

- (218) Verisure bestrider videre at det foreligger bevismessig grunnlag for at den økte konkurransen i kampanjeperiodene var uttrykk for en straffemekanisme for å hindre avvik fra samarbeidet om markedsdeling, slik Konkurransetilsynets vedtak bygger på. Verisure har videre anført at Konkurransetilsynets rettsanvendelse er uriktig, når det indikerer at det «... ikke [er] avgjørende ...» om denne perioden vurderes som en straffemekanisme eller et avvik fra samarbeidet.⁸⁹
- (219) Verisure har i tillegg anført at det i perioden mellom januar 2012 og september 2013 bare er påvist et fåtall kontakter mellom Verisure og Sector, hvorav bare én er anført å inneholde konkurransesensitive opplysninger. Fraværet av kontakt underbygger etter klagers syn at det ikke var en slik felles forståelse mellom Sector og Verisure, slik Konkurransetilsynet påstår.⁹⁰

7.3.2.1 Konkurransesklagens vurdering

- (220) Konkurransesklagens nemnda bemerker innledningsvis at Verisures anførsler om perioden januar 2012 til september 2013, i betydelig grad hviler på den uriktige forståelsen av samarbeidskriteriet som nemnda har redegjort nærmere for i punkt 7.2 foran. Etter nemndas syn er Verisures argumentasjon derfor på en rekke punkter ikke treffende, noe nemnda vil redegjøre for i det følgende.
- (221) Konkurransesklagens nemnda legger til grunn som uomtvistet at perioden med påstått kraftig økende konkurranstrykk fra januar 2012 – av Verisure og Sector betegnet som «krig» – oppstod i kjølvannet av at Sector hadde kjøpt opp en kundeportefølje fra Nokas, som Nokas hadde kjøpt fra alarmselskapet G4S. Selgere fra Verisure hadde etter dette aktivt oppsøkt G4S-kunder, med det resultat at Sector mistet mange av disse nyervervede kundene. Nemnda viser til fremstillingen i Konkurransetilsynets vedtak punkt 5.4.3, avsnittene 237–249.
- (222) «Krigen» startet med at Sector svarte på kundetapet med å sende en bunke med [REDACTED] oppsigelser til Verisure.⁹¹ Konkurransesklagens nemnda bemerker at denne handlingen – som hadde forankring i ledelsen – isolert sett fremstår som en høyst uvanlig handling i en næringslivskontekst, særlig i forholdet mellom de to største aktørene og konkurrentene i markedet. Etter nemndas vurdering er det klar sannsynlighetsovervekt for at oversendelsen av oppsigelsene ikke hadde noe annet formål enn å sende et budskap til Verisure, med det formål å virke avskrekkende og å disiplinere Verisure til å avstå fra å ta kunder fra Sector.

⁸⁸ Standpunktet er opprettholdt i Konkurransetilsynets innstilling 15. juni 2021, avsnittene 67–68.

⁸⁹ Konkurransetilsynets innstilling 15. juni 2021, avsnitt 69.

⁹⁰ Klagen, avsnitt 295.

⁹¹ Forklaringsopptak med [REDACTED] 7. februar 2018, avsnitt 165 og 166.

- (223) Konkurransklagenemnda finner det videre klart at denne oversendelsen også hos Verisure ble oppfattet som et budskap. Slik nemnda ser det, var dette budskapet en oppfølging av samarbeidet som ble etablert fra senest 17. august 2011, som reaksjon på at Verisures kapring av kunder fra Sectors G4S-portefølje ikke var forenlig med den samordningen som var etablert. Nemnda viser til at man internt i Verisure, ifølge forklaringsopptaket med [redacted] betraktet disse oppsigelsene som «... *et tydelig signal om at [Sector] var lei av at Securitas Direct [Verisure] tok kunder fra dem. Securitas Direct [Verisure] hadde ingen kampanjer eller lignende, så [redacted] trodde det hadde klikket for Sector. [...] [redacted] besluttet da at [Verisure] skulle sende tilbake [redacted] oppsigelser til Sector uken etter*». ⁹²
- (224) Konkurransklagenemnda kan ikke se at [redacted] uttalelse om at han «*trodde det hadde klikket for Sector*», har noen annen forklaring enn at Verisure på dette tidspunktet hadde en oppfatning om at Sector og Verisure ikke skulle konkurrere om hverandres kunder, i tråd med ordningen som ble etablert i august 2011. Uttalelsen om at Sector – til tross for at Verisure ikke hadde noen kampanjer eller lignende – *overraskende* sendte [redacted] oppsigelser, viser etter nemndas syn en klar oppfatning hos [redacted] i Verisure om at det ikke skulle konkurreres om hverandres boligalarmkunder gjennom dørsalg. Også [redacted] beslutning om å svare med å sende tilbake [redacted] oppsigelser til Sector uken etter, hadde etter nemndas vurdering til formål å disiplinere eller avskrekke Sector fra å ta kunder fra Verisure.
- (225) Når det gjelder konkurrentkampanjene gjennom sommeren 2012,⁹³ finner Konkurransklagenemnda at klagers anførsler ikke kan føre frem. Nemnda finner det bevist med klar sannsynlighetsovervekt at kampanjene inngikk som en del av samarbeidet. Kampanjene må etter nemndas vurdering betraktes som straffemekanismer for å disiplinere hverandre til samarbeidet om ikke å konkurrere om hverandres kunder, slik Konkurransetilsynets vedtak bygger på. Nemnda viser i denne forbindelse til at dokumentbevisene som er gjengitt i Konkurransetilsynets vedtak avsnittene 250 til 277, gjennomgående viser at konkurrentkampanjene – «krigene» – ikke er utslag av uavhengig konkurranse, men at de snarere utgjør strategier for å realisere målsetningen om ikke å konkurrere om hverandres kunder i markedet for dørsalg av alarmer. Nemnda viser blant annet til den interne e-posten som [redacted] sendte til samtlige ansatte i Verisure med omtale av krigen med Sector sommeren 2012, hvor han blant annet skrev at «*[j]eg regner med at den verste striden vi[l] roe seg etter sommeren og at vi kommer tilbake til en mer normal situasjon mellom oss og Sector*». ⁹⁴
- (226) Etter Konkurransklagenemndas syn etterlater det samlede bevisbildet i denne perioden et klart inntrykk av at konkurrentkampanjene hele tiden handlet om å oppnå, eller opprettholde, en balanse i antallet kundeoverganger mellom Sector og Verisure, som er uforenlig med kravet om uavhengig konkurranse. Nemnda finner det også påfallende, uten at det er avgjørende, at det i samme periode, på slutten av perioden med konkurrentkampanjen, ble avholdt et møte mellom [redacted] og [redacted] den 14. august 2012, uten at noen av dem husker dette møtet, og at det i intern e-postutveksling i Verisure to dager etter dette møtet ble sendt ut e-poster om at «krigen» er avsluttet. [redacted] skrev

⁹² Forklaringsopptak med [redacted] 7. februar 2018 avsnittene 165 og 166.

⁹³ Klagen, punktene 4.4.3 og 4.4.4.

⁹⁴ E-post 9. juli 2012 fra [redacted] til [redacted] vedlegg 97 til Konkurransetilsynets vedtak.

blant annet i e-post til de ansatte med emnet «*Sector krigen avsluttet for denne gang ...*», hvor han skrev at:

«... krigen endte 10 – 1 til Securitas Direct.

Tusen takk for fantastisk innsats de siste månedene, vi har virkelig satt Sector på plass etter at de sendte oss en bunke med oppsigelser i slutten av juni.[...]»

- (227) Konkurranseskilagenemnda vurderer de foreliggende bevisene slik at konkurransetrykket som klager argumenterer med fra denne perioden, ikke handlet om annet enn å fungere som gjensidig avskrekking og som disiplinerende tiltak for å opprettholde samarbeidet som var etablert fra august 2011. Nemnda legger derfor til grunn at konkurrentkampanjene ikke førte til at samarbeidet brøt sammen som følge av reelt økt konkurransetrykk, men at «krigene» snarere er å anse som kortvarige mellomspill med sikte på å opprettholde den balansen som var en forutsetning for at samarbeidet skulle kunne gjennomføres.
- (228) Når det gjelder perioden mellom konkurrentkampanjene (fra sensommeren 2012 til våren 2013), har Verisure anført at også denne perioden var preget av hard konkurranse mellom Sector og Verisure om hverandres kunder.⁹⁵ Det er i klagen særlig anført at de fire enkeltstående e-postene som Konkurransetilsynets vedtak bygger på, ikke viser at det var et sammenhengende samarbeid mellom Sector og Verisurepartene om ikke å konkurrere om hverandres kunder gjennom dørsalg i denne perioden.⁹⁶ Etter Verisures syn, er denne perioden preget av at Verisure handlet systematisk i strid med det påståtte samarbeidets gjenstand, og at [redacted] og Sector opplevde [redacted] og Verisure som avvisende.
- (229) Konkurranseskilagenemnda finner det klart at klagers anførsler ikke kan føre frem. Etter nemndas syn viser en helhetlig vurdering av dokumentbevisene som er gjengitt og omtalt i Konkurransetilsynets vedtak punkt 5.4.4, med klar sannsynlighetsovervekt, at [redacted] og [redacted] hadde kontakt og utvekslet strategisk markedsinformasjon, og at det er å anse som en fortsettelse av samarbeidet som var etablert. De hadde blant annet et møte 27. september 2012, uten at noen av dem husker hva som ble diskutert, utover at [redacted] antar at de diskuterte markedsutvikling, noe som også har støtte i [redacted] angivelse av tema for møtet i e-post 25. september 2012.⁹⁷ Verisures anførsel om at det er nærliggende at de tre e-postene inntatt som vedlegg 118, 122 og 153 til Konkurransetilsynets vedtak, i realiteten gjaldt upassende selgeratferd, har ikke støtte i tidsnære bevis. Nemnda kan ikke se at det foreligger noen saklig sammenheng mellom e-posten fra 17. oktober 2012, fremlagt som vedlegg 395 til klagen, og e-posten inntatt som vedlegg 118 til klagen.
- (230) Dokumentbevisene viser også at [redacted] i e-post oppfordret [redacted] om at de skulle fokusere på husstandene som ikke hadde boligalarm fra før, uten at [redacted] kan ses å ha tatt avstand fra henvendelsen:

«Vi må selvfølgelig akseptere fri konkurranse på alle kunder, noe som det til de grader er i vår bransje. Personlig mener jeg fortsatt at mange i Norge enda ikke har alarm at vi burde fokusere på å utvikle penetrasjonen ved å selge på boliger uten alarm i stedet

⁹⁵ Klagen, punkt 4.4.5.

⁹⁶ Klagen, avsnittene 321–322.

⁹⁷ E-postkorrespondanse mellom blant annet [redacted] og [redacted] vedleggene 117, 118 og 119 til Konkurransetilsynets vedtak.

for den kannibalsmen som skjer mellom aktorene nå. Men igjen sunn konkurranse er bra og noe vi alle må og skal leve med.»⁹⁸

- (231) Selv om e-posten kan leses som et personlig synspunkt, og strengt tatt bare en oppfordring om å fokusere på ett markedssegment, føyer den seg likevel inn i et større bevisbilde, hvor det fra begge sider er om å gjøre å dempe konkurransen om eksisterende kunder. At Sector på denne måten, overfor sin største konkurrent, gir uttrykk for hvilken felles markedsstrategi de to selskapene bør følge, er etter Konkurransklagenemndas vurdering, uakseptabelt. Uavhengig av om en slik informasjonsutveksling i seg selv innebærer brudd på konkurranseloven, utgjør meddelelsen etter nemndas vurdering et sterkt indisium på at et samarbeid var etablert, og vedvarte også i perioden mellom konkurrentkampanjene. At det i samme periode også forekom utveksling av e-poster som gjaldt upassende selgeratferd, slik klager har anført, innebærer imidlertid ikke at kontakten og informasjonsutvekslingen går klar av forbudet mot konkurransebegrensende samarbeid.
- (232) Konkurransklagenemnda viser også til at [REDACTED] og [REDACTED] hadde et møte 22. januar 2013. I forkant av møtet sendte [REDACTED] en e-post til [REDACTED] (Sector), hvor han skrev: *«Skal møte min kollega i SD i morgen formiddag. Er det mulig å få en grov oversikt over distrikt til det. Hovedsaken er mest å vite hvor de i store trekk holder på i øyeblikket.»* Etter Konkurransklagenemndas syn er dette en sterk indikasjon på at [REDACTED] i møte med [REDACTED] har diskutert markedsforhold.
- (233) Konkurransklagenemnda viser også til den interne meldingen som gikk ut fra [REDACTED] (Sector) til salgssjefene i hans region 2013, som klart viser at ordningen med markedsdeling ble opprettholdt.⁹⁹ Nemnda viser videre til referat fra konsernledermøtet i Sector 26. februar 2013:

«SD-konkurransen i Norge

Ta tilbake det antall som blir tatt. [...] Informere [REDACTED] [...] [Verisure] slik at de forstår hva som skjer. Tidligste oppstart er etter 1. april. Utarbeide en plan B i tilfelle aktiviteten skulle øke.»¹⁰⁰

- (234) Konkurransklagenemnda viser også til at [REDACTED] (Sector), på bakgrunn av økt salgsaktivitet hos Verisure, understreket overfor [REDACTED] viktigheten av å kommunisere til [REDACTED] at Sector ville forsvare seg:

«Vi vurderer det på mandag. Mener det er viktig at vi får informert skikkelig at vi nå vil forsvare oss. Ellers kan [REDACTED] bruke det til hans fordel igjen.»¹⁰¹

- (235) E-posten underbygger at kontakten handler om å påtale avvik fra en etablert ordning om ikke å konkurrere om hverandres kunder.
- (236) Konkurransklagenemnda kan heller ikke se at Sectors og Verisures kanselleringsdata i perioden mellom kampanjene innebærer at det ikke lenger forelå et samarbeid. Etter nemndas syn kan kanselleringsdataene ikke betraktes isolert, men må ses i lys av at de er

⁹⁸ E-post 20. desember 2012 fra [REDACTED] til [REDACTED] vedlegg 130 til Konkurransetilsynets vedtak.

⁹⁹ E-post 1. februar 2013 fra [REDACTED] til ansatte, vedlegg 135 til Konkurransetilsynets vedtak.

¹⁰⁰ Konkurransetilsynets vedtak avsnitt 312.

¹⁰¹ E-post 28 februar 2013 fra [REDACTED] til [REDACTED] vedlegg 144 til Konkurransetilsynets vedtak.

utslag av kampanjer som var straffemekanismer som skulle virke disiplinerende. Det vises for øvrig til nemndas vurderinger i punkt 6.

- (237) Samlet sett finner Konkurransklagenemnda ikke holdepunkter for at det mellom Sector og Verisure forekom økt konkurranse på uavhengig basis i denne mellomperioden, og som ikke var en del av strategien for å opprettholde et samarbeid som ikke å konkurrere om hverandres kunder.
- (238) Når det gjelder den tilsvarende krigsperioden i 2013, startet denne med en kampanje, etter at det på konsernledermøte i Sector i slutten av februar 2013 ble besluttet at Sector skulle ta tilbake det samme antallet kunder som Verisure hadde tatt fra dem. Det ble videre bestemt at Sector skulle informere Verisure om denne beslutningen.¹⁰² Kampanjen startet med at Sector ga egne selgere adgang til å banke på dører med Verisure-merker i [REDACTED] med gradvis utvidelse av antall områder for kampanjen. Verisure besluttet i ledermøte 9. april 2013 å svare, ved å sette i gang en konkurrentkampanje fra [REDACTED]
- (239) Konkurransklagenemnda legger til grunn at formålet med Sectors kampanje var å unngå at Verisure tok for mange av Sectors eksisterende kunder. I intern korrespondanse i Sector ble det uttalt at «[REDACTED] tar de [Verisure] mange av kundene våre ved å selge på dører hvor det står Sector/G4S/BKK merker. Dette har pågått i lang tid, og vi håpet at denne måten å ta kunder på skulle avta».¹⁰³ I samme interne korrespondanse fremgår det at konkurrentkampanjen er rettet mot Verisure [REDACTED] hvor målet er [REDACTED] for å forsvare egen kundeportefølje, inntil de bestemmer seg for å avslutte kampanjen. Nemnda legger videre til grunn at Verisures kampanje var rettet mot Sector, for å unngå å miste eksisterende kunder til Sector.
- (240) Verisure har anført at Verisures konkurrentkampanje ikke kan tas til inntekt for at Sector og Verisure hadde en felles forståelse om ikke å konkurrere om hverandres kunder gjennom dørsalg, og at den ekstraordinære harde konkurransen mellom Sector og Verisure i perioden ikke er mulig å innplassere som en gjengjeldelsesmekanisme i et pågående samarbeid.¹⁰⁴ Det er i klagen vist til at e-postene mellom [REDACTED] og [REDACTED] som omtalt i Konkurransetilsynets vedtak avsnittene 344, 347 og 357, i motsetning til Konkurransetilsynets syn, nettopp underbygger at det ikke forelå noen felles forståelse mellom Sector og Verisure om ikke å konkurrere om hverandres kunder gjennom dørsalg.¹⁰⁵ Klager har fremhevet at svarene fra [REDACTED] og Verisures markedsatferd viser at verken Sector eller Verisure kan ha ment at de hadde kommet til enighet, og at usikkerhet ved konkurransen følgelig ikke ble erstattet ved praktisk samhandling.
- (241) Konkurransklagenemnda finner det klart at klagers anførsler knyttet til perioden fra 1. mai til 1. september 2013 ikke kan føre frem. For det første bemerkes at anførselene dels hviler på klagers uriktige forståelse av samarbeidskriteriet, slik nemnda har redegjort nærmere for i punkt 7.2 over. For det andre legger nemnda til grunn at de aktuelle dokumentbevisene er eksempler på at Sector og Verisure har informert hverandre om

¹⁰² Konkurransetilsynets vedtak avsnitt 328, jf. avsnitt 312.

¹⁰³ E-post 3. april 2013 fra [REDACTED] til [REDACTED] og [REDACTED] vedlegg 156 til Konkurransetilsynets vedtak.

¹⁰⁴ Klagen, avsnitt 368.

¹⁰⁵ Klagen, avsnittene 370–376.

detaljert innhold i selskapenes nåværende og fremtidige dørsalgstrategier.¹⁰⁶ Selv om kommunikasjonen, som anført av klager,¹⁰⁷ i betydelig grad gjelder legitim påtale av uheldige og uønskede salgsmetoder, ble det samtidig utvekslet informasjon om nåværende og fremtidige dørsalgstrategier som har bidratt til å redusere usikkerheten ved konkurransen. Som eksempel viser nemnda til e-post 5. juli 2013 fra [redacted] til [redacted] inntatt i Konkurransetilsynets vedtak avsnitt 357, hvor [redacted] blant annet skrev:

«Som jeg har sagt mange ganger så teller vi opp hvor mange kunder du tar fra oss i [redacted] og tar tilbake nøyaktig samme antall [redacted] etter. Du vet selvsagt hvor mye du tar fra oss og det betyr jeg stadig må sette mer ressurser på kunder som ikke har alarm som vi bør bruke tid på istedenfor å bruke kapasitet på å gå på husstander som allerede har alarm.»¹⁰⁸

(242) På slutten av e-posten rettet [redacted] oppmerksomheten mot salg til nye kunder: *«Vi har rekordsalg på nye kunder, markedet har aldri vært så bra før, så hele greia er meningsløs.»*

(243) E-posten ble sendt videre internt i Verisure, fra [redacted] til [redacted] og [redacted]. Konkurransetilsynets nemnda deler ikke Verisures vurdering av e-posten som et bevis på at [redacted] ikke anså det for å eksistere et samarbeid mellom Sector og Verisure. Etter nemndas syn føyer e-posten seg inn i et større mønster, hvor det hele tiden er et underliggende premiss at Sector og Verisure ikke skal konkurrere, eller i alle fall konkurrere mindre hardt, om hverandres kunder i dørsalgmarkedet. Hvilken oppfatning [redacted] hadde om samarbeid eller ikke, er uansett ikke avgjørende, idet e-posten objektivt sett formidler informasjon om nåværende og fremtidige dørsalgstrategier. Informasjonen ble mottatt og videreformidlet internt i Verisure, og nemnda kan ikke se at Verisure på noen som helst måte har distansert seg fra å motta informasjon som nevnt.

7.3.3 Perioden høsten 2013 til våren 2014

7.3.3.1 Innledning

(244) Konkurransetilsynet har i vedtaket lagt til grunn at Verisure og Sector etter at «krigene» (konkurrentkampanjene) ble avsluttet tidlig høst 2013, fortsatte overvåkingen av hvor mange kunder de mistet til hverandre, og videreførte det ulovlige samarbeidet om å begrense dørsalg av boliglarmer til hverandres kunder. Videre har Konkurransetilsynet funnet det bevist med klar sannsynlighetsovervekt at Verisure og Sector i perioden etter «krigene» ved en rekke anledninger informerte hverandre om detaljert innhold i selskapenes nåværende og fremtidige dørsalgstrategier.¹⁰⁹

(245) Verisure har anført at det ikke er bevist med klar sannsynlighetsovervekt at det var et samarbeid med Sector i perioden mellom avslutningen av Verisures konkurrentkampanje 1. september 2013 og den siste kontakten mellom [redacted] og [redacted] 27. mars 2014. Selv om noen av e-postene mellom [redacted] og [redacted] var uheldige, ble de, ifølge klager, sendt i en kontekst av fortsatt hard konkurranse mellom selskapene, og hvor det ble benyttet upassende salgsmetoder fra Sectors selgere. Etter klagers syn var kontakten

¹⁰⁶ Konkurransetilsynets vedtak, avsnitt 664.

¹⁰⁷ Klagen, avsnitt 369.

¹⁰⁸ E-post 5. juli 2013 fra [redacted] til [redacted] vedlegg 181 til Konkurransetilsynets vedtak.

¹⁰⁹ Konkurransetilsynets vedtak, avsnittene 663 til 665 med videre henvisninger til bevisførselen.

mellom Verisure og Sector legitim, og de hadde ingen grunn til å tro at de hadde en felles forståelse om ikke å konkurrere om hverandres boligalarmkunder gjennom dørsalg. Ifølge klager inneholdt e-postene fra [REDACTED] ikke strategisk informasjon, og hadde et misvisende innhold.

7.3.3.2 Konkurransklagenemndas vurdering

(246) Konkurransklagenemnda finner det ikke tvilsomt at «krigene», av begge foretakene ble opplevd som svært ressurskrevende og kostbare, og at det derfor gjennom høsten 2013 og inn i 2014 ikke ble ansett ønskelig å provosere frem en ny «krig» med hard konkurranse om eksisterende boligalarmkunder. Dette underbygges blant annet av interne e-poster i Verisure og forklaringsopptak av [REDACTED] samt interne e-poster i Sector.¹¹⁰

(247) Konkurransklagenemnda finner det bevist med klar sannsynlighetsovervekt at Verisure og Sector også etter at «krigene» ble avsluttet høsten 2013, videreførte samarbeidet som ble etablert i 2011 om å begrense dørsalg av boligalarmer til hverandres kunder. Bevisførselen viser at det i perioden har vært omfattende kontakt på e-post mellom [REDACTED] og [REDACTED] hvorav deler av kontakten åpenbart har vært upassende for [REDACTED] i to konkurrerende selskaper.

(248) Konkurransklagenemnda viser til e-post 28. januar 2014 hvor [REDACTED] henvendte seg til [REDACTED] om uredelig selgeradferd hos en Verisure-selger.¹¹¹ Etter nemndas vurdering underbygger e-posten en samforstand mellom [REDACTED] i selskapene om at Verisure og Sector skal ha fokus på å utvikle den delen av markedet som ikke har alarm fra før, underforstått at det ikke skal konkurreres om de kunder som har alarm fra før. I e-posten fremgår det blant annet:

«[...] Ref. saken i [REDACTED]
[REDACTED] Våre ansatte i [REDACTED]
[REDACTED] vil da svare, og vi er i gang på nytt.

Som igjen går på bransjens omdømme – ikke bra!

Uansett vi hadde et kanonår i fjor, som jeg også har forstått dere hadde.

Hvis vi nå kan utvikle markedet på de som ikke har alarm og øke penetrasjonen i Norge på boligalarmer, kan dette bli et nytt kanon år for hele bransjen»

(249) Etter Konkurransklagenemndas syn sendes det her uakseptable signaler til den største konkurrenten om hvilken del av markedet man skal konkurrere i. Meldingen kan etter nemndas vurdering ikke forstås på annen måte enn at det er en klar oppfordring om ikke å konkurrere om eksisterende kunder. Mottakeren – [REDACTED] (Verisure) – kan ikke ses på noen måte å ha tatt avstand fra utsagnet. Tvert imot videresendte han e-posten internt, og [REDACTED] (Verisure) undersøkte om [REDACTED] snakket sant.

¹¹⁰ E-post utveksling mellom blant andre [REDACTED] og [REDACTED] 9. og 12. august 2013, e-post fra [REDACTED] til [REDACTED] 15. august 2013, kalenderoppføring hos [REDACTED] datert 26. august 2013, e-post fra [REDACTED] til [REDACTED] 7. januar 2014 og e-post fra [REDACTED] til salgsavdelingen 17. februar 2014, vedleggene 191 til 193, samt vedlegg 227 og 246 til Konkurransetilsynets vedtak.

¹¹¹ E-post fra [REDACTED] til [REDACTED] 28. januar 2014, vedlegg 234 til Konkurransetilsynets vedtak.

- (250) E-posten må etter Konkurransklagenemndas vurdering leses i lys av en senere e-post 21. mars 2014 fra [redacted] til [redacted] som primært handlet om uønsket selgeratferd. [redacted] skrev her blant annet:

*«Enig, gidder også bare å sende de mest spesielle så får vi rydde begge to og utvikle penetrasjonen på boligalarm i Norge sammen. Er rom for kraftig vekst for oss begge enda på folk som ikke har alarm ☺».*¹¹²

- (251) E-posten underbygger og forsterker etter Konkurransklagenemndas vurdering at det har vært etablert et samarbeid om ikke å konkurrere om eksisterende kunder, men heller rette innsatsen mot kunder uten alarm fra før.

- (252) Videre viser Konkurransklagenemnda til at e-postkorrespondanse viser at [redacted] truet [redacted] med å starte ny «krig» på grunn av at Sectors selgere henvendte seg til Verisures kunder. Konkurransklagenemnda viser i denne sammenheng til [redacted] e-post 11. september 2013 til [redacted] med følgende innhold:

«Hei [redacted]

Får gjentatte meldinger direkte fra kunder og fra egen organisasjon om at dere systematisk kommer inn til våre kunder ved å utgi dere som oss. Pitchen er typisk "Hei, ser at du har alarm fra Securitas Direct, vi er i nabolaget for å oppgradere alarmene. Det koster deg ingen." Vi snakker IKKE om misforståelser om kunder her.

Om dette fortsetter kjører jeg gang igjen fra neste mandag med økt trykk.

[redacted]¹¹³

- (253) Verisure har anført at e-posten må ses i sammenheng med klager fra kunder og selgere om uredelig adferd fra Sectors selgere. Det er herunder vist til at [redacted] e-post var en direkte oppfølging av e-postutveksling mellom ham og [redacted] 27. august 2013, vedrørende en Sector-selger som hadde utgitt seg for å være selger fra Securitas Direct.

- (254) Konkurransklagenemnda er enig med klager i at [redacted] e-post 11. september 2013 også har sammenheng med tidligere legitim kontakt om uredelig selgeradferd fra en selger. Etter nemndas syn sikter imidlertid [redacted] formulering «kjører jeg i gang igjen [...] med økt trykk» ikke bare til en «enkeltstående salgspitch» slik det er anført i klagen, men også til at Sectors økte salgsaktivitet mot Verisures boligalarmkunder ble oppfattet som en kampanje, og at det derfor ville bli satt inn mottrekk. En slik forståelse underbygges av [redacted] forklaringsopptak, hvor det blant annet fremgår:

«Tilsynet spør om [redacted] vet at [redacted] har stoppet når han sier han skal kjøre i gang igjen fra neste mandag. [redacted] svarer at det tror han [redacted] vet i samme sekund som Securitas Direct stopper, fordi da slutter Sector å miste kunder. [redacted] vet like godt som [redacted] når han mister kunder eller ikke, det er ingen hemmelighet. Sector har gode winback-folk og systemer. Og dette er etter en periode hvor Securitas har tatt over [redacted] kunder i måneden fra Sector. Og så er man nede på en periode med kanskje [redacted] kunder, så det har vært en dramatisk reduksjon. [redacted] peker på at når Securitas Direct tar [redacted] kunder fra Sector i måneden har de banket på mange

¹¹² E-post fra [redacted] til [redacted] 21. mars 2014, vedlegg 259 til Konkurransetilsynets vedtak.

¹¹³ E-post fra [redacted] til [redacted] 11. september 2013, vedlegg 197 til Konkurransetilsynets vedtak.

tusen flere dører, som har sagt nei. Flertallet sier ikke ja, så det er et massivt trykk. Sector får en telefonstrøm fra kunder om at de har hatt selgere på døren og som lurar på om Sector kan gi dem samme pris som de har fått tilbudt. Så det er ikke vanskelig å merke når det er kampanje-periode.»¹¹⁴

- (255) Også [REDACTED] (Verisure), som stod i kopi på [REDACTED] e-post, har i forklaringsopptak opplyst at det i [REDACTED] formulering om «økt trykk» ligger en trussel om å slå tilbake.¹¹⁵ Videre legger Konkurransklagenemnda vekt på at [REDACTED] formulering internt i Sector ble oppfattet som en trussel, og det ble raskt satt i verk tiltak for å unngå en ny «krig», blant annet ble det bestemt at pågangen på SDs (Verisures) kunder skulle trappes ned. [REDACTED] oversendte i e-post 11. september 2013 e-posten fra [REDACTED] til [REDACTED] (Sector), og påpekte at «Vi må få stoppet dette umiddelbart...». [REDACTED] svarte i e-post 11. september 2013 til [REDACTED] hvor det fremgår:

«Hei [REDACTED]

Grunnet mye støy den senere tid + flere grove klager som er svært negativt for oss, tenker jeg nå at vi burde stoppe/trappe ned dette på DS..

Det er tydelig at vi ikke klarer å ha god nok kontroll på hva som skjer der ute, og vi vet at selgerne er meget kreative..

Jeg ønsker heller ikke å stå inne for denne type virksomhet om jeg ikke kan garantere for at dette gjøres på en skikkelig måte.

Ref tidligere mailer om ny sak på selger i [REDACTED]

Basert på disse hendelsene vil jeg stoppe muligheten til å banke SD i [REDACTED] innen neste mandag, eller trappe ned ut mnd, da er det helt stopp uansett.

Vurderer også nå fortløpende hvilke avd vi bør trappe ned/avslutte frem mot slutten av mnd, vi får gjøre en vurdering på dette.

Ref mailen du fikk fra [REDACTED] kan det også være gunstig å vise at vi tar dette seriøst om det viser seg at de virkelig har sluttet å gå å våre kunder.

¹¹⁴ Forklaringsopptak med [REDACTED] 7. februar 2018, avsnitt 177, vedlegg 24 til Konkurransetilsynets vedtak.

¹¹⁵ Forklaringsopptak med [REDACTED] 5. september 2018, avsnitt 234, vedlegg 26 til Konkurransetilsynets vedtak.

Det vil uansett være en del kunder som ønsker å bytte aktør i fremtiden, tror derfor det er bedre for selskapet om vi "skarper" til vårt WB apparat for å ta vare på våre eksisterende kunder..

Kom gjerne med innspill til dette..»¹¹⁶

- (256) Heller ikke [redacted] svar til [redacted] kan etter Konkurransklagenemndas syn naturlig forstås slik at beslutningen om å nekte selgerne å gå på konkurrentkunder i spesifikke distrikter, kun ble iverksatt som en reaksjon på en enkeltstående salgspitch.¹¹⁷ Videre underbygger [redacted] e-post 13. september 2013 til [redacted] at pågangen mot Verisures boligalarmkunder gjennom dørsalg nå skulle trappes ned i flere områder, hvilket er lite forenlig med Verisures anførsel om at korrespondansen gjaldt en enkelt salgspitch. I e-posten skrev [redacted]

«Til din informasjon har jeg tatt en skikkelig runde denne uken og vi har ryddet en god del i salgsorganisasjonen. Vi kommer også nå til å avslutte Win Back aktiviteter på dør i [redacted] og [redacted] f.o.m i dag»

- (257) [redacted] svarte samme dag i e-post: *«Takk for info, god helg!»*.¹¹⁸

- (258) Konkurransklagenemnda viser videre til at [redacted] e-post 30. november 2013, som gjennomgås nedenfor, også inneholder en klar trussel om å starte «krig» dersom ikke Sector endrer sin dørsalgstrategi overfor Verisures boligalarmkunder.¹¹⁹

- (259) Etter en samlet vurdering finner Konkurransklagenemnda at e-postkorrespondansen med styrke underbygger at samarbeidet mellom Sector og Verisure om å begrense dørsalg av boligalarmer til hverandres kunder, ble videreført etter avslutningen av «krigen» høsten 2013. Nemnda viser *for det første* til at [redacted] overfor [redacted] ikke ga uttrykk for at innholdet i e-posten han mottok 28. januar 2014 var uønsket, men i stedet videresendte den internt i organisasjonen. Videre viser nemnda til [redacted] respons på e-post 29. november 2013 fra [redacted] som gjennomgås nedenfor. Etter nemndas syn viser dette at [redacted] ved flere anledninger *stilltiende* har akseptert [redacted] oppfordring om ikke å konkurrere om hverandres boligalarmkunder gjennom dørsalg.¹²⁰ Nemnda viser *for det andre* til at [redacted] ved flere anledninger truet med ny «krig» som en reaksjon på at Sector tok Verisures boligalarmkunder gjennom dørsalg. [redacted] har således også selv *tatt aktive skritt* for å påvirke Sectors markedsadferd slik at samarbeidet kunne videreføres. Nemnda har vurdert [redacted] opplysninger om dette i forklaringsopptak, men finner som følge av det øvrige bevisbildet ikke at dette kan føre til en annen konklusjon.¹²¹

¹¹⁶ E-post fra [redacted] til [redacted] 11. september 2013, vedlegg 198 til Konkurransetilsynets vedtak.

¹¹⁷ E-post fra [redacted] til [redacted] 11. september 2013, vedlegg 198 til Konkurransetilsynets vedtak.

¹¹⁸ E-post fra [redacted] til [redacted] 13. september 2013, vedlegg 199 til Konkurransetilsynets vedtak.

¹¹⁹ E-post fra [redacted] til [redacted] 29. november 2013 og e-post fra [redacted] til lederteamet 12. desember 2013, vedlegg 218 og 220 til Konkurransetilsynets vedtak.

¹²⁰ Sak C-74/14, *Eturas*, avsnitt 43 og 44 og sak T-25/95, *Cimenteries*, avsnitt 1849.

¹²¹ Forklaringsopptak med [redacted] 7. februar 2018, avsnitt 184, vedlegg 24 til Konkurransetilsynets vedtak.

- (260) Konkurransklagenemnda finner det også bevist med klar sannsynlighetsovervekt at det gjennom kontakten mellom [REDACTED] og [REDACTED] i denne perioden ble utvekslet konkurransesensitiv informasjon om nåværende og fremtidige markedsstrategier.
- (261) Konkurransklagenemnda viser til at e-posttkorrespondansen mellom Sector og Verisure, gjennom [REDACTED] og [REDACTED] underbygger at de to selskapene også etter avslutningen av «krigene» i 2013 fortsatte å informere hverandre om nåværende og fremtidige dørsalgsstrategier.¹²² Den interne e-postutvekslingen mellom [REDACTED] og [REDACTED] (Sector) 30. oktober 2013, underbygger at det også har vært muntlig kontakt mellom [REDACTED] og [REDACTED] hvor konkurransesituasjonen har vært tema.¹²³
- (262) Et klart, og etter Konkurransklagenemndas syn, utvetydig eksempel på slik kommunikasjon, er e-postkorrespondansen i dagene 29. og 30. november 2013, samt opplysningene om korrespondansen i forklaringsopptak av [REDACTED]¹²⁴ Korrespondansen er en respons på at Sector har sendt Verisure en oversikt over oppsigelser, hvorefter [REDACTED] i e-post 29. november 2013, oversendte en kundes henvendelse til [REDACTED] og skriver:

«Min mening er at alarmbransjen er veldig avhengig av troverdighet og tillit.

Jeg synes ikke det er tillitsvekkende at bransjen går på dørene og kaprer hverandres kunder. Det forbauser meg faktisk. Ser dere ikke det selv?»

- (263) [REDACTED] svarte i e-post 30. november 2013 til [REDACTED]

«Relativt patetisk å sende denne samtidig som dere sender oss denne mengde oppsigelser?

Har ikke annet valg enn å starte opp igjen.»

- (264) Etter Konkurransklagenemndas syn må [REDACTED] svar, sett hen til tidligere «kriger» og tidligere e-postutvekslinger med oversendelse av oversikter over oppsigelser, forstås som en trussel om å starte en ny «krig». Dette bekreftes også av [REDACTED] selv i, hvor det blant annet fremgår:

«På spørsmål om [REDACTED] her har ment å sende en advarsel, svarer [REDACTED] ja, det har han vel gjort, rett og slett.»

- (265) Svaret fra [REDACTED] i e-post 30. november 2013 til [REDACTED] underbygger at e-posten fra [REDACTED] også ble oppfattet som en trussel om «krig», og det informeres om at Sectors strategi er å «forsvare» seg og kun ta tilbake «eksakt» det samme antall kunder som de har mistet.¹²⁵ I e-posten fremgår det:

«Hmm, har ikke hørt noe spesielt nå, mulig det er en opprydding.

Tja i forhold til patetisk, vi bare gjør det vi har kommunisert til deg, [REDACTED] og [REDACTED] via advokat i våres. Vi forsvarer oss og tar tilbake eksakt det antall

¹²² Konkurransetilsynets vedtak, avsnitt 664.

¹²³ E-post fra [REDACTED] til [REDACTED] 30. oktober 2013, vedlegg 209 til Konkurransetilsynets vedtak.

¹²⁴ E-post fra [REDACTED] til [REDACTED] 29. november 2013, e-post fra [REDACTED] til [REDACTED] og [REDACTED] 2. desember 2013 og e-post fra [REDACTED] til lederteamet 12. desember 2013, vedleggene 218 til 220 til Konkurransetilsynets vedtak.

¹²⁵ E-post fra [REDACTED] til [REDACTED] og [REDACTED] 2. desember 2013, vedlegg 219 til Konkurransetilsynets vedtak.

kunder dere tar fra oss, vi er snart i mål nå i forhold til det antall dere tok fra oss fra april-november. Etterpå vil vi bare følge løpende det antall oppsigelser som kommer inn fra dere [REDACTED]. Tar dere mange, så vil vi ta mange tilbake, og tar dere få kunder så vil vi ta få kunder tilbake og konsentrere oss om å selge til kunder som ikke har alarm. Dere bestemmer!

Vi må selvsagt ha fri konkurranse i bransjen som det i aller høyeste grad er inntil galskap i år, men sånt vi begge har drevet i år undergraver vi troverdig til bransjen, og kundene lurer på hvilken cowboy bransje dette er som samtidig driver med sikkerhet. Derfor sendte jeg denne kommentaren til deg.

Så beklager hvis det virket patetisk, det var ikke meningen i en så seriøs sak som dette for oss begge.»

- (266) Verisure har anført at opplysningene var upålitelige, uviktige, unøyaktige og delvis uriktige, samt at det var en etablert oppfatning om at konkurrenter ville respondere mot overdrevet fokus på eksisterende kunder. Videre er det i klagen vist til at Verisure, gjennom langvarig markedsovervåking, hadde mer nøyaktig kunnskap om Sectors markedsadferd enn det som ble avslørt i e-posten fra [REDACTED]

- (267) [REDACTED] har i forklaringsopptaket blant annet forklart seg slik om informasjonen i e-posten fra [REDACTED]

«[REDACTED] sier at dette har [REDACTED] sagt før, mange ganger. Ikke akkurat dette, men noe som kan tolkes i samme retning som det, men Verisure har aldri hørt på ham. [REDACTED]

126

- (268) Etter Konkurransklagenemndas syn kan Verisure ikke høres med at informasjonsutvekslingen ikke hadde betydning for foretakene. Det vises til nemndas vurdering i avsnitt 211.

- (269) Etter Konkurransklagenemndas syn har det heller ikke avgjørende betydning at noen av detaljene i [REDACTED] informasjon om antallet markedsoverganger var unøyaktig eller feil, eller at han hadde gitt tilsvarende informasjon tidligere. Nemnda finner i denne forbindelse ikke å kunne legge vekt på at Verisure dagen før [REDACTED] e-post 30. november 2013, mottok mange oppsigelser fra Sector, jf. e-post 29. november 2013 fra [REDACTED] (Verisure) til blant annet [REDACTED].¹²⁷ Derimot er det etter nemndas syn avgjørende at e-postkorrespondansen med styrke underbygger at det allerede etablerte samarbeidet om selskapenes markedsstrategier, fortsatte også i tiden etter at «krigene» ble avsluttet høsten 2013.

- (270) Konkurransklagenemnda tilføyer at den interne usikkerheten som gjorde seg gjeldende hos ledelsen i Sector og Verisure om den annens markedsadferd, ikke forhindrer at

¹²⁶ Forklaringsopptak med [REDACTED] 29. november 2018, avsnitt 142, vedlegg 29 til Konkurransetilsynets vedtak.

¹²⁷ E-post fra [REDACTED] til [REDACTED] og [REDACTED] 29. november 2013, vedlegg 217 til Konkurransetilsynets vedtak.

informasjonen som ble utvekslet ga grunnlag for en koordinert markedsadferd. Det vises for så vidt til at denne usikkerheten kommer til uttrykk i flere e-poster fra Sector og i referat fra budsjettmøte 15. november 2013 hos Sector.¹²⁸ Nemnda har vurdert opplysningene, men finner ikke å kunne tillegge dem avgjørende vekt i bevisvurderingen.

- (271) Konkurransklagenemnda trekker heller ikke i tvil at det også i perioden etter at «krigen» ble avsluttet i 2013, var noe konkurranse mellom Sector og Verisure om eksisterende boligalarmkunder gjennom dørsalg. Dette fremgår blant annet i flere interne e-poster.¹²⁹ Både e-postkorrespondanse og forklaringsopptak underbygger at selgerkorpsets opplevelse av at det var lettere å oppnå salg til kunder som allerede hadde alarm, og deres direkte økonomisk egeninteresse av salg (herunder incentivordninger), vanskeliggjorde samarbeidet etablert på [redacted] om ikke å konkurrere om hverandres boligalarmkunder gjennom dørsalg. Det vises for eksempel til chat 14. februar 2014 fra [redacted] (Verisure) til en ansatt hvor det ble presisert at det ikke lenger var lov til å gi tilbud om [redacted] til konkurrentkunder.¹³⁰ Det samme inntrykket fremgår av forklaringsopptak av [redacted]

«Så det var mye diskusjon om "situasjonen i Norge" i styremøter og på disse månedlige møtene de hadde om hvordan businessen gikk.

[redacted]

[redacted]

131

- (272) Etter Konkurransklagenemndas syn er det derfor nærliggende å forstå usikkerheten, og den tidvis manglende lojale oppfølgingen av samarbeidet, som en følge av at det forelå motstridende interesser mellom selgerkorpset og ledelsen i Verisure og Sector.

¹²⁸ E-post fra [redacted] til selgerne i Sector 7. oktober 2013, e-post fra [redacted] til [redacted] 30. oktober 2013, e-post fra [redacted] til [redacted] 12. desember 2013, referat fra SWOT-ledermøte 18. desember 2013, e-post fra [redacted] til [redacted] 5. februar 2014, e-post fra [redacted] til salgsstyrken 1. april 2014 og e-post fra [redacted] til [redacted] 23. juni 2014, vedleggene 206, 209, 221, 225, 242, 263 og 284 til Konkurransetilsynets vedtak.

¹²⁹ E-post fra [redacted] til [redacted] med flere 4. februar 2014, e-post fra [redacted] til [redacted] 6. februar 2014, e-post fra [redacted] til [redacted] 17. februar 2014, e-post fra [redacted] til [redacted] 17. februar 2014, e-post fra [redacted] til [redacted] med [redacted] i kopi 17. februar 2014 og e-post fra [redacted] til [redacted] og [redacted] 4. mars 2014, vedleggene 237, 240, 247 til 249 og 251 til Konkurransetilsynets vedtak.

¹³⁰ Chat mellom [redacted] og ansatt 14. februar 2014, vedlegg 243 til Konkurransetilsynets vedtak.

¹³¹ Forklaringsopptak med [redacted] 29. november 2018, avsnitt 137 og 138, vedlegg 29 til Konkurransetilsynets vedtak.

- (273) Slike motstridende interesser på ulike nivåer internt i selskapene forhindrer imidlertid ikke at det på [REDACTED] var etablert et ulovlig samarbeid om å begrense dørsalg av boligalarmer til hverandres kunder. Konkurransklagenemnda bemerker at det ved vurderingen ikke er nødvendig å bevise at Verisure gjennomgående og fullt ut har opptrådt lojalt i etterlevelsen av alle aspekter i samarbeidet med Sector.¹³² I og med at nemnda har kommet frem til at samarbeidet innebar en formålsovertredelse, jf. punkt 9, er det heller ikke nødvendig å bevise at samarbeidet faktisk har ført til en koordinering av markedsatferd.
- (274) Konkurransklagenemnda bemerker imidlertid at bevisførselen med tydelighet viser at samarbeidet faktisk ble implementert gjennom konkrete tiltak og tilrettelegging i begge selskapsorganisasjonene. Nemnda viser i denne sammenheng til at det ble innført direkte og indirekte begrensninger på selgernes adgang til å gå på konkurrentens boligalarmkunder gjennom dørsalg. Dette fremgår blant annet av flere interne e-poster og møteinnkallelser i det to selskapene, gjengitt i Konkurransetilsynets vedtak.¹³³
- (275) Verisure har i klagen pekt på at Sectors og Verisures kanselleringsdata viser en betydelig andel kundeoverganger også mellom 1. september 2013 og 27. mars 2014. Det er herunder blant annet vist til at OEs empiriske rapport, tabell 3-1, tilsier at kundeovergangene mellom selskapene var om lag [REDACTED] i denne perioden enn forut for 2011.
- (276) Konkurransklagenemnda finner ikke at disse empiriske dataene svekker de øvrige bevismessige holdepunktene for at det forelå et ulovlig samarbeid. *For det første* kan det foreligge et ulovlig samarbeid selv om ikke enhver konkurranse er eliminert, og selv om kartellet er ineffektivt. *For det andre* finner nemnda det mindre naturlig å sammenligne med nivået på kundeovergangene forut for 2011, slik klager anfører. Etter nemndas syn er det mer relevant at de empiriske dataene i OEs rapport over tid viser [REDACTED] De empiriske dataene underbygger således at samarbeidet etter avslutningene av «krigene» faktisk hadde negativ effekt på konkurransen mellom Sector og Verisure om eksisterende boligalarmkunder gjennom dørsalg. Det vises for øvrig til nemndas vurdering av churnutviklingen i boligalarmmarkedet i punkt 6.2.3 over, herunder særlig avsnitt 137.
- (277) Konkurransklagenemnda finner det etter dette ikke tvilsomt at informasjonen som ble utvekslet i kontakten mellom [REDACTED] og [REDACTED] som det er redegjort for ovenfor, direkte la til rette for og styrket det ulovlige samarbeidet mellom Sector og Verisure om ikke å konkurrere om eksisterende boligalarmkunder gjennom dørsalg. Dette gjelder selv om de fremlagte bevis også viser at kommunikasjonen mellom [REDACTED] og [REDACTED] tidvis var preget av konflikt og manglende tillit.

¹³² Forente saker C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P og C-219/00 P, *Aalborg Portland m.fl. mot Kommisjonen*, avsnitt 86.

¹³³ E-post fra [REDACTED] til selgerne i Sector 7. oktober 2013, e-post fra [REDACTED] til lederteamet i Verisure 14. november 2013, e-post fra [REDACTED] til partnerne 17. desember 2013, e-post fra [REDACTED] til ansatte 17. desember 2013, chat mellom [REDACTED] og ansatt 14. februar 2014, e-post fra [REDACTED] til salgsavdelingen 17. februar 2014, e-post fra [REDACTED] til [REDACTED] 13. mars 2014, e-post fra [REDACTED] til ansatt 17. mars 2014, e-post fra [REDACTED] til salgsledere 19. mars 2014, e-post fra [REDACTED] til salgssjefer 20. mars 2014 og e-post fra [REDACTED] til [REDACTED] 25. mars 2014, vedleggene 206, 211, 223, 224, 243, 246 og 253 til 257 til Konkurransetilsynets vedtak.

7.3.4 Perioden fra april 2014 til juni 2017

7.3.4.1 Innledning

- (278) Konkurransetilsynet har i vedtaket lagt til grunn at Sector og Verisure også etter april 2014 fortsatte å ha kontakt og å utveksle informasjon om innholdet i deres salgsstrategier i hele perioden frem til bevissikring ble gjennomført 2. juni 2017.¹³⁴ Etter Konkurransetilsynets bevisvurdering var både Sector og Verisure etter «krigen» i 2013 opptatt av ikke å starte en ny krig, og begge brukte mye ressurser på å overvåke hverandres boligalrmsalg. På grunnlag av overvåkingen, la Konkurransetilsynet til grunn at Sector og Verisure vurderte om man skulle slå tilbake dersom man oppdaget at den andre parten tok flere kunder enn motsatt. I Sector ble egne selgere bedt om å avstå fra å banke på konkurrentdører dersom man oppdaget at de solgte mer til Verisures kunder enn motsatt, selv om dette ville gå ut over eget salg. I Verisure fortsatte man å implementere beslutningen om å begrense salg til kunder av Sector.
- (279) Når det gjelder kontakt og informasjonsutveksling, bygger Konkurransetilsynets vedtak på at [REDACTED] fortsatte å forsøke å overbevise [REDACTED] om å fokusere på kunder som ikke hadde alarm fra før, uten at [REDACTED] tok avstand fra disse uttalelsene. Partene sendte også hverandre trusler om å starte ny krig dersom den ene parten solgte for mange boligalarmer til den andres kunder.
- (280) Verisure har anført at vedtaket bygger på feil lovanvendelse, og at Konkurransetilsynet ikke har vist til omstendigheter som kan bevise den påståtte overtredelsen, langt mindre til forhold som kan bevise overtredelsen med klar sannsynlighetsovervekt.¹³⁵ Etter klagers oppfatning har Konkurransetilsynet i praksis snudd bevisbyrden, når det i vedtaket avsnitt 762 legges til grunn at perioder hvor det var relativt lite kontakt mellom Sector og Verisure, *«indikerer at partene i større grad overholdt planen i denne perioden, og at det dermed ikke var behov for omfattende kontakt»*. Også vedtaket avsnitt 764 viser at Konkurransetilsynet i praksis har snudd bevisbyrden, ved å peke på at verken *«Sector eller Verisure tok initiativ til å avslutte samarbeidet eller tok offentlig avstand fra det»*.
- (281) Verisure har videre anført at Konkurransetilsynets vedtak ikke inneholder noen forklaring på eller bevis for hvordan den spredte kontakten mellom [REDACTED] i Sector og Verisure kunne opprettholde et markedsdelingssamarbeid over seks år.¹³⁶ Klager viser særlig til at Konkurransetilsynet for perioden fra mars 2014 til tidspunktet for bevissikring i juni 2017 ikke peker på én eneste kontakt mellom Sector og Verisure som tilsynet tar til inntekt for at det var et pågående samarbeid mellom dem. Klager bestrider Konkurransetilsynets bedømmelse av langvarig fravær av kontakt etter mars 2014 som indikasjon på at Sector og Verisure «overholdt planen», jf. Konkurransetilsynets vedtak avsnitt 762.
- (282) Etter Verisures oppfatning overser Konkurransetilsynet at både Verisure og Sector fortsatte å konkurrere om hverandres kunder etter 2014, og at Konkurransetilsynet i andre sammenhenger fremhever den hyppige kontakten mellom [REDACTED] som et kjennetegn ved det påståtte samarbeidet. Klager gjør gjeldende at en riktig bedømmelse av bevisene viser at hver parts markedsadferd var resultatet av en ensidig, rasjonell og lovlig tilpasning til observerbare markedsforhold. Klager hevder videre at et høyt og svingende nivå for konkurrentoverganger i denne perioden, gjør det usannsynlig

¹³⁴ Vedtaket avsnitt 5.4.7, se oppsummeringen i avsnittene 431–432.

¹³⁵ Klagen, punkt 4.6.1, avsnitt 4.4.1.

¹³⁶ Klagen, avsnitt 10 og punkt 4.6.

at det påståtte samarbeidet kunne ha pågått uten noen kontakt mellom Sector og Verisure, ettersom de begge konstant opptrådte i strid med det angivelige samarbeidet.

7.3.4.2 Anførselene om feil lovanvendelse, beviskrav og omvendt bevisbyrde

- (283) Verisure har anført at Konkurransetilsynet i realiteten har snudd bevisbyrden, og har som støtte for dette særlig vist til avgjørelsene i *Dunlop Slazenger*¹³⁷ avsnitt 79 og *Peugeot*¹³⁸ avsnitt 220. De anførte rettsavgjørelsene gir uttrykk for prinsippet om at overtredelsens varighet er en integrert del av overtredelsesbegrepet, som Konkurransetilsynet har bevisbyrden for, og at

*«[i]f there is no evidence directly establishing the duration of the cartel, the Commission must adduce evidence of facts sufficiently proximate in time for it to be reasonable to accept that the infringement continued uninterruptedly between the two specific dates».*¹³⁹

- (284) Konkurransetilsynet kan av flere grunner ikke se at Verisure kan høres med sine innvendinger på dette punkt.

- (285) For det første er det etter Konkurransetilsynets syn prinsipielt ikke utelukket at en periode med fravær av kontakt – en stille periode – etter forholdene kan utgjøre bevis for et faktum, i form av indisier, som inngår i et samlet, større bevisbilde. Nemnda viser i denne forbindelse til EU-domstolens avgjørelse i *Technische Unie v Commission* omtalt ovenfor i punkt 5.¹⁴⁰ EU-domstolen la til grunn at slike indisier og sammenfallende omstendigheter ikke bare kan gi opplysninger om den blotte forekomst av en konkurransebegrensende praksis eller avtaler, men også om varigheten av fortsatt konkurransebegrensende adferd eller om perioden for anvendelsen av en avtale inngått i strid med konkurransereglene.¹⁴¹ EU-domstolen konstaterte på grunnlag av denne praksis at Underrettens lovanvendelse ikke var feil, da den støttet sin vurdering av forekomsten av en eksklusiv samhandelsordning og varigheten av denne på en «samlet vurdering av alle relevante beviser og indisier».¹⁴²

- (286) For det andre kan Konkurransetilsynet ikke se at klagers beskrivelse av de faktiske forholdene som en situasjon med «fravær av bevis», som dekkende for de faktiske forholdene som fant sted i perioden etter 2014. Konkurransetilsynets redegjørelse for bevisbildet i perioden fra mars 2014 og utover, viser etter nemndas vurdering til en rekke indisier og sammenfallende forhold med nær saklig og tidsmessig forbindelse til hverandre, som vurdert i en helhetlig kontekst viser med klar sannsynlighetsovervekt at det ikke har inntruffet noe avbrudd i den samordnede opptreden som ble etablert.

¹³⁷ Sak T-43/92, *Dunlop Slazenger*.

¹³⁸ Sak T-450/05, *Peugeot*.

¹³⁹ Bellamy & Child, *European Union Law of Competition*, Eight edition, s. 347, som viser til blant annet de to avgjørelsene som nevnt.

¹⁴⁰ Sak C-113/04, *Technische Unie v Commission*, avsnitt 165, med henvisning til sak C-2004/00, *Aalborg Portland m.fl. mot Kommisjonen*, avsnitt 57. Sak C-74/14 *Eturas*, avsnitt 32 med videre henvisning til rettspraksis. Se også avsnitt 30 og 31

¹⁴¹ Sak C-113/04, *Technische Unie v Commission*, avsnitt 166.

¹⁴² Sak C-113/04, *Technische Unie v Commission*, avsnitt 167.

- (287) Konkurransklagenemnda vil i det følgende trekke frem enkelte av disse bevisene, som illustrerer kontakt og informasjonsutveksling som utvilsomt viser at det har foreligget et samarbeid i perioden.

7.3.4.3 Samarbeid i perioden fra 1. april 2014 til slutten av 2014

- (288) Når gjelder perioden fra april til desember 2014, finner Konkurransklagenemnda det bevist med klar sannsynlighetsovervekt at det etablerte samarbeidet om å begrense dørsalg av boligalarmer til hverandres kunder, fortsatte. Nemnda viser til at det allerede i e-post 1. april 2014 fra [redacted] (Sector) til salgsavdelingen ble gitt klar instruks om ikke å konkurrere om Verisures eksisterende kunder i markedet for dørsalg av boligalarmer:

«Vi har fått beskjed fra øverste hold om at det fremdeles vil være full stopp vedr å banke på SD [Verisure] dører. [redacted]

Når det er sagt, er vi beredt til å ta opp kampen igjen ASAP om vi blir angrepet på nytt for sommerferien!»¹⁴³

- (289) Perioden ble altså innledet med stillstand – det skulle ikke konkurreres om den andres eksisterende kunder. Etter Konkurransklagenemndas syn er dette en klar indikasjon på at det på dette tidspunktet eksisterer en felles forståelse mellom Verisure og Sector om en adferd som regnes som markedsdeling.

- (290) Omtrent samtidig ble det i konsernledermøte i Verisure den 16. april 2014 bestemt å flytte diskusjonen om strategi overfor Sector til konsernledernivå, [redacted]

¹⁴⁴ Etter [redacted] presentasjon for styret (som beskrevet i Konkurransetilsynets vedtak avsnittene 474 og 475), stilte daværende [redacted] spørsmål om hva som egentlig var [redacted] konklusjon. [redacted] besvarte spørsmålet blant annet med at han syntes at Verisure som et minimum skal:

« [redacted]

[...]

[redacted]¹⁴⁵

- (291) Uttalelsen viser etter Konkurransklagenemndas syn at [redacted] i midten av april 2014 var klar over at Verisure unnlot å gå aktivt på Sectors kunder, og unngikk direkte konfrontasjon med Sector, i motsetning til det [redacted]

¹⁴³ E-post 1. april 2014 fra [redacted] (Sector) til salgsavdelingen, vedlegg 263 til Konkurransetilsynets vedtak.

¹⁴⁴ Konkurransetilsynets vedtak, avsnitt 473.

¹⁴⁵ E-post 17. april 2014 fra [redacted] vedlegg 267 til Konkurransetilsynets vedtak.

Uttalelsen underbygger at det mellom selskapene var etablert et samarbeid om å begrense dørsalg av boliglarmer til hverandres kunder.

(292) I den påfølgende perioden er det karakteristisk at Verisure iverksatte konkurrentkampanjer mot [REDACTED] men ikke mot Sector. [REDACTED] hadde valgt å angripe Verisures portefølje, som Verisure svarte på ved å iverksette kampanjer hvor målet var å gi et kraftigst mulig signal til disse.¹⁴⁶ I informasjon til partnerne om kampanjen ble det uttrykkelig gitt sterk påminnelse om at kampanjen:

«ikke på noe som helst måte skal benyttes på Sektorkunder. Dette vil i fall medføre

(293) Poenget om at kampanjen ikke kunne benyttes overfor Sector-kunder, ble utdypet til en skuffet partner i Bergen, med følgende svar:

148

(294) At Verisure på denne måten styrte unna å konkurrere om Sectors eksisterende kunder, men iverksatte tøff konkurranse mot de konkurrentene som «yppet seg», er etter Konkurranseskjefen vurdering en klar indikasjon på en etablert ordning og felles forståelse mellom Verisure og Sector om å begrense dørsalg av boliglarmer til hverandres kunder.

(295) Verisure har gjort gjeldende at det at Sector og Verisure etter konkurrentkampanjene var bekymret for å provosere den andre parten til å starte en ny kostbar krig, jf. Konkurransetilsynets vedtak avsnitt 663, ikke kan være tilstrekkelig til å bevise varigheten av samarbeidet med klar sannsynlighetsovervekt.

(296) Konkurransseklogenemnda finner at klager ikke kan høres med disse anførselene. Nemnda viser i denne forbindelse til tidligere merknader om beviskravet, jf. punkt 5, og legger til grunn at også omstendigheter i form av bekymringer som nevnt, og derav en tilpasning av atferd om ikke å konkurrere, er relevante indisier i en større beviskjede. I denne konkrete saken er den stadige oppmerksomheten som begge selskaper rettet mot risikoen og uviljen mot å starte nye kriger, etter nemndas vurdering klare bevismomenter eller indisier som underbygger at samarbeidet fortsatte utover i 2014. For eksempel opplyste [REDACTED] i e-post 16. juni 2014 til [REDACTED] (Sector) at

«Som nevnt i GEM, så vil nå antall oppsigelser vi sender til SD [Verisure] være på et helt annet nivå. Nå bør det bli full ro ☺»¹⁴⁹

¹⁴⁶ Konkurransetilsynets vedtak, avsnitt 484.

147 E-post fra [REDACTED] (Verisure) til partnerne 21. mai 2014, vedlegg 276 til Konkurransetilsynets vedtak).

¹⁴⁸ E-post fra [REDACTED] (Verisure) til partnerne 21. mai 2014, vedlegg 277 til Konkurransetilsynets vedtak.

¹⁴⁹ E-post 16. juni 2014 fra [redacted] til [redacted] og svar fra [redacted] til [redacted] vedlegg 283 til Konkurransetilsynets vedtak.

(297) ██████ besvarte e-posten med «Bra!».

(298) Etter Konkurransklagenemndas syn underbygger kontakten i form av tidligere utveksling av kunders oppsigelsesskjemaer, og markedsovervåkingen i form av registrering av kundeoppsigelser, samlet sett en type kommunikasjon mellom foretakene som reelt handler om å signalisere til den annen part at konkurransen skal dempes. E-postutvekslingen som sitert over, viser at kommunikasjonen i form av utsendelse av oppsigelsesskjemaer tillegges den virkning at Sector, i lys av at de selv nå reduserer antall oppsigelsesskjemaer, har en forventning om at det nå bør bli full ro – underforstått ingen eller bare sterkt begrenset konkurranse om eksisterende kunder. En slik forventning om ro kan etter nemndas vurdering ikke ha noen annen forklaring enn at Sector og Verisure har etablert en felles forståelse om å begrense dørsalg av boliglarmer til hverandres kunder.

(299) Etter Konkurransklagenemndas syn har det gjennom forutgående langvarig kontakt, herunder særlig ved de stadige utvekslingene av kundeoppsigelser, skjedd en form for informasjonsutveksling som har gjort det mulig å trekke slutninger om hvilket fremtidig konkurransetrykk som kan forventes fra den annen part. At det på denne måten sendes signaler, og trekkes slutninger om at det skal bli ro i markedet, utgjør etter nemndas syn markedsdeling i strid med forbudet i konkurranseloven § 10 og EØS-avtalen artikkel 53. Klager kan derfor ikke høres med de argumenter som er fremført i klagen avsnitt 448.

(300) Argumentet om at rasjonelle aktører under alle omstendigheter vil søke å unngå «kriger» har, i lys av det samlede bevisbildet for øvrig, bare tilnærmet teoretisk interesse. Konkurransklagenemnda kan ikke se at det er noen motsetning mellom at Sector og Veisure på den ene siden er bekymret for om den andre part starter ny «krig», og at det har vært etablert en felles forståelse om ikke å konkurrere om hverandres kunder. Verisure kan heller ikke høres med at det ikke er riktig som lagt til grunn i Konkurransetilsynets vedtak at det var et lavt nivå på kundeoverganger mellom Sector og Verisure i den aktuelle perioden. Nemnda viser i denne forbindelse til vurderingen i punkt 6, som viser at det ikke var betydelig konkurranse mellom Sector og Verisure.

(301) Verisure har anført at fraværet av angivelig problematisk kontakt og fortsatt konkurranse mellom Sector og Verisure om hverandres kunder, viser hver for seg og samlet at den angivelige overtredelsen under enhver omstendighet ikke fortsatte etter siste kontakt 27. mars 2014. Klager har særlig trukket frem at Konkurransetilsynet i vedtaket avsnitt 761 viser til at graden av kontakt som er nødvendig for at det foreligger én fortsatt og sammenhengende overtredelse, er avhengig av den konkrete overtredelsen som vurderes, jf. avsnitt 743, men at Konkurransetilsynet deretter i avsnitt 762 trekker frem forhold ved alarmmarkedet som etter Konkurransetilsynets oppfatning gjør det mulig å opprettholde samarbeidet uten mye kontakt mellom Sector og Verisure. Klager anfører at Konkurransetilsynet derved anvender konkurranseloven § 10 feil, og at vedtaket hviler på en selvmotsigende argumentasjon.

(302) Konkurransklagenemnda kan ikke se at det foreligger noe faktisk grunnlag for at vedtaket ikke er basert på en konkret helhetsvurdering som kreves, slik klager utleder blant annet fra *IMI*.¹⁵⁰ Nemnda er heller ikke enig i at Konkurransetilsynets vurderinger i vedtaket avsnitt 762 etter sitt innhold er en abstrakt vurdering som etter rettspraksis er utilstrekkelig, slik klager har anført. Konkurransetilsynets vedtak viser i avsnittene 471

¹⁵⁰ Sak T-18/05, *IMI plc m.fl. mot Kommisjonen (IMI)*, avsnitt 89.

til 509 til en rekke konkrete bevismomenter, hvor de enkelte bevismomenter føyer seg inn i en helhet som med klar sannsynlighetsovervekt underbygger videreføring av et samarbeid om markedsdeling.

- (303) Etter Konkurransklagenemndas syn viser dokumentbevisene at det har vært en kontinuerlig markedsovervåkning av kundebevegelsene mellom Verisure og Sector. Det vesentlige målet med overvåkingen var å opprettholde og ikke forstyrre balansen, ved ikke å ta flere kunder fra den andre enn dem man selv hadde mistet. Nemnda viser blant annet til den bekymringen internt i Sector gjennom sommeren 2014 som knyttet seg til markedet i [REDAKTERT] hvor Verisure hadde vært veldig aktive, se Konkurransetilsynets vedtak avsnittene 492 til 498. Som det fremgår var strategien å ligge i balanse, og bare ta tilbake like mange kunder som man mistet. Etter nemndas vurdering ligger det allerede i denne strategien, i lys av tidligere oversendelse av kundeoppsigelser, meldinger og signaler om at markedsdelingen opprettholdes. Det er også sterkt fokus på å unngå ny «krig». [REDAKTERT] (Sector) besvarte for eksempel i e-post 28. august 2014 en henvendelse fra [REDAKTERT] om Sector fortsatt skulle forholde seg passive, selv om Verisure tok ca. [REDAKTERT] kunder mer enn Sector i uken. [REDAKTERT] svarte til dette:

«Vi skal ikke starte noen ny krig! Vi bør justere salget slik at vi ligger likt med de. Faren er at det tar av og vi ikke greier å kontrollere dette på en god måte. Hvis vi skal ta ca [REDAKTERT] i uken over der vi ligger bør vi gjøre det [REDAKTERT] som de tar fra oss!»¹⁵¹

- (304) Med unntak for markedet i Stavanger, viser dokumentbevisene at det ellers i landet var rolig, som etter Konkurransklagenemndas syn underbygger at markedsdelingen fungerte. Nemnda viser blant annet til en intern kommentar i Sector som viser til oversikten over antall oppsigelser mottatt fra konkurrenter sendt 15. september 2014:

«SD [Verisure]: Nok en gang [REDAKTERT] som har en fæl [REDAKTERT] skjema oppsigelser som kommer fra den regionen. Her har vi [REDAKTERT] Ellers på landet er det rolig.»¹⁵²

- (305) Kommentaren om problemene i [REDAKTERT] i kombinasjon med merknaden om at det ellers i landet er rolig, underbygger inntrykket av at det var stillstand som var målet, og som man med unntak av [REDAKTERT]-markedet, hadde lyktes med. Etter Konkurransklagenemndas syn vil en slik innstilling ikke ha vært mulig uten at den hadde grunnlag i en felles forståelse om at det ikke skal konkurreres i dette markedet. Illustrerende i denne sammenheng er også en uttalelse internt i Sector fra 3. oktober 2014, fra [REDAKTERT] til [REDAKTERT] som reaksjon på at antall oppsigelser fra Verisure økte kraftig andre uke på rad, og at Stavanger fortsatt var stedet med størst aktivitet:

«Som du ser øker Verisure aktiviteten kraftig. Vi kommer nå til å gå på deres kunder igjen i [REDAKTERT] området [REDAKTERT] samt at det nå blir [REDAKTERT] på alle kunder de tar fra oss over hele landet. Virker som den lokale partneren er helt ute av kontroll i øyeblikket, og gjør som de vil uten noen sentral styring eller oversikt.»¹⁵³

¹⁵¹ E-post fra [REDAKTERT] til [REDAKTERT] 28. august 2014, vedlegg 288 til Konkurransetilsynets vedtak.

¹⁵² E-post fra [REDAKTERT] til [REDAKTERT] og [REDAKTERT] m.fl. 15. september 2014, vedlegg 289 til Konkurransetilsynets vedtak.

¹⁵³ E-post fra [REDAKTERT] til [REDAKTERT] 6. oktober 2014, vedlegg 292 til Konkurransetilsynets vedtak.

(306) E-posten ble av [REDACTED] besvart med «Bra! Må ta litt action her!»

(307) Etter Konkurransklagenemndas syn fremstår det som uforklart at [REDACTED] i Sector kan ha en oppfatning om, og tilsynelatende være forbauset over, at den lokale partneren til konkurrenten Verisure «er helt ute av kontroll i øyeblikket, og gjør som de vil uten noen sentral styring eller oversikt». Slik nemnda ser det, kan en slik intern meningsutveksling på [REDACTED] ikke ha noen annen forklaring enn at det allerede var etablert et samarbeid som innebærer at konkurrentens partnere, i dette tilfellet i [REDACTED] markedet, ikke skal konkurrere om Sectors eksisterende kunder. Uttalelsen er etter nemndas syn et klart utslag av at det tidligere etablerte samarbeidet mellom Sector og Verisure fortsatt eksisterte.

(308) Konkurransklagenemnda kan heller ikke se at Konkurransetilsynet trekker uriktige slutninger fra avgjørelsen *Coats Holdings*,¹⁵⁴ slik klager har anført.¹⁵⁵ Konkurransetilsynet har i vedtaket avsnitt 743 vist til følgende uttalelse fra dommen:

«I modsætning til en aftale om prisfastsættelse, hvorunder parterne jævnligt skal mødes for at tage hensyn til markedsudviklingen for at kunne tilpasse deres adfærd på dette marked under aftalens varighed, skal en aftale om opdeling af markedet pr. definition overholdes af aftaleparterne fra dens indgåelse og kan fra tid til anden være genstand for tilpasninger ved enten ændringer af den eksisterende aftale eller med andre aftaler.»

(309) Konkurransklagenemnda er av den oppfatning at uttalelsen er generell, og at det derfor ikke har noen betydning at faktum i saken avviker fra faktum i vår sak. Nemnda viser også til juridisk teori, hvor det uttales at

*«The case law permits the Commission to assume that the infringement – or the participation of an undertaking in the infringement – has not been interrupted, even if it has no evidence of the infringement in relation to certain specific periods, provided that the various actions which form part of the infringement pursue a single purpose and are capable of falling within the framework of a single and continuous infringement; such a finding must be supported by objective and consistent indicia showing that an overall plan exists.»*¹⁵⁶

(310) Verisure har anført at Konkurransetilsynets vektlegging av utstrakt omfattende kontakt mellom [REDACTED] og [REDACTED] som bevis for etableringen og opprettholdelsen av samarbeidet, står i et motsetningsforhold til at senere perioder med vesentlig mindre kontakt tas til inntekt for at samarbeidet fungerte. Konkurransklagenemnda finner ikke at Verisure kan høres med at det foreligger en slik motstrid. Det ligger i sakens natur at et samarbeid som fungerer etter Sectors og Verisures intensjon, i mindre grad er avhengig av tett og hyppig kontakt. Det vil da også være relevant å ta en slik kjensgjerning i betraktning ved vurderingen og vektingen av sakens beviser i samarbeidets ulike faser.

(311) Etter Konkurransklagenemndas syn kan Verisure heller ikke høres med at utvekslingen av konkurransesensitiv informasjon raskt mistet sin eventuelle strategiske betydning. Som tidligere påpekt er nemnda for så vidt enig med klager i at alarmmarkedet er transparent. Som påpekt i punkt 6 er imidlertid alarmmarkedet også et oligopol med få aktører, hvorav deltakerne i samarbeidet var de to klart største konkurrentene. I et slikt

¹⁵⁴ Sak T-439/07, *Coats Holdings Ltd mot Kommisjonen (Coats Holdings)*.

¹⁵⁵ Klagen, avsnitt 453.

¹⁵⁶ Bellamy & Child, *European Union Law of Competition*, Eighth edition, avsnitt 2.099 s. 141.

marked er det ikke nødvendig med veldig omfattende og detaljert kontakt for å etablere et samarbeid. Det er, slik nemnda vurderer det, avgjørende at både Sector og Verisure i en tidlig fase både muntlig, skriftlig og gjennom faktiske handlinger har gitt klare signaler om ikke å konkurrere i markedet for dørsalg av boligalarmer. Når samarbeidet er etablert, og i hovedsak etterleves, er det for spørsmålet om overtredelsens varighet av mindre betydning om informasjon som utveksles i en senere fase er konkurransesensitiv, eller om det er informasjon som kan innhentes uten direkte kontakt, så lenge selve markedsdelingen opprettholdes uavbrutt som tidligere. Nemnda er derfor uenig i klagers anførsel om at den tidligere kontakten med strategisk innhold ikke er egnet til å skade konkurransen over lengre tid.

- (312) Konkurranseskagenemnda finner at klager heller ikke kan høres med anførselene om at Verisure og Sector etter 27. mars 2014 opplevde betydelig konkurranse seg imellom om eksisterende kunder, slik det argumenteres for i klagen. Nemnda har, som det fremgår av punkt 6, et annet syn på konkurranstrykket mellom Sector og Verisure i perioden fra 2014 og utover enn det klager gjør gjeldende.

7.3.4.4 Samarbeid i 2015

- (313) Når det gjelder 2015, har Verisure anført at tilsvarende forhold som i 2014 gjorde seg gjeldende for markedsutviklingen i første halvdel av 2015.¹⁵⁷ Vedtaket viser etter klagers oppfatning til en rekke beviser som viser fortsatt betydelig konkurranse mellom Sector og Verisure om hverandres kunder, herunder gjennom dørsalg. Klager anfører at dette taler mot Konkurransetilsynets påstand om at kontakten mellom Sector og Verisure ikke lenger var nødvendig, ettersom de holdt seg mer til planen. Etter klagers oppfatning er Sectors og Verisures markedsopptreden heller ensidig, intelligent tilpasning til det konkurranstrykket Sector og Verisure opplever. Klager har til støtte for anførselen særlig vist til to interne e-poster i Verisure,¹⁵⁸ samt en intern e-post i Sector.¹⁵⁹

- (314) Konkurranseskagenemnda finner det bevist med klar sannsynlighetsovervekt at det etablerte samarbeidet om å begrense dørsalg av boligalarmer til hverandres kunder, fortsatte gjennom 2015. Etter nemndas syn kan ikke de påberopte dokumentbevisene som nevnt i klagen tillegges den betydning som Verisure gjør gjeldende. *For det første* kan nemnda ikke se at e-posten 27. mai 2015 gir grunnlag for å trekke den slutning at det var «*fortsatt betydelig konkurranse mellom partene om hverandres kunder, herunder gjennom dørsalg, ...*», slik klager anfører. I den aktuelle e-posten kommenterer [REDACTED] til [REDACTED] gjensidig økt aktivitet:

«Hei! Får noen tilbakemeldinger på at Sector har økt sin aktivitet. Ser det an ut mnd. Har også fått melding om at et par av Teamene hos [REDACTED] er svært aktive på Sector kunder. (CCC mottar mye angrefrist) [REDACTED] tar møte med [REDACTED] i dag, men disse to tingene kan muligens ses i sammenheng.»¹⁶⁰

- (315) Selv om e-posten lest isolert kan tyde på økt konkurranse, tyder konteksten og øvrige dokumentbeviser i den samme perioden på det motsatte. Konkurranseskagenemnda viser i denne forbindelse til dokumentbevisene som det er vist til i Konkurransetilsynets vedtak

¹⁵⁷ Klagen, avsnitt 462.

¹⁵⁸ E-post 27. mai 2015 fra [REDACTED] til [REDACTED] vedlegg 304 til Konkurransetilsynets vedtak, og e-post 2. juni 2015 fra [REDACTED] til områdene i SWOT, vedlegg 307 til Konkurransetilsynets vedtak.

¹⁵⁹ E-post 2. juni 2015 fra [REDACTED] til [REDACTED] vedlegg 308 til Konkurransetilsynets vedtak.

¹⁶⁰ E-post 27. mai 2015 fra [REDACTED] til [REDACTED] vedlegg 304 til Konkurransetilsynets vedtak.

avsnittene 510–515, som ikke tyder på økt konkurranse, snarere tvert imot. Nemnda viser særlig til [redacted] beskjed internt i Sector 27. april 2015:

«[...] Det vi mister til Verisure i [redacted] tar vi tilbake i [redacted] skal gå i null) og om nødvendig andre steder i landet. Vi vil ha [redacted] på Verisure kunder denne uken i områdene [redacted] vi skal ha en defensiv strategi – ta tilbake eksakt samme antall kunder som Verisure tar fra oss. Tar de mindre eller mer, så svarer vi med mindre eller mer ☹, helst så lite som mulig ☺.»¹⁶¹

- (316) Etter Konkurransklagenemndas syn underbygger denne e-posten en videreføring av samarbeidet om å begrense dørsalg av boligalarmer til hverandres kunder, selv om noe av korrespondansen i det samme tidsrommet handlet om utfordringer med uønsket selgeradferd i [redacted].¹⁶²
- (317) Konkurransklagenemnda finner det påfallende, uten at det har avgjørende betydning for nemndas vurdering, at [redacted] og [redacted] dagen etter denne informasjonen, 28. mai 2015, utveksler møtedatoer per e-post, uten at tema for et møte er angitt. Selv om det ikke er opplyst om møte fant sted, og hva det i tilfelle handlet om, viser e-postutvekslingen som nevnt direkte kontakt mellom [redacted] i en tidsperiode klager hevder er karakterisert ved økt konkurranse.
- (318) Konkurransklagenemnda kan heller ikke se at e-posten 2. juni 2015 fra [redacted] til områdelederne i SWOT tyder på økt konkurranse. Budskapet er å unngå Sectors eksisterende kunder, og å fokusere på å selge til nye kunder. Det samme følger av e-postutvekslingen mellom [redacted] og [redacted] 7. juni 2015, hvor [redacted] som svar på informasjon om ganske stor aktivitet mot Verisure i begynnelsen av juni, svarer «Ok, betyr at vi må roe noe ned. [redacted] fint hvis vi kuler noe fra i morgen.», som få timer senere besvares med at «MVP [Most Valuable Player] drar som planlagt til [redacted] i morgen og banker kun kalde dører...».¹⁶³
- (319) Dokumentbevisene som er gjennomgått foran, gir altså ikke holdepunkter for at det var betydelig konkurranse mellom Sector og Verisure, slik Verisure hevder, men heller en ordning innrettet mot å unngå for hard konkurranse, for å unngå å utløse kampanjer eller «krig» fra den andre.
- (320) Verisure har videre anført at kanselleringsdata og andre mål på konkurransen mellom Sector og Verisure viser at Konkurransetilsynet ikke har grunnlag for påstanden om at de «i større grad overholdt planen», og at det var lavt nivå på kundeoverganger.¹⁶⁴ Konkurransklagenemnda deler ikke klagers forståelse av utviklingen i kundeoverganger og viser til nemndas vurdering i punkt 6.2.3 og punkt 7.3.1. over.

¹⁶¹ E-post 27. april 2015 fra [redacted] til [redacted] m.fl., vedlegg 301 til Konkurransetilsynets vedtak.

¹⁶² E-postutveksling 13. mai 2015 mellom [redacted] og [redacted] vedlegg 302 til Konkurransetilsynets vedtak, og e-postutveksling 19. mai 2015 mellom [redacted] (Verisure) og [redacted] (Verisure), vedlegg 303 til Konkurransetilsynets vedtak.

¹⁶³ E-post fra [redacted] til [redacted] 7. juni 2015, vedlegg 308 til Konkurransetilsynets vedtak.

¹⁶⁴ Klagen, avsnitt 463 og vedtaket, avsnitt 762.

7.3.4.5 Samarbeid i 2016

- (321) Konkurransetilsynet har i vedtaket punkt 5.4.7.3 redegjort for overvåkning og kontakt mellom Sector og Verisure i 2016, som Konkurransetilsynet mener utgjør bevis for at samarbeidet fortsatte videre i denne perioden.
- (322) Verisure har i klagen ikke spesifikt kommentert 2016, utover at det i klagen punkt 4.6.6 samlet er anført at Konkurransetilsynet for perioden etter 1. september 2015 ikke har vist til ett eneste bevis til støtte for én fortsatt og sammenhengende overtredelse av konkurranseloven § 10, og at Konkurransetilsynet derfor ikke har oppfylt sin strenge bevisbyrde.
- (323) Konkurransetilsynets klagenemnda legger til grunn at Verisures anførsel også dekker perioden i 2016 og 2017, og viser for øvrig til klagers anførsler i tilsvaret punkt 5.11, hvor perioden fra januar 2016 til bevissikring fant sted er nærmere kommentert.
- (324) Verisure har anført at Konkurransetilsynets konklusjon om varigheten utelukkende hviler på at Sector og Verisure ikke *«tok initiativ til å avslutte samarbeidet eller tok offentlig avstand fra det»*, jf. vedtaket avsnitt 883. Det gjøres videre gjeldende at de fremlagte bevisene for varigheten synes å være begrenset til det som fremkommer i Konkurransetilsynets vedtak avsnitt 747, sammenholdt med avsnitt 663, jf. avsnitt 415, avsnitt 665, jf. avsnitt 415, avsnitt 664, jf. avsnitt 446 og vedtaket avsnitt 749, jf. avsnitt 700 jf. avsnitt 530.
- (325) Konkurransetilsynets klagenemnda deler ikke klagers oppfatning om at det i Konkurransetilsynets vedtak ikke er vist til ett eneste bevis til støtte for at samarbeidet fortsatte også i 2016. Etter nemndas syn viser flere av dokumentbevisene fremlagt i vedtaket punkt 5.4.7.3, både enkeltvis, og lest i sammenheng med det samlede bevisbildet for øvrig, klar sannsynlighetsovervekt for at det også i 2016 mellom Sector og Verisure var jevnlig kontakt og informasjonsutveksling av en slik art og i et slikt omfang at det er å anse som markedsdeling i konkurranserettslig forstand.
- (326) Konkurransetilsynets klagenemnda finner det tilstrekkelig å trekke frem enkelte av disse bevisene, som både enkeltvis, og lest i sammenheng med øvrige dokumentbevis i saken, med klar sannsynlighetsovervekt underbygger at det har funnet sted et samarbeid i form av markedsdeling i markedet for dørsalg av boligalarmer.
- (327) Konkurransetilsynets klagenemnda bemerker for det første at Sectors overvåkning av markedet, og ordningen med å opprettholde balansen ved å ta tilbake nøyaktig samme antall kunder som man mistet, fortsatte som før, slik det fremgår av Konkurransetilsynets vedtak avsnitt 540. Riktignok gjelder denne fremstillingen adferden internt i Sector, men adferden fører seg inn i et festnet mønster mellom de to foretakene, slik nemnda tidligere har redegjort for.
- (328) Konkurransetilsynets klagenemnda viser for det andre til den interne e-posten i Verisure som er omtalt i Konkurransetilsynets vedtak avsnitt 541. E-posten gjaldt et forhold hvor en selger fra Sector, som ved et tilbud om oppgradering, skal ha opplyst (uriktig) om at Sector samarbeidet med Verisure. Det ble i den interne e-posten også opplyst at Sector gikk aktivt på tidligere Verisure-kunder i området. Etter at denne e-posten endte hos [REDACTED] sendte [REDACTED] den videre til [REDACTED] som lovte å følge opp internt. I den interne oppfølgingen i Sector samme dag gikk det ut følgende melding til [REDACTED] (Sector) med kopi til [REDACTED] (Sector):

«Ref denne mail fra adm dir i Verisure + flere samtaler inn fra kunder i dag tidlig, er det FULL STOPP med umiddelbar virkning å gå på SD [Verisure] kunder!»¹⁶⁵

- (329) Selv om den interne e-posten delvis gjaldt uakseptabel selgeradferd, som det er legitimt å påtale, gjaldt den også generell informasjon om at Sector gikk aktivt på tidligere Verisure-kunder i området. Etter Konkurransklagenemndas syn viser hendelsen at ordningen med markedsdeling fortsatte også i 2016. Dersom formålet med kontakten bare var å påtale et enkeltstående tilfelle av uønsket selgeratferd, fremstår det som uforståelig at det skulle iverksettes et altomfattende og umiddelbart forbud mot all oppsøking av Verisure-kunder, i stedet for et begrenset tiltak mot den aktuelle selgeren.
- (330) For perioden mars og april 2016 viser Konkurransklagenemnda til at dokumentbevisene underbygger at man internt i Sector fortsatt var opptatt av å opprettholde, men ikke forstyrre, balansen mellom antall kunder som tapes og vinnes, og at man var opptatt av å passe på at Sector ikke startet noen sommerkrig.¹⁶⁶ Selv om det internt også ble snakket om at det er mer lønnsomt å få nye kunder, i stedet for å ta fra andre, var oppmerksomheten i første rekke rettet mot at man ikke måtte forstyrre balansen, med tilhørende risiko for å starte «krig».
- (331) Konkurransklagenemnda viser også til e-posten fra [redacted] (Verisure) til [redacted] som er omtalt i Konkurransetilsynets vedtak avsnitt 547. I e-posten, med emnefelt *«OBS! Sector har blitt veldig aktiv på våre kunder!»*, orienterte [redacted] om økning i antall kunder som hadde fått et tilbud fra Sector, kalt [redacted] og at [redacted] sine ansatte hadde inntrykk av at noen Sector-selgere ga bedre tilbud enn de hadde lov til fra Sector sentralt. [redacted] ba i e-posten [redacted] kontakte [redacted] for å høre hva som var på gang. E-posten inneholder etter nemndas syn en rekke uttalelser som både enkeltvis og samlet underbygger at det også i april 2016 forelå et samarbeid om å begrense dørsalg av boliglarmer til hverandres kunder. Etter først å ha nevnt kort hva Sectors produkt gjelder, uttalte [redacted] *«Dette skal vel i hovedsak gjelde konkurranse om nye kunder? Men status nå er at dette blir benyttet hyppig mot våre eksisterende kunder også.»*
- (332) Uttalelsen kan etter Konkurransklagenemndas syn vanskelig forstås på annen måte enn at i alle fall [redacted] på dette tidspunktet var av den oppfatning at det ikke skulle konkurreres om eksisterende kunder, og ga tilkjenne denne oppfatningen overfor [redacted] som ikke kan sees å ha korrigert budskapet på noen måte.
- (333) I e-posten ga [redacted] videre uttrykk for en viss forbauselse over Sectors pågang, i lys av at Verisure ikke har tatt flere kunder fra Sector enn tidligere, heller færre. [redacted] skrev videre til [redacted] at *«Jeg vet at du ofte blir konfrontert av [redacted] om at de kun tar tilbake kunder vi har tatt fra dem. [...] Det er ingenting som tyder på at kundene de oppsøker er [redacted] [...]»*. I det påfølgende avsnittet uttalte [redacted]
- «Jeg vet ikke hva du ønsker å gjøre med denne informasjonen, men jeg håper du kan ta en telefon og høre hva som er på gang. Økningen i volum og tilbud som er gitt drar det nesten mot en kampanje mot våre kunder, og hvis vi ikke uttrykker noen bekymring så er jeg redd for at den grafen fortsetter oppover. For å sette det i perspektiv så er tallene*

¹⁶⁵ E-post fra [redacted] til [redacted] 17. februar 2017, vedlegg 326 til Konkurransetilsynets vedtak.

¹⁶⁶ Vedtaket avsnittene 542–545.

i mars allerede så høye at vi nesten ligger [redacted] oppsigelser over budsjett på konkurrent i juli. [...]

Beste case er at selgerne til Sector har vært overivrige på det nye tilbudet og gått aktivt på våre kunder uten at Vitaminveien har kontroll.»¹⁶⁷

- (334) Konkurransklagenemnda finner at kommunikasjonen som er sitert over, underbygger og forsterker inntrykket som det samlede bevisbildet gir om at samarbeidet om å begrense dørsalg av boliglarmer til hverandres kunder, fortsatt var virksomt utover våren 2016. Disse dokumentbevisene etterlater et klart inntrykk av at det fortsatt eksisterte en ordning hvor [redacted] i Verisure og Sector på ulike måter kunne kommunisere, for å unngå å tape for mange kunder til hverandre. E-postutvekslingen viser også at [redacted] av Verisure har hatt den forståelsen at når kundeoppgangen fra Sector ble for plagsom, var det en nærliggende løsning at [redacted] skulle kontakte [redacted] for å protestere. Forklaringsopptaket med [redacted] etterlater det samme inntrykket, og de unnnvikende svarene fremstår i lys av de tidsnære bevis ikke som troverdige. At også [redacted] i Verisure hadde en slik oppfatning, er etter nemndas vurdering klare indisier på at ordningen fortsatt eksisterte.
- (335) Også e-postutvekslingen som er gjengitt i Konkurransetilsynets vedtak avsnittene 549–552 gir klare indikasjoner på mindre hard konkurranse enn i en normalsituasjon.
- (336) Konkurransklagenemnda viser også til kontakten mellom [redacted] og [redacted] i forbindelse med Verisures oppkjøp av Lysekonsernets alarmkunder i Stavanger.¹⁶⁸ [redacted] sendte 19. mai 2016 en SMS til [redacted] gratulerte med kjøpet, og la til: «Spennende å høre mer om planene her ved anledning. Da er alarm-Norge i praksis i det store bildet ferdig konsolidert, noe som er bra.» [redacted] svarte «Vi får snakkes snart», som [redacted] besvarte med «Bare si fra når det passer». Ca. to timer etter kontakten med [redacted] kommenterte [redacted] oppkjøpet i e-post internt i Sector til [redacted] og [redacted] hvor han ga uttrykk for håp om at oppkjøpet betydde mindre aktivitet i markedet fra Verisures side: «Fordelen er også at Verisure nå sikkert får endel arbeid med integrasjonen og er mindre aktive ellers i markedet. Betyr også at vi kan ta tilbake kunder i [redacted] hvis Verisure fortsetter å gå på våre dører. [redacted] bekreftet akkurat nå til meg i SMS at informasjonen er riktig.»¹⁶⁹
- (337) Konkurransklagenemnda viser videre til dokumentbevisene som er gjengitt i Konkurransetilsynets vedtak avsnittene 555–561. Etter nemndas syn gir disse tidsnære dokumentbevisene klart inntrykk av at det fortsatt eksisterte et samarbeid om ikke å konkurrere, eller ikke konkurrere for hardt, om hverandres kunder.
- (338) Konkurransklagenemnda viser også til den kontakt som foregikk mellom [redacted] og [redacted] sommeren 2016, og som er omtalt i Konkurransetilsynets vedtak avsnittene 562–567. Foranledningen til kontakten var interne rykter i Verisure om at Sector planla en kampanje i [redacted]-området. For å komme en eventuell kampanje i forkjøpet, foreslo [redacted] i e-post til [redacted] og [redacted] 29. juli 2016 at «[k]anskje vi bør sende en mail og vise at vi er klar over hva som kommer og konsekvensene hvis det blir

¹⁶⁷ E-post fra [redacted] til [redacted] 20. april 2016, vedlegg 331 til Konkurransetilsynets vedtak. «Vitaminveien» refererer til adressen for Sectors lokaler.

¹⁶⁸ Vedtaket avsnitt 553.

¹⁶⁹ E-post 19. mai 2016 fra [redacted] til [redacted] og [redacted] (Sector), vedlegg 336 til Konkurransetilsynets vedtak.

gjennomført? Det er lettere å stoppe et slikt stunt før det er i gang, enn når de er going strong.» [redacted] fulgte opp initiativet dagen etter i e-post til [redacted] (Verisure): «Sender en beskjed til [redacted] om at det svirrer litt rykter og at det ikke er et triks å gjøre dette.»¹⁷⁰

- (339) Konkurransklagenemnda finner det utvilsomt at Verisure her planla en henvendelse til Sector med det formål å begrense konkurransen, og stiller seg avvisende til klagers anførsler i tilsvaret punkt 5.11.2. Nemnda finner det heller ikke tvilsomt at den planlagte beskjeden faktisk ble formidlet. Nemnda viser i denne forbindelse til at [redacted] etter å ha ringt [redacted] og hatt en 12 minutters telefonsamtale 3. august 2016, samme kveld sendte e-post til [redacted] med følgende innhold: «Har fått sjekket dette og Sector har ingen slike planer.»¹⁷¹ Selv om verken [redacted] eller [redacted] har kunnet gi en nærmere forklaring av hva telefonsamtalen gjaldt, fremstår det ut fra konteksten og de øvrige tidsnære bevis som klart sannsynliggjort at Verisure gjennom telefonsamtalen som nevnt har fått verifisert at Sector ikke hadde noen planer om konkurrentkampanje i [redacted] området. Nemnda viser i denne forbindelse også til [redacted] forklaring, som klart understøtter at en slik tilbakemelding ble gitt.¹⁷² Nemnda finner det derfor helt usannsynlig at kontakten her bare har dreiet seg om bruken av en konkret, villedende salgspitch, slik klager har anført i tilsvaret.
- (340) Når det gjelder det videre hendelsesforløpet utover høsten 2016, legger Konkurransklagenemnda til grunn som bevist med klar sannsynlighetsovervekt at samarbeidet fortsatte uavbrutt som tidligere, slik det fremgår av Konkurransetilsynets vedtak avsnittene 569–585. Nemnda har altså et annet syn på bevisbildet enn det som er anført av klager i tilsvaret punkt 5.11.3.
- (341) Dokumentbevisene viser også i denne perioden at det var en festnet oppfatning om ikke å forstyrre balansen mellom Sector og Verisure når det gjaldt konkurransen om hverandres kunder. Mellom [redacted] og [redacted] var det i denne perioden to telefonsamtaler med ti dagers mellomrom, den første på vel 13 minutter den 18. oktober 2016, og den andre 28. oktober 2016 på knapt 3 ½ minutt. Uten at det har noen utslagsgivende betydning for bevisvurderingen, finner nemnda det mer enn påfallende at verken [redacted] eller [redacted] husker hva som ble diskutert i de konkrete samtalene. Slik nemnda ser det, underbygger en slik telefonisk kontakt at ordningen med å ikke konkurrere nevneverdig om hverandres kunder, hadde forankring i [redacted] i begge foretakene.
- (342) Konkurransklagenemnda kan heller ikke se at det medfører riktighet at e-post 23. november 2016 (vedlegg 361) er det siste beviset på direkte kontakt mellom [redacted] og [redacted] slik Verisure har anført i tilsvaret. Det vises i denne sammenheng til at kontakt også forekom i 2017, se punkt 7.3.4.6. nedenfor. Uten at det er avgjørende for utfallet av nemndas bevisvurdering, bemerkes at e-posten ikke er helt uproblematisk i et konkurranserettslig perspektiv, selv om den i hovedsak gjelder uheldig salgspitch. I e-posten refereres det både til at de to kanskje snakkes i desember på NHO-møte, og det foreslås også fra [redacted] side at blir satt opp et møte med [redacted] og hans etterfølger «for å bli bedre kjent med hverandre».

¹⁷⁰ E-post 30. juli 2016 fra [redacted] til [redacted] (Verisure), vedlegg 344 til Konkurransetilsynets vedtak.

¹⁷¹ E-post 3. august 2016 fra [redacted] til [redacted] vedlegg 347 til Konkurransetilsynets vedtak.

¹⁷² Forklaringsopptak med [redacted] 7. februar 2018, avsnittene 116 og 117.

- (343) Ut fra en samlet vurdering av det totale bevisbildet som er gjennomgått foran, finner Konkurransklagenemnda det bevist med klar sannsynlighetsovervekt at samarbeidet om å begrense dørsalg av boligalarmer til hverandres kunder fortsatte også gjennom 2016, og at det ikke er noen holdepunkter for at Verisure på noe tidspunkt har tatt initiativ til å avbryte samarbeidet.

7.3.4.6 Samarbeid i 2017

- (344) Konkurransetilsynet har i vedtaket avsnitt 5.4.7.4 gjort gjeldende at samarbeidet om ikke å konkurrere om hverandres kunder, fortsatte frem til bevissikringen i juni 2017.
- (345) Verisure har i tilsvaret¹⁷³ anført at det i varselet ikke er angitt ett eneste eksempel på kontakt mellom Sector og Verisure i 2017 som er tilstrekkelig til å etablere en avtale eller en samordnet opptreden, men at det kun er vist til interne betraktninger i Sector og Verisure. Avgjørelsene i de respektive selskaper, er fattet ensidig på grunnlag av markedsobservasjoner.
- (346) Konkurransklagenemnda deler ikke Verisures oppfatning om at det dreier seg om ensidig fattede beslutninger om ikke å selge boligalarmer til konkurrenter. Markedsadferden i 2017 er etter nemndas vurdering en fortsettelse av samarbeidet som var etablert mellom Sector og Verisure, som beskrevet i de foregående punkter. De tidsnære bevis viser at ordningen med å begrense konkurransen om hverandres alarmkunder gjennom dørsalg fortsatte videre utover i 2017, og det er ingen hendelser som tyder på at den etablerte ordningen ble avbrutt. Tvert imot tyder bevisene på at det fortsatt ville være aktuelt for [REDAKTERT] å kontakte Sector om konkurransemessige forhold.
- (347) Konkurransklagenemnda viser til, slik det fremgår av vedtaket avsnitt 586, at Verisure ønsket å gjøre et anslag over hvor mange salg Sector hadde gjort i 2016. [REDAKTERT] (Verisure) foreslo derfor at de skulle sjekke med [REDAKTERT] om han visste, siden han hadde hatt kontakt med [REDAKTERT]. I e-post fra [REDAKTERT] til [REDAKTERT] heter det:

«... kan kanskje være greit å sjekke med [REDAKTERT] også. Kanskje har han (som har hatt kontakt med [REDAKTERT] MD Sector) noe ennå mer accurate.»¹⁷⁴

- (348) E-posten viser etter Konkurransklagenemndas syn at det var en etablert oppfatning innad i Verisure om at [REDAKTERT] har direkte kontakt med Sector. Et annet eksempel på dette er e-post 17. mars 2017 fra [REDAKTERT] (Verisure) til [REDAKTERT] sin etterfølger, [REDAKTERT] (Verisure). [REDAKTERT] skrev – som svar på opplysning fra [REDAKTERT] om at Nokas var veldig aggressive på pris for prosumers – at:

«Både Sector og Nokas er veldig aggressive på Prosumer om dagen. På CCC har vi fått inn vesentlig fler kanselleringer på prosumer enn tidligere, så her går nok Sector aktivt på våre kunder. Første skritt her er vel at [REDAKTERT] gir en klar beskjed til Sector, men vi bør kanskje vurdere å følge opp litt på eksisterende kunder også».¹⁷⁵

- (349) Konkurransklagenemnda vurderer e-posten som nevnt som et klart bevis for at det innad i Verisure var en festnet oppfatning om at uønsket kundekapring skulle kunne møtes ved

¹⁷³ Tilsvaret, avsnittene 646–651.

¹⁷⁴ E-post 17. januar 2017 fra [REDAKTERT] til [REDAKTERT] vedlegg 362 til Konkurransetilsynets vedtak.

¹⁷⁵ E-post 17. mars 2017 fra [REDAKTERT] til [REDAKTERT] vedlegg 369 til Konkurransetilsynets vedtak.

at [REDACTED] gir «klar beskjed» til Sector. Nemnda finner det helt usannsynlig at [REDACTED] merknad ikke har sitt grunnlag i at det internt i Verisure er velkjent at [REDACTED] har kontakt med Sector, og derfor er den som kan ta kontakt og påtale uønsket kundekapring.

- (350) Også [REDACTED] uttalelse om at det skulle tas en beslutning om at [REDACTED] skulle ringe etter at de hadde sjekket statistikken, føyer seg inn i mønsteret om å opprettholde balansen. Uten at det anses avgjørende for Konkurransklagenemndas vurdering, står det ikke til troende at [REDACTED] i forklaringsopptak gir tilkjenne å være ukjent med hva [REDACTED] skulle ringe om.
- (351) Samlet sett finner Konkurransklagenemnda det bevist med klar sannsynlighetsovervekt at samarbeidet om å begrense dørsalg av boliglarmer til hverandres kunder fortsatte helt frem til bevissikringen i juni 2017. Nemnda har i denne vurderingen lagt vekt på at det ved konkurransebegrensende adferd i form av markedsdeling ikke er nødvendig med like tett og hyppig kontakt som vil være tilfelle ved for eksempel et prissamarbeid. Videre legger nemnda vekt på at det over lang tid har vært kontakt mellom [REDACTED] som i denne forbindelse har utvekslet konkurransesensitiv informasjon, som den annen part ikke har tatt avstand fra eller anmeldt til konkurransemyndighetene.

7.3.5 Årsakssammenheng

7.3.5.1 Innledning

- (352) Verisure har i klagen gjennomgående anført at det ikke er bevist med klar sannsynlighetsovervekt at det er årsakssammenheng mellom samarbeidet med Sector og selskapenes markedsadferd. Videre er det gjennomgående anført at presumsjonen om årsakssammenheng uansett er tilbakevist.
- (353) Verisure har i denne forbindelse anført at opplysningene fra Sector var verdiløse for Verisure, fordi de gjennom markedsovervåkning hadde mer presis kunnskap, og at erfaringen var at Sector ga uriktige opplysninger om at de kun tok tilbake det samme antall kunder Verisure hadde tatt fra dem.
- (354) Verisure har videre anført at en eventuell årsakssammenheng ble brutt gjennom konkurrentkampanjene i perioden januar 2012 til høsten 2013. Det er i klagen vist til at konkurranstrykket om eksisterende boligalarmkunder gjennom dørsalg økte mellom Verisure og Sector i denne perioden, og at dette er uforenlig med at det forelå et samarbeid om å begrense konkurransen. Verisure opptrådte i denne perioden videre systematisk i strid med det påståtte samarbeidets innhold, slik at en eventuell presumsjon er tilbakevist.
- (355) Videre har Verisure anført at Verisurekonsernet på selvstendig grunnlag besluttet å avslutte konkurrentkampanjen, og at det derfor ikke foreligger noen årsakssammenheng mellom kontakten mellom [REDACTED] og [REDACTED] og Verisures etterfølgende markedsadferd i denne perioden. Etter klagers syn innebærer en slik selvstendig avgjørelse også at presumsjonen om årsakssammenheng er tilbakevist, selv om enkelte av e-postene fra Sector er videresendt til ansatte i Verisure.
- (356) Verisure har også anført at beslutningen om å avstå fra ytterligere konkurrentkampanjer høsten 2013, var intelligent markedstilpasning truffet av Verisurekonsernet ut fra observerbare markedsforhold, og upåvirket av [REDACTED] og [REDACTED] kontakt. Som

følge av dette får presumsjonen om årsakssammenheng mellom [REDACTED] og [REDACTED] kontakt, ifølge Verisure, ikke anvendelse, og den er uansett tilbakevist.

- (357) Verisure har endelig anført at Konkurransetilsynets vedtak avsnitt 527 flg. ikke bygger på en riktig forståelse av konsekvensene av den nye salgsmodellen som ble implementert for Verisure – Replicable Business Model (RBM).¹⁷⁶ Det er i klagen vist til at den nye salgsmodellen ytterligere underbygger at det fra september 2015 ikke lenger kan være årsakssammenheng mellom [REDACTED] og [REDACTED] tidligere kontakt, og Verisures etterfølgende markedsatferd.

7.3.5.2 Konkurransklagenemndas vurdering

- (358) Konkurransklagenemnda finner at Verisures anførsler om manglende årsakssammenheng og tilbakevisning av presumsjonen ikke kan tas til følge.
- (359) Som påpekt ovenfor har Konkurransklagenemnda med klar sannsynlighetsovervekt funnet det bevist at [REDACTED] og [REDACTED] fra 17. august 2011 til Konkurransetilsynets bevissikring 20. juni 2017 har samarbeidet om å begrense dørsalg av boliglarmer til hverandres kunder. Nemnda har videre med klar sannsynlighetsovervekt funnet det bevist at [REDACTED] og [REDACTED] i samme periode har utvekslet konfidensiell, strategisk og konkurransesensitiv informasjon som har styrket selskapenes samarbeid om å begrense dørsalg av boligalarmer til hverandres kunder. Som påvist ovenfor har samarbeidet også blitt gjennomført ved interne strategier og tiltak i de to selskapene.
- (360) Etter etablert rettspraksis fra EU-domstolen, blant andre *Anic og Hüls*, har samarbeidet mellom Verisure og Sector hatt et slikt innhold, omfang og varighet at det foreligger presumsjon for at et selskap som har tatt del i samarbeidet og forblir på markedet også indirekte eller direkte har tatt hensyn til informasjonen i sin markedsadferd, jf. punkt 7.2.1 og 7.2.3, ovenfor.¹⁷⁷ Det følger videre at det er deltagerne i samarbeidet som må bevise at informasjonen ikke er hensyntatt.¹⁷⁸
- (361) Konkurransklagenemnda bemerker at kravet til årsakssammenheng, slik det er uttrykt i EU-domstolens rettspraksis, er et krav om en «...årsagsforbindelse mellom samordningen og adferden».¹⁷⁹ Det kreves følgelig en årsakssammenheng mellom «samordningen» og markedsadferden. Motivasjonen hos den som på vegne av foretaket tilrettelegger for den ulovlige samordningen, eller deltar i gjennomføringen av den, er derimot ikke avgjørende.
- (362) Konkurransklagenemnda finner det bevist med klar sannsynlighetsovervekt at konkurrentkampanjene i perioden januar 2012 til høsten 2013 ikke medførte et brudd i årsakssammenheng mellom samarbeidet og Verisures og Sectors markedsadferd.
- (363) Konkurransklagenemnda kan ikke se at de tidsnære bevisene som foreligger fra denne perioden, gir holdepunkter for at samarbeidet som var etablert, brøt sammen, og derved brøt årsakssammenheng, slik Verisure har anført.

¹⁷⁶ Om RBM-modellens innhold vises det til klagen, avsnittene 508–515.

¹⁷⁷ Sak C-74/14, *Eturas*, avsnitt 46 og 49, sak C-49/92 P, *Kommisjonen mot Anic*, avsnitt 21 og sak C-199/92, *Hüls AG mot Kommisjonen*, avsnitt 162.

¹⁷⁸ Op.cit. Se også sak C-8/08, *T-Mobile*, avsnitt 51.

¹⁷⁹ Sak C-199/92, *Hüls AG mot Kommisjonen*, avsnitt 161.

- (364) Selv om det under konkurrentkampanjene forekom en del enkeltepisoder hvor Verisure og Sector gikk etter hverandres kunder, viser det samlede bevisbildet at det ikke var tale om et vedvarende økt konkurransetrykk som utslag av hard konkurranse mellom uavhengige konkurrenter. Etter Konkurransklagenemndas syn gir ikke vedleggene 388–394, jf. klagen avsnitt 298, støtte for synspunktet om at det pågikk en økt, uavhengig konkurranse mellom Sector og Verisure. Disse vedleggene gjelder legitim påtale av upassende selgeratferd, men endrer ikke på det faktum at Sector og Verisure hadde etablert, og opprettholdt, et samarbeid om ikke å konkurrere hardt om hverandre eksisterende kunder gjennom dørsalg.
- (365) Verisure har anført at en eventuell årsakssammenheng ble brutt da Verisure på selvstendig grunnlag besluttet å avslutte konkurrentkampanjen («krigen») i 2013. Etter Konkurransklagenemndas syn kan markeds kampanjen i 2013 ikke vurderes isolert, slik Verisures anførsler i realiteten innebærer. Nemnda har funnet det bevist med klar sannsynlighetsovervekt at de forutgående kampanjene fra januar 2012 ble iverksatt som straffemekanismer og tiltak for å korrigere avvik fra den ordningen Sector og Verisure hadde etablert fra august 2011 om ikke å konkurrere om hverandres eksisterende kunder gjennom dørsalg. I så måte føyer kampanjen i 2013 seg inn i rekken av slike tiltak. Nemnda er derfor ikke i tvil om at både de forutgående kampanjer, og kontakten mellom [redacted] og [redacted] har inngått i beslutningsgrunnlaget for å avslutte kampanjen.
- (366) At Verisure i tiden konkurrentkampanjen i 2013 pågikk også bygget på egne analyser av markedsdata og observasjoner, innebærer, etter Konkurransklagenemndas syn, ikke at årsakssammenheng ble brutt. Nemnda viser for øvrig også til at det mellom [redacted] og [redacted] fant sted en samtale 26. august 2013, kort tid før kampanjen ble avsluttet, og hvor [redacted] referat fra samtalen viser at de har snakket om åpenbart konkurransesensitive temaer. Det er heller ikke sannsynliggjort at [redacted] i samtalen har distansert seg fra den informasjon som tidligere har vært mottatt fra [redacted].
- (367) Verisure har anført at en eventuell årsakssammenheng mellom samarbeidet og markedsadferden ble brutt ved at Verisurekonsernet en gang i løpet av høsten 2013 «instruerte» [redacted]. Det er i klagen vist til at konsernledelsen ikke var klar over kontakten mellom [redacted] og [redacted] og at instruksjonen [redacted] var ensidig intelligent markedstilpasning.
- (368) Foruten de etterfølgende forklaringsopptakene til [redacted] og [redacted] (Verisure), kan Konkurransklagenemnda ikke se at det er holdepunkter i de tidsnære bevis for at det kom en slik «instruks» fra Verisurekonsernet allerede høsten 2013.¹⁸⁰ Tidsnær dokumentasjon tilsier derimot at Verisurekonsernets involvering i Verisures [redacted] tidligst skjedde i midten av februar 2014, jf. [redacted] interne e-post 15. februar 2014.¹⁸¹ Etter nemndas vurdering fremstår det som usannsynlig at en slik instruks, om den er gitt, kun er kommet til uttrykk muntlig og uten noen tidsnær skriftlig dokumentasjon.

¹⁸⁰ Forklaringsopptak med [redacted] 7. februar 2018, avsnittene 124 til 127, forklaringsopptak med [redacted] 29. november 2019, avsnitt 130 og 131 samt avsnittene 135 og 137, og forklaringsopptak med [redacted] 26. april 2018 avsnittene 81 til 85, vedleggene 24, 29 og 25 til Konkurransetilsynets vedtak.

¹⁸¹ E-post fra [redacted] til [redacted] og [redacted] 15. februar 2014, vedlegg 245 til Konkurransetilsynets vedtak.

- (369) Konkurransseklagenemnda finner heller ikke at en slik «instruks» fra konsernledelsen, uavhengig av om den ble gitt høsten 2013 eller vinteren 2014, i seg selv innebærer et brudd med [REDACTED]. Som det er redegjort for under bevisvurderingen over, har [REDACTED] også høsten 2013 og vinteren 2014 direkte involvert seg i, og aktivt tilrettelagt for, samarbeidet med Sector. Selv om det er en mulighet for at Verisure også som følge av en slik «instruks» [REDACTED] slik Verisure har anført, har [REDACTED] og [REDACTED] tilrettelegging av samarbeidet høsten 2013 og vinteren 2014 påvirket markedsadferd hos både Sector og Verisure, slik det også er påvist ovenfor. Samlet sett finner nemnda derfor at Verisurekonsernets eventuelle involvering høsten 2013/vinteren 2014, ikke bryter årsakssammenheng mellom samarbeidet og de to foretakenes etterfølgende markedsadferd.
- (370) Verisure har videre anført at Konkurransetilsynets vedtak avsnitt 527 flg. ikke bygger på en riktig forståelse av konsekvensene av den nye salgsmodellen som ble implementert for Verisure – Replicable Business Model (RBM) i 2015.¹⁸² Det er i klagen vist til at den nye salgsmodellen ytterligere underbygger at det fra september 2015 ikke lenger kan være årsakssammenheng mellom [REDACTED] og [REDACTED] tidligere kontakt, og Verisures etterfølgende markedsadferd.
- (371) Konkurransseklagenemnda legger til grunn som uomtvistet at RBM innebar en endring i Verisures salgsmodell, hvor man gikk bort fra tidligere tilnærming [REDACTED]
- [REDACTED]
- 183
- (372) Verisure har til støtte for anførselen om at RBM uansett bryter en eventuell årsakssammenheng, anført at salgsmodellen hadde den iboende konsekvens at andelen salg til konkurrenter ble redusert. Grunnen er særlig at [REDACTED]
- [REDACTED]
- (373) Konkurransseklagenemnda kan ikke se at innføringen av RBM i seg selv er av et slikt innhold at salgsmodellen innebærer et brudd med samarbeidet som nemnda har funnet bevist eksisterte fra august 2011. Slik nemnda ser det, må betydningen av RBM-modellen vurderes i lys av det midlertidige forbudet mot å gå på konkurrentkunder fra 1. september 2015.
- (374) Verisure har anført at Konkurransetilsynet har tillagt forbudet større betydning enn det er grunnlag for. [REDACTED] gjaldt for det første bare en begrenset del av virksomheten. For det andre kunne salgsapparatet [REDACTED]
- [REDACTED] For det tredje var [REDACTED] som ikke har hatt noen langvarig innvirkning på i hvor stor grad salgsapparatet har drevet med oppsøkende dørsalg til Sector-kunder.

¹⁸² Om RBM-modellens innhold vises det til klagen avsnittene 508–515.

¹⁸³ Klagen, avsnitt 513.

(375) Konkurransklagenemnda deler ikke klagers oppfatning om at det midlertidige forbudet mot å gå på konkurrentkunder i markedet for dørsalg av boligalarmer, var resultat av ensidig, intelligent tilpasning. Det kan derfor ikke inngå som et bevismoment for at årsakssammenhengen ble brutt.

(376) Konkurransklagenemnda viser til de interne presentasjonene av RBM hvor det fremgår at [REDACTED] med følgende nye regler:

«Regler i ny modell

- [REDACTED]
- [REDACTED]¹⁸⁴

(377) Konkurransklagenemnda viser også til [REDACTED] (Verisure) e-post 1. september 2015 til en av sine områdeledere i SWOT, som svar på spørsmål om det var innført en slik regel.¹⁸⁵ [REDACTED] svarte at:

[REDACTED]

(378) Etter Konkurransklagenemndas syn viser dette klart at ordningen med å unngå å konkurrere om Sectors eksisterende kunder i dørsalgmarkedet for salg av boligalarmer, fortsatte som tidligere. [REDACTED] sendte dagen etter e-posten som sitert over, en ny e-post til samtlige teamledere i SWOT, hvor han minnet dem om regelen.¹⁸⁶ Etter en redegjørelse om hvor kostbart det var for Verisure å konkurrere mot Sector, heter det til slutt:

[REDACTED]

(379) Konkurransklagenemnda viser også til [REDACTED] e-post samme dag til [REDACTED] der han skrev:

«som vi er blitt enige om, har jeg fra [REDACTED]

[REDACTED]

(380) Uttalelsen viser etter Konkurransklagenemndas syn at man internt i Verisure var klar over at det ikke var akseptabelt, eller i alle fall problematisk, i forhold til konkurranse-loven, [REDACTED]
[REDACTED] Selv om en slik instruks kan være uproblematisk hvis det er tale om en ensidig fastsatt ordning, viser sakens forhistorie at det her ikke var en ensidig fastsatt ordning, men derimot en langvarig samordning som går ut på holde konkurranstrykket mellom Sector og Verisure mest mulig nede. For det første vises det til at det var direkte kontakt mellom Sector og Verisure som beskrevet over. For det andre vises det også til [REDACTED]

¹⁸⁴ Presentasjon Endringer FS 21. august 2015, vedlegg 214 til Konkurransetilsynets vedtak.

¹⁸⁵ E-post fra [REDACTED] til teamledere i SWOT 2. september 2015, vedlegg 319 til Konkurransetilsynets vedtak.

¹⁸⁶ E-post fra [REDACTED] til [REDACTED] 2. september 2015, vedlegg 320 til Konkurransetilsynets vedtak.

forklaring i forklaringsopptak.¹⁸⁷ Dette underbygger at samordningen fortsatte også etter 1. september 2015 under den nye salgsmodellen RBM, [REDACTED]

- (381) Som Konkurranseskylagenemnda har påpekt ovenfor i punkt 7.2.3, kan presumsjonen etter etablert praksis fra EU-domstolen, tilbakevises ved at en deltaker retter en klar og utvetydig innvending til avsenderen av meddelelsen, eller gjennom en henvendelse til myndighetene. Under henvisning til EU-domstolens avgjørelse i blant andre *Eturas-saken*, *Total Marketing Services-saken* og *Cimenteries-saken*, legger nemnda videre til grunn at det også er mulig å distansere seg fra en overtredelse på andre måter. Nemnda legger for eksempel til grunn at en systematisk opptreden i strid med samarbeidets gjenstand, kan utgjøre en slik tilbakevisning.
- (382) Konkurranseskylagenemnda kan ikke se at det er noen bevismessige holdepunkter for at [REDACTED] overfor [REDACTED] eller andre i Sector, i perioden august 2011 til juni 2017, tok avstand fra informasjonsutvekslingen, eller ga uttrykk for at den ikke var ønsket. Videre har verken [REDACTED] eller andre som har opptrådt på vegne av Verisure, meldt fra om samarbeidet til (konkurranse)myndighetene.
- (383) Etter Konkurranseskylagenemndas syn er det heller ikke bevismessige holdepunkter for at [REDACTED] eller andre i Verisure, systematisk opptrådte i strid med samarbeidet. Det vises til bevisvurderingen ovenfor, hvor det blant annet fremgår at det gjennom hele perioden august 2011 til juni 2017 er vist til eksempler på at det internt i Verisure ble besluttet å [REDACTED] og gitt instruksjer og iverksatt tiltak for å forhindre at selgerne skulle gå på Sectors boligalarmkunder gjennom dørsalg. Nemnda har som det fremgår over, funnet det bevist at konkurrentkampanjene («krigene») i perioden januar 2012 til høsten 2013, ble iverksatt av Sector og Verisure med formål om å virke avskrekkende og gjensidig disiplinerende for å oppnå overholdelse av samarbeidet. At det også utenom periodene med «krig» var noe konkurranse mellom selskapene om hverandres boligalarmkunder, og at kontakten mellom [REDACTED] og [REDACTED] tidvis var preget av konflikt og manglende tillit, er ikke tilstrekkelig til å tilbakevise presumsjonen.

7.3.6 Oppsummering av bevisvurderingen

- (384) Konkurranseskylagenemnda finner det bevist med klar sannsynlighetsovervekt at Sector og Verisure, gjennom [REDACTED] og [REDACTED] i perioden 17. august 2011 og frem til Konkurransetilsynets bevissikring 20. juni 2017, samarbeidet om å begrense dørsalg av boliglarmer til hverandres kunder. Nemnda har videre med klar sannsynlighetsovervekt funnet det bevist at [REDACTED] og [REDACTED] i denne perioden har utvekslet konfidensiell, strategisk og konkurransesensitiv informasjon som har styrket og tilrettelagt for selskapenes samarbeid om å begrense dørsalg av boliglarmer til hverandres kunder.
- (385) Konkurranseskylagenemnda finner det videre bevist med klar sannsynlighetsovervekt at det i perioden 17. august 2011 til Konkurransetilsynets bevissikring 20. juni 2017, også foreligger en presumsjon for at det er årsakssammenheng mellom samarbeidet og markedsadferden til Verisure og Sector. Nemnda finner ikke at Verisure har tilbakevist presumsjonen, verken ved å ta offentlig avstand fra samarbeidet, som følge av at

¹⁸⁷ Forklaringsopptak med [REDACTED] 15. mars 2018, avsnitt 152, vedlegg 27 til Konkurransetilsynets vedtak.

markedsadferden skyldtes ensidig, intelligent markedstilpasning, eller ved systematisk å ha opptrådt i strid med samarbeidet.

- (386) Konkurranseskilagenemnda finner det utvilsomt at samarbeidet som er funnet bevist og beskrevet i punkt 7.3.1 til 7.3.5, rettslig sett strider mot forbudet mot markedsdeling i konkurranse-loven § 10 første ledd bokstav c og EØS-avtalen artikkel 53 nr. 1 bokstav c. Samarbeidet mellom Verisure og Sector hadde elementer både av en avtale og en samordnet opptreden, og det er ikke nødvendig å skille mellom de to.

8 Fortsatt og sammenhengende overtredelse

8.1 Innledning

- (387) Verisure har anført at Konkurransetilsynet ikke har bevist med klar sannsynlighetsovervekt at vilkårene for en fortsatt og sammenhengende overtredelse er oppfylt. For det første mener klageren at Konkurransetilsynet ikke har bevist at de separate tilfellene av kontakt, hadde et felles økonomisk mål om å begrense konkurransen. For det andre anføres det at Verisures handlinger i perioden har vært drevet av en rekke formål, og at sentrale strategiske endringer er besluttet av Verisure-konsernet. Dette innebærer at Verisure ikke bevisst har bidratt til et felles mål delt med Sector. For det tredje har Verisure ikke vært klar over omfanget av, og de grunnleggende karakteristika, ved den angivelige overtredelsen. De ansatte i Verisure har opplevd hard konkurranse i hele perioden, noe som ifølge klager også underbygges av den økonomiske analysen foretatt av OE. For det fjerde anfører Verisure at Konkurransetilsynet ikke har bevist at overtredelsen fortsatte uavbrutt fra august 2011 til juni 2017. De betydelige tidsrommene mellom de ulike tilfellene av kontakt viser at overtredelsen ikke var sammenhengende.

8.2 Rettslig utgangspunkt

- (388) Læren om fortsatt og sammenhengende overtredelse innebærer at samarbeid om en overordnet plan som manifesterer seg gjennom flere enkeltstående handlinger med samme konkurransebegrensende formål kan ses under ett som en sammenhengende overtredelse i stedet for flere enkeltstående overtredelser.¹⁸⁸
- (389) Tre kumulative vilkår må være oppfylt for å kunne konstatere en fortsatt og sammenhengende overtredelse:
1. De enkeltstående handlingene må være en del av en felles overordnet målsetning.
 2. Hver av partene må bevisst ha bidratt til den felles overordnede målsetningen.
 3. Hver av partene må ha vært klar over eller burde ha vært klar over de andre partenes bidrag til overtredelsen.¹⁸⁹
- (390) I henhold til EU-rettspraksis er følgende momenter relevante i vurderingen av om det foreligger en fortsatt og sammenhengende overtredelse:
- a) Om overtredelsen gjelder de samme produkter eller tjenester.
 - b) Om den overordnede målsetningen er den samme.
 - c) Om det er de samme foretak som har deltatt.

¹⁸⁸ Sak C-204/00 P, *Aalborg Portland*, avsnitt 258, sak C-105/04 P, *Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel*, avsnitt 110, sak C-626/13 P, *Villeroy & Boch*, avsnitt 60 og sak T-240/17, *Campine*, avsnitt 232.

¹⁸⁹ Forente saker T-204/08 og T-212/08, *Team Relocations*, avsnitt 51.

- d) Om fremgangsmåten har vært den samme.
- e) Om det er de samme personene som har vært involvert.
- f) Om det geografiske omfanget har vært det samme.¹⁹⁰

- (391) Hvorvidt det foreligger en fortsatt og sammenhengende overtredelse beror på en konkret vurdering, der også andre momenter enn de som er listet opp over, kan være relevante. Det er heller ikke nødvendig at alle momentene foreligger i den enkelte sak.
- (392) Dersom vilkårene er oppfylt, kan partene bli ansvarlig ikke bare for deres egen opptreden, men også opptreden til andre deltakere i samarbeidet.¹⁹¹ Læren om fortsatt og sammenhengende overtredelse innebærer at konkurransemyndighetene kan anta at overtredelsen og foretakenes deltakelse i overtredelsen har fortsatt uavbrutt selv om det ikke foreligger konkrete bevis for overtredelsen i en periode. Forutsetningen er at enkeltelementene i overtredelsen forfølger det samme formålet og faller innenfor rammen av en fortsatt og sammenhengende overtredelse. Denne konklusjonen må støttes av objektive og konsistente indisier som viser at det eksisterer en overordnet plan.¹⁹² Foretaket kan tilbakevise denne presumsjonen ved å vise til indisier eller bevis som tilsier at overtredelsen eller foretakets deltakelse i overtredelsen ikke pågikk i den aktuelle perioden.
- (393) Beviskravene til en fortsatt og sammenhengende overtredelse er de samme som beviskravene ellers, og det vises til omtalen av dette over i punkt 5.

8.3 Konkurransklagenemndas vurdering

- (394) Konkurransklagenemnda har kommet frem til at det foreligger en fortsatt og sammenhengende overtredelse i perioden fra 17. august 2011 til bevissikringen 20. juni 2017, og at dette er bevist med klar sannsynlighetsovervekt. Når det gjelder den konkrete bevisvurderingen, viser nemnda til vurderingene i punkt 7.3 over. Slik nemnda ser det, viser denne bevisgjennomgangen at de objektive vilkår for at det foreligger en overtredelse av konkurranseloven § 10 og EØS-avtalen artikkel 53, er oppfylt i hele den aktuelle perioden. Nemnda er videre av den oppfatning at Verisure har utvist den nødvendige skyld, slik at de subjektive vilkårene for en overtredelse også er oppfylt, og viser i denne forbindelse til gjennomgangen i punkt 13 under.
- (395) Konkurransklagenemnda legger til grunn at vilkårene for en fortsatt og sammenhengende overtredelse er oppfylt, og at det ikke er riktig å karakterisere samarbeidet som enkeltstående tilfeller av uheldig kontakt eller informasjonsutveksling, slik klager gjør. Nemnda viser til at Sector og Verisure har hatt en felles overordnet målsetning om å begrense dørsalg av boligalarmer til hverandres kunder i Norge, noe som klart fremkommer av e-postkorrespondansen mellom partene. Selv om Verisure har vært mindre aktiv i dialogen enn Sector, har Verisure ved enkelte anledninger selv kontaktet Sector angående dørsalg til eksisterende kunder, gitt informasjon om egne dørsalgstrategier til Sector, og implementert interne tiltak for å overholde den felles målsetningen. Verisure har ikke motsatt seg å motta informasjon om dørsalgstrategier fra Sector, og har heller ikke tatt initiativ til å avslutte samarbeidet eller tatt avstand fra

¹⁹⁰ Forente saker T-147/09 m.fl., *Trelleborg Industrie*, avsnitt 60, forente saker T-71/03 m.fl., *Tokai Carbon*, avsnitt 118-119 og 124, sak T-43/02, *Jungbunzlauer*, avsnitt 312, sak T-21/99, *Dansk Rørindustri*, avsnitt 68 og sak T-240/17, *Campine*, avsnitt 238.

¹⁹¹ Sak C-49/92 P, *Anic*, avsnitt 83, sak C-204/00P *Aalborg Portland*, avsnitt 86, sak T-9/99, *HFB Holding*, avsnitt 231 og sak T-240/17, *Campine*, avsnitt 233-235.

¹⁹² Sak C-113/04 *Technische Unie*, avsnitt 169.

samarbeidet overfor Sector. Verisure har dermed bevisst bidratt til den felles overordnede målsetningen.

- (396) Konkurransklagenemnda bemerker at når bevisene i saken i stor utstrekning dreier seg om e-postkorrespondanse mellom Verisure og Sector, kan det ikke være tvil om at Verisure var klar over Sectors bidrag til samarbeidet, eller i det minste burde vært klar over det. Alle momentene som i rettspraksis er trukket frem som relevante vurderingstemaer når man vurderer om det foreligger en fortsatt og sammenhengende overtredelse, er til stede i denne saken. Nemnda viser i denne forbindelse til Konkurransetilsynets vedtak, avsnittene 748-752.
- (397) Selv om det har vært perioder med liten eller ingen kontakt mellom partene, er dette ikke til hinder for at det kan foreligge en fortsatt og sammenhengende overtredelse så lenge enkeltelementene i overtredelsen forfølger det samme formålet, og faller innenfor rammen av en fortsatt og sammenhengende overtredelse. Denne konklusjonen må støttes av objektive og konsistente indisier som viser at det eksisterer en felles overordnet målsetning.¹⁹³ Bevisgjennomgangen i punkt 7.3 over viser at det foreligger slike objektive og konsistente indisier og bevis i denne saken.
- (398) I henhold til rettspraksis er det uten betydning om det har vært perioder på flere måneder uten kontakt mellom partene.¹⁹⁴ Graden av kontakt som er nødvendig mellom deltakerne avhenger av den konkrete overtredelsen.¹⁹⁵ Det er lagt til grunn i EU-domstolens praksis at det ikke er nødvendig med like hyppig kontakt ved markedsdeling som ved et løpende prissamarbeid.¹⁹⁶ Konkurransklagenemnda er av den oppfatning at dette også gjelder selv om det ikke er inngått noen skriftlig markedsdelingsavtale. Nemnda viser til at markedet for boligalarmer var relativt gjennomskiktig, ettersom partene kunne overvåke hverandres konkurrentsalg, og dørselgerne lett kunne identifisere konkurrentkunder gjennom merker på dørene. Det var derfor ikke nødvendig med mye kontakt mellom partene, så lenge de holdt seg til den felles overordnede planen. Kontakten mellom partene var mye knyttet til at en av partene avvek fra samarbeidet, og at man da rettet trusler om krig mot den annen part, for å få den annen part til å overholde den felles overordnede målsetningen.
- (399) EU-domstolens avgjørelser i *Dunlop*- og *Peugeot* som klager henviser til¹⁹⁷, dreier seg ikke om læren om en fortsatt og sammenhengende overtredelse, men gjelder krav til bevis for varigheten av en overtredelse mer generelt. Faktum i sakene er også forskjellig fra vår sak. I *Dunlop*-saken var det en periode på 7 år der Kommisjonen ikke hadde fremlagt bevis for at overtredelsen pågikk. Bevisgjennomgangen i punkt 7.3 over viser at det i vår sak foreligger objektive og konsistente indisier og bevis som er tilstrekkelig nært nok i tid. I tillegg er vilkårene for en fortsatt og sammenhengende overtredelse oppfylt.
- (400) Konkurransklagenemnda er ikke enig med klager i at det har vært hard konkurranse mellom partene i perioden, og viser i denne forbindelse til punkt 6 og punkt 7.3.1 over.

¹⁹³ Sak C-113/04 *Technische Unie*, avsnitt 169. Se også sak T-133/07, *Mitsubishi*, avsnitt 242, sak T-439/07 *Coats Holdings*, avsnitt 149 og sak T-762/15, *Sony*, avsnitt 206.

¹⁹⁴ Sak -204/00P *Aalborg Portland*, avsnitt 258.

¹⁹⁵ Sak T-18/05, *IMI*, avsnitt 89, sak T-439/07 *Coats Holdings*, avsnitt 150, sak T-240/17, *Campine*, avsnitt 272 og sak T-180/15, *Icap*, avsnitt 220.

¹⁹⁶ Sak T-439/07 *Coats Holdings*, avsnitt 152. Se også sak T-133/07, *Mitsubishi*, avsnitt 186 og sak C-634/13 P, *Total Marketing Services*, avsnitt 27 med videre henvisninger.

¹⁹⁷ Sak T-43/92, *Dunlop Slazenger* og Sak T-450/05, *Peugeot*.

Nemnda er, som tidligere nevnt, av den oppfatning at nivået på kundeoverganger i perioden generelt har vært lavt. Dette understøtter at partene holdt seg til den felles overordnede målsetningen i hele perioden. Det eneste unntaket er periodene med konkurrentkampanjer. Nemnda legger til grunn at dette var straffemekanismer som ble brukt for å få den annen part til å overholde den felles overordnede målsetningen. Selv om det i perioder med konkurrentkampanjer har vært konkurranse mellom partene, så utelukker hverken uenighet, konflikter, eller at det faktisk har vært konkurranse mellom deltakerne i den aktuelle perioden, at det kan foreligge en felles overordnet plan og en fortsatt og sammenhengende overtredelse. Dette understøttes av Kommisjonens praksis.¹⁹⁸

- (401) At en av partene angivelig har deltatt mindre aktivt enn den/de andre parter i det ulovlige samarbeidet, er et moment som kan hensyntas i gebyrutmålingen, men hindrer ikke at parten kan anses å ha deltatt i det ulovlige samarbeidet. Verisures anførsler på dette punktet, kommer Konkurransesklagenemnda tilbake til i utmålingen i punkt 15 under.

9 Konkurransbegrensningskriteriet

9.1 Innledning

- (402) Verisure har i klagen punkt 5 anført at det angivelige samarbeidet ikke hadde til formål å begrense konkurransen, og at Konkurransetilsynets anvendelse av konkurransbegrensningskriteriet er uriktig.
- (403) Klagen retter seg på dette punkt hovedsakelig mot to overordnede temaer. For det første anføres det at Konkurransetilsynets vedtak punkt 7.2.4 er uriktig, fordi vurderingen av samarbeidets rettslige og økonomiske kontekst ikke oppfylles de minstekravene som oppstilles i rettspraksis.¹⁹⁹ For det andre anfører Verisure at markedet for salg av boligalarmer har slike særtrekk, at det angivelige samarbeidet etter sin natur ikke har et lett identifiserbart konkurransekskadelig potensial.
- (404) Den innledende del av klagen punkt 5.1²⁰⁰ inneholder enkelte mer overordnede anførsler om at Konkurransetilsynet verken i varselet eller i vedtaket har foretatt en realitetssjekk av samarbeidets skadelige natur, i lys av høye byttekostnader. Det er videre anført at Konkurransetilsynet heller ikke har foretatt egne undersøkelser for å underbygge sine egne uriktige hypoteser om at [REDACTED]
- (405) Konkurransesklagenemnda finner ikke grunn til å drøfte disse anførselene særskilt her, da de anses fullt ut dekket av andre vurderinger i vedtaket.
- (406) Den påfølgende del av klagen punkt 5.1²⁰¹ relaterer seg til innholdet i formålskriteriet. Dette vil Konkurransesklagenemnda behandle i punkt 9.2 I punkt 9.3 vil nemnda drøfte nærmere om samarbeidet rammes som en formålsrestriksjon, eller om en eventuell overtredelse forutsetter at det gjennomføres en virkningsvurdering.

¹⁹⁸ Kommisjonens avgjørelser i sakene IV/31.149, *Polypropylene*, avsnitt 85, COMP/E-1/36.490, *Graphite Electrodes*, avsnitt 104 og AT.39610, *Power Cables*, avsnitt 514.

¹⁹⁹ Klagen, punkt 5.1, avsnittene 532–545.

²⁰⁰ Klagen, avsnittene 532–535.

²⁰¹ Avsnittene 536–545.

- (407) Konkurransklagenemnda legger til grunn, og det er heller ikke omtvistet, at saken ikke er opplyst på en slik måte at nemnda vil kunne foreta en virkningsvurdering. Dersom formålskriteriet ikke er oppfylt, må vedtaket følgelig oppheves.

9.2 Rettslig utgangspunkt

- (408) Konkurranseloven § 10 første ledd og EØS-avtalen artikkel 53 nr. 1 forbyr samarbeid mellom konkurrenter som har konkurransebegrensende formål eller virkning.
- (409) Konkurransetilsynets vedtak bygger på at samarbeidet mellom Sector og Verisure har hatt et konkurransebegrensende formål.²⁰² Formålsalternativet omtales i konkurranseretten ofte som forbudet mot formålsrestriksjoner. Dersom et samarbeid er å anse som en formålsrestriksjon, kreves det ikke en nærmere vurdering av virkningene av samarbeidet.
- (410) Vilkårene for at et samarbeid kvalifiserer som en formålsrestriksjon, har i de senere år vært gjenstand for omfattende diskusjoner i fagmiljøene, og har vært tema i flere rettsavgjørelser både fra EU-domstolen, EFTA-domstolen og Høyesterett. Konkurransklagenemnda finner det hensiktsmessig å ta utgangspunkt i den seneste avgjørelsen fra Høyesterett på området, HR-2021-1086-A (*Forlagssaken*), avsagt 21. mai 2021. I avsnitt 58 viser Høyesterett til avgjørelsen i HR-2017-1229-A (*Taxisaken*), avsnittene 38–40. I disse avsnittene oppsummerte Høyesterett EFTA-domstolens rådgivende uttalelse om tolkningen av formålskriteriet, på følgende måte:

«(38) EFTA-domstolens svar nr. 1 til 4 og 6 innebærer, for det første, at det aktuelle formålskriteriet er et objektivt begrep. De samarbeidende partenes subjektive formål – deres hensikt – er ikke avgjørende, se svar nr. 2, 4 og 6.

(39) For det andre er det ikke tilstrekkelig å konstatere at partenes samarbeid 'er egnet' til å begrense konkurransen. For å rammes av formålsalternativet i § 10 første ledd, må samarbeidet 'fremtre som tilstrekkelig skadelig for konkurransen', slik at det ikke er nødvendig å undersøke virkningene av samarbeidet, se svar nr. 1. Dette representerer en klargjøring og utdyping av vilkåret slik lagmannsretten anvendte det, og slik det er omtalt i Rt-2012-1556 avsnittene 64 og 65 Gran & Ekran.

(40) For det tredje skal det ved bedømmelsen 'tas hensyn til' innholdet i samarbeidsavtalens bestemmelser, dens formål og den økonomiske og rettslige sammenhengen den inngår i, se svar nr. 2 og 4. Dette innebærer at avgjørelsen av om vilkåret er oppfylt, må treffes på grunnlag av en konkret bedømmelse av det aktuelle saksforholdet. Noen full undersøkelse av samarbeidets faktiske og mulige virkninger skal imidlertid ikke finne sted. En formålsrestriksjon forutsetter at samarbeidets 'skadelige natur lett lar seg påpeke', i lys av erfaringer og økonomiske forhold, se svar nr. 3.»

- (411) Konkurransklagenemnda bemerker at det har vært stilt spørsmål ved om EFTA-domstolen har oppstilt en høyere terskel for å konstatere en formålsrestriksjon i EØS enn i EU.²⁰³ Problemstillingen knytter seg til formuleringen av vilkåret om at samarbeidets

²⁰² Vedtaket, punkt 7.2.4, avsnittene 687–727.

²⁰³ Gjendemsjø, *Agreement on the European Economic Area*, A Commentary, 2018, s. 537 flg.

«skadelige natur lett lar seg påpeke», som Høyesterett la til grunn både i *Taxisaken* og *Forlagssaken*.

(412) I EU-domstolens avgjørelse i *Generics*²⁰⁴ uttalte domstolen 20. januar 2020 at

*«[d]et fremgår af Domstolens praksis, at begrebet "konkurrencebegrænsende formål" skal fortolkes indskrænkende og kun kan anvendes på visse former for hemmelig praksis mellem virksomheder, som, henset til indholdet af deres bestemmelser, til formålet hermed samt til den retlige og økonomiske sammenhæng, hvori de indgår, er tilstrækkeligt skadelige for konkurrencen til, at det ikke er nødvendigt at undersøge deres virkninger, eftersom visse former for samordning mellem virksomheder efter deres art kan betragtes som skadelige for de normale konkurrencevilkår ...».*²⁰⁵

(413) I *Budapest Bank* uttalte EU-domstolen 2. april 2020, med henvisning til tidligere praksis, at:

*«... det væsentlige juridiske kriterium for at afgøre, om en aftale indebærer et "konkurrencebegrænsende formål" [bunder] således i den konstatering, at en sådan aftale i sig selv er tilstrækkeligt skadelig for konkurrencen, til at det kan fastslås, at det ikke er nødvendigt at undersøge følgerne heraf ...».*²⁰⁶

*«Hvis en analyse af en slags samordning mellem virksomheder ikke med tilstrækkelig klarhed viser, at konkurrencen vil lide skade, må der derimod foretages en undersøgelse af dens følger, og for at den kan forbydes, må der foreligge omstændigheder, der til sammen viser, at konkurrencen faktisk er blevet hindret eller mærkbart begrænset eller fordrejet ...».*²⁰⁷

(414) EU-domstolen gjentok også at begrepet konkurransebegrensende formål skal tolkes restriktivt, og at det «... kun [kan] anvendes på visse former for samordning mellom virksomheder, der er tilstrækkelige skadelige for konkurrencen, til at det må fastslås, at en undersøgelse af deres følger ikke er nødvendig».²⁰⁸

(415) For å kunne konstatere at et samarbeid har et konkurransebegrensende formål, uten at det er nødvendig å foreta en analyse av samarbeidets virkninger, oppstilte EU-domstolen som vilkår at det må «... foreligge pålidelige og solide erfaringer for, at det kan fastslås, at aftalen efter sin art er skadelig for konkurrencen».²⁰⁹ Uttalelsen viser tilbake til Generaladvokat Bobek's forslag til avgjørelse, som EU-domstolen derved synes å ha sluttet seg til.²¹⁰ Rettspraksis fra EU-domstolen oppstiller altså ikke et vilkår om at skaden på konkurransen må være lett identifiserbar, men at det må foreligge pålitelige og solide erfaringer for at samarbeidet er konkurranseskadelig.

(416) Konkurransesklagenemnda legger til grunn at Høyesteretts formuleringer av formålskriteriet i *Taxisaken* og *Forlagssaken* må tolkes i lys av de kriterier som fremgår

²⁰⁴ EU-domstolens avgjørelse i sak C-454/06, *Generics*, avsnitt 67.

²⁰⁵ *Generics*, avsnitt 67.

²⁰⁶ EU-domstolens avgjørelse i sak C-228/18, *Budapest Bank*, avsnitt 37.

²⁰⁷ *Budapest Bank*, avsnitt 38, med henvisning til *Cartes Bancaires*, avsnitt 52.

²⁰⁸ *Budapest Bank*, avsnitt 54.

²⁰⁹ *Budapest Bank*, avsnitt 76.

²¹⁰ Forslag til avgjørelse fra Generaladvokat M. Bobek i sak C-228/18, avsnittene 54 og 63–73.

av EU-domstolens praksis som er gjennomgått foran, og antas å ha samme innhold som det som følger av disse avgjørelsene. En slik tilnærming gir etter nemndas vurdering best samsvar med det sentrale formålet om å harmonisere konkurranselovens forbudsbestemmelser med EU- og EØS-konkurranseretten.²¹¹ Også hensynet til EØS-rettslige prinsipper om uniform tolkning og homogenitet, som innebærer at EØS-retten skal tolkes likt med EU-retten, tilsier at EU-domstolens praksis må være avgjørende for tolkningen av konkurranseloven § 10 og EØS-avtalen artikkel 53.²¹²

- (417) Konkurransesklagene nemnda legger derfor denne rettstilstanden til grunn for vurderingene i saken. Det sentrale vurderingstemaet i saken er altså om samarbeidet fremtrer som tilstrekkelig skadelig for konkurransen, dvs. om det foreligger pålitelige og solide erfaringer for at samarbeidet er skadelig for konkurransen. I denne vurderingen skal det tas hensyn til innholdet i samarbeidet, dets formål og den økonomiske og rettslige sammenhengen det inngår i. Ved vurderingen av sammenhengen er det også nødvendig å ta hensyn til de berørte produkter eller tjenesters art, og hvordan de aktuelle markedene er oppbygget og reelt fungerer.²¹³
- (418) Verisure har, i tilknytning til Høyesteretts avgjørelse i *Taxisaken* og EFTA-domstolens rådgivende uttalelse, gitt uttrykk for at terskelen for å konkludere med at en adferd følger et konkurransebegrensende formål, i praksis ligger svært høyt.²¹⁴
- (419) Konkurransesklagene nemnda kan ikke se at de relevante rettskildene gir dekning for å beskrive formålskriteriet som en terskel som ligger svært høyt. I den nyeste avgjørelsen fra Høyesterett på området, *Forlagssaken*, er kriteriet formulert slik at det må tas stilling til «om samarbeidet etter sitt innhold eller sin art har et konkurransebegrensende formål. Dessuten må det vurderes om det i lys av den økonomiske og rettslige sammenhengen som samarbeidet inngår i, kan reises rimelig tvil om det er tilstrekkelig skadelig for konkurransen».²¹⁵ Verken denne dommen eller de forutgående avgjørelsene fra EFTA-domstolen, EU-domstolen og Høyesterett kan ses å inneholde uttalelser som gir grunnlag for å trekke den slutning at terskelen for å konstatere konkurransebegrensende formål ligger «svært høyt», slik klager har anført. At formålskriteriet skal tolkes restriktivt, og er forbeholdt de mest alvorlige overtredelsene, er etter nemndas forståelse ikke det samme som at terskelen ligger svært høyt.
- (420) Verisure har videre anført at det ikke er grunnlag for å konstatere formålsovertredelse dersom de ulike elementene som myndighetene registrerer i vurderingen av avtalens/samarbeidets rettslige og økonomiske kontekst, peker i ulike retninger, og at det i så tilfelle vil være nødvendig å foreta en virkningsvurdering.²¹⁶
- (421) Konkurransesklagene nemnda kan heller ikke på dette punkt se at klagers forståelse av formålskriteriet hviler på en korrekt tolkning av de relevante rettskilder. Særlig gjelder dette det siste kulepunktet i klagen avsnitt 544. Klager argumenterer her med at Generaladvokat Bobeks forslag til avgjørelse i *Budapest Bank*, innebærer at det må foretas en virkningsvurdering «if the elements that authority observes when looking at

²¹¹ Ot.prp. nr. 6 (2003–2004) s. 68 og s. 224–225.

²¹² Se Halvard Haukeland Fredriksen og Gjermund Mathisen, *EØS-rett*, 3. utgave, Bergen 2018, s. 335–339.

²¹³ *Generics*, avsnitt 68.

²¹⁴ Klagen, avsnitt 537.

²¹⁵ *Forlagssaken* avsnitt 63.

²¹⁶ Klagen avsnittene 544 og 553.

*the legal and economic context of an agreement alleged to constitute a restriction 'by object' point in different directions, ...».*²¹⁷ Konkurransklagenemnda stiller seg avvisende til denne tolkningen, idet EU-domstolen i *Budapest Bank* ikke fulgte Generaladvokatens forslag på dette punkt.²¹⁸

- (422) Konkurransklagenemnda viser videre til at heller ikke EU-domstolens avgjørelse i *Generics*, sak C-397/18, innebærer at det er tilstrekkelig å påvise at elementene i kontekstvurderingen «peker i ulike retninger», for å utelukke at man står overfor en formålsrestriksjon. Det sentrale spørsmålet etter *Generics* er om slike elementer reiser en rimelig tvil om samarbeidet er tilstrekkelig skadelig for konkurransen.
- (423) Dette vurderingstemaet ble lagt til grunn også av Høyesterett i *Forlagssaken*, og er utledet fra *Generics* avsnittene 106 og 107. Høyesterett viste i *Forlagssaken* avsnitt 88 til *Generics* avsnitt 106, hvor EU-domstolen ga sin tilslutning til at en eventuell påvisning av konkurransefremmende virkninger ikke i seg selv er til hinder for at samarbeidet likevel kvalifiseres som en formålsbegrensning. I forlengelsen av dette viste Høyesterett til at lagmannsretten²¹⁹ i *Forlagssaken* formulerte kontekstvurderingen som et spørsmål om «å kontrollere på generelt nivå om det foreligger særlige omstendigheter som reiser tvil om samarbeidets konkurransebegrensende evne». Lagmannsretten konkluderte med at «skalafordelene er for usikre til å kunne reise tvil om samarbeidets skadeevne». Høyesterett la til grunn at lagmannsretten med dette ikke hadde misforstått vurderingstemaet, slik dette er utviklet i EU-domstolens praksis.
- (424) Konkurransklagenemnda legger etter dette til grunn at det sentrale vurderingstemaet i kontekstvurderingen er om det foreligger rimelig tvil om hvorvidt samarbeidet er tilstrekkelig skadelig for konkurransen.
- (425) Konkurransklagenemnda bemerker at avgjørelsene som nevnt foran, ikke klargjør hva som skal til for at det kan anses å foreligge rimelig tvil om et samarbeids konkurranse-skadelige evne. I mangel av klare rettslige holdepunkter er et nærliggende utgangspunkt at hva som kan kvalifisere som rimelig tvil, vil kunne variere. Et utgangspunkt må være at desto mer i kjernen av formålsovertredelser samarbeidet er, desto større krav må det stilles til hva tvilen gjelder, for at tvilen skal kunne utløse krav om å foreta en virkningsvurdering. Typiske eksempler på samarbeid som er i kjernen av hva som utgjør en formålsovertredelse, er prissamarbeid, markedsdeling og anbudssamarbeid.

9.3 Konkurransklagenemndas vurdering

- (426) Konkurransklagenemnda har, som det fremgår av bevisvurderingen i tilknytning til samarbeidskriteriet, jf. punkt 7.3 foran, konkludert med at Verisure og Sector senest fra 17. august 2011 etablerte et samarbeid som gikk ut på å begrense konkurransen om hverandres kunder i markedet for dørsalg av boligalarmer. Videre vises det til punkt 8 foran, hvor nemnda har konkludert med at samarbeidet har foregått sammenhengende i perioden fra 17. august 2011 til det ble avbrutt ved bevissikringen 20. juni 2017.

²¹⁷ Generaladvokatens forslag, avsnitt 50. Jf. klagers prosesskriv 16. juli 2021 avsnitt 36.

²¹⁸ EU-domstolen viste i avsnitt 76 bare tilbake til Generaladvokatens forslag i avsnittene 54 og 63 til 73, mens den siterte uttalelsen som påberopt av klager står i avsnitt 50, som ikke er nevnt av EU-domstolen.

²¹⁹ LB-2018-161470.

- (427) Konkurransseklagenemnda finner det utvilsomt at samarbeidet som nevnt, rettslig sett er å anse som markedsdeling, som er uttrykkelig nevnt i konkurranseloven § 10 første ledd bokstav c og EØS-avtalen artikkel 53 nr. 1 bokstav c, som eksempel på ulovlig konkurransebegrensende adferd.
- (428) Konkurransseklagenemnda legger videre til grunn at et samarbeid i form av markedsdeling, som den store hovedregel skal klassifiseres som en formålsrestriksjon. Nemnda viser blant annet til Whish & Bailey, som uttaler at:
- «[m]arket-sharing agreements are specifically mentioned in Article 101(1)(c), and again their treatment as restrictive by object is expected, in particular because they are likely to be harmful to the internal market[...]. There are numerous judgments of the EU Courts in which market-sharing agreements were held to restrict competition by objekt[...]».*²²⁰
- (429) Konkurransseklagenemnda viser videre til Bellamy & Child, hvor det heter:
- «[h]orizontal agreements between competitors to refrain from competing in each other's markets within the Union eliminate all competition between them; they are regarded as a serious restriction of competition [...]».*²²¹
- (430) Som Konkurransseklagenemnda har vist i punkt 9.2 foran, skal kriteriet «konkurransebegrensende formål» tolkes restriktivt. Kriteriet skal kun anvendes på visse former for hemmelig praksis som, hensett til dens innhold, formål og rettslig og økonomisk sammenheng som den inngår i, er tilstrekkelig skadelig for konkurransen, slik at det er unødvendig å undersøke dens virkninger. Dette fordi visse former for samarbeid etter sin art kan betraktes som skadelig for de normale konkurransevilkår. For at det skal kunne fastslås at samarbeidet etter sin art er skadelig for konkurransen, må det i samsvar med *Budapest Bank* foreligge pålitelige og solide erfaringer for, at samarbeidet som saken gjelder, etter sin art er skadelig for konkurransen.
- (431) Konkurransseklagenemnda finner det hevet over enhver tvil, blant annet med grunnlag i litteraturhenvisningene foran, at det foreligger tilstrekkelig solide og pålitelige erfaringer for at markedsdeling i form av et samarbeid om ikke å konkurrere om hverandres eksisterende kunder, *etter sin art*, er skadelig for konkurransen. Nemnda finner det videre klart at selve formålet med samarbeidet har vært å begrense konkurransen i det aktuelle markedet, og viser i denne forbindelse til nemndas bevisvurdering vedrørende samarbeidsvilkåret.
- (432) Når det gjelder vurderingen av den rettslige og økonomiske konteksten samarbeidet har inngått i – som Konkurransseklagenemnda oppfatter synonymt med betegnelsen realitetssjekk, som benyttet av Verisure – er vurderingstemaet om det kan reises rimelig tvil om samarbeidet er tilstrekkelig skadelig for konkurransen, jf. Høyesteretts dom i *Forlagssaken* avsnitt 63 og punkt 9.2 foran.
- (433) Verisure har i prosesskriv 8. september 2021, avsnittene 11 til 14, utdypet anførselene relatert til at Konkurransetilsynet hevdet å ha tolket og anvendt konkurranseloven feil

²²⁰ Richard Whish & David Bailey, *Competition Law*, Tenth Edition, 2021 s. 133.

²²¹ Bellamy & Child, *European Union Law of Competition*, Eighth Edition, avsnitt 5.701 s. 375.

ved gjennomføringen av realitetssjekken.²²² Det er anført at Konkurransetilsynet ser ut til å oppstille et krav om at det må foreligge en «... økonomisk kontekst som utelukker at det foreligger en formålsovertredelse»,²²³ og at Konkurransetilsynet overlater til klager «... å bevise at samarbeidet i foreliggende sak ikke utgjør en formålsovertredelse».²²⁴

- (434) Konkurransesklagenemnda er enig med Verisure i at den første siterte uttalelsen, ikke er et riktig vurderingskriterium, i lys av den praksis nemnda har gjengitt foran. Nemnda kan imidlertid ikke se at dette har hatt noen innvirkning på Konkurransetilsynets vedtak, idet vedtaket punkt 7.2.4 bygger på en riktig rettslig forståelse av konkurransebegrensningskriteriet. Nemnda legger for sitt vedtak uansett til grunn det vurderingskriteriet som fremgår av gjennomgangen i punkt 9.2 foran. Når det gjelder den andre uttalelsen som sitert, synes den tatt noe ut fra sin sammenheng. I lys av de rettslige utgangspunkter som Konkurransetilsynets vedtak bygger på når det gjelder beviskrav, bevisbyrde og innholdet i konkurransebegrensningskriteriet, kan uttalelsen etter nemndas vurdering ikke forstås slik at Konkurransetilsynet hevder at det er opp til klager å bevise at samarbeidet i saken ikke er en formålsovertredelse. Under enhver omstendighet legger nemnda til grunn at en eventuell feil tolkning og rettsanvendelse på dette punktet, blir reparert gjennom nemndas vedtak.
- (435) Verisure har en rekke steder i klagen anført at samarbeidets påståtte skadepotensial var usikkert, under enhver omstendighet veldig begrenset, og kan også ha vært fraværende eller til og med ha ført til økt konsumentvelferd.²²⁵
- (436) Konkurransesklagenemnda har i punkt 6 vurdert de argumenter Verisure har gjort gjeldende med grunnlag i analysene fra Oslo Economics, og har konkludert med at klagers argumenter knyttet til [REDACTED] vannsengeffekt og konkurrentchurn ikke kan føre frem. Etter nemndas syn er hverken substansen eller styrken i disse argumentene av en slik karakter at de reiser rimelig tvil om at en samordning i form av markedsdeling, ut fra solide og pålitelige erfaringer, har tilstrekkelig skadelig evne på konkurransen.
- (437) Konkurransesklagenemnda har i sin bevisvurdering registrert at en rekke av dokumentbevisene gjelder legitim kontakt mellom Sector og Verisure for å påtale uakseptabel selgeradferd. Samtidig viser bevisgjennomgangen at det også foreligger en rekke eksempler på kontakt og informasjonsutveksling som gjelder andre forhold, og som etter nemndas vurdering går vesentlig lenger enn det som er nødvendig for å ivareta de interesser som vernes av markedsføringslovgivningen og annen regulatorisk lovgivning. Nemnda viser i denne forbindelse til bevisvurderingen i punkt 7.3 foran. Denne kontakten og informasjonsutvekslingen har omhandlet informasjon om nåværende og fremtidige dørsalgsstrategier, oppfordringer til hverandre om ikke å selge boligalarmer til hverandres kunder, informasjon til hverandre om avvik fra samarbeidet, og trusler om å starte «krig» dersom den andre parten avvek fra samarbeidet.
- (438) Konkurransesklagenemnda finner det åpenbart at denne kontakten og informasjonsutvekslingen har dreiet seg om å fordele kunder i det aktuelle markedet – markedsdeling. Slik adferd ligger i kjernen av hva forbudet i konkurranseloven § 10 første ledd og EØS-avtalen artikkel 53 nr. 1 rammer, og ligger også i kjernen av hva som

²²² Konkurransetilsynets prosesskriv 23. august 2021, punkt 4.

²²³ Konkurransetilsynets prosesskriv 23. august 2021, avsnitt 17.

²²⁴ Konkurransetilsynets prosesskriv 23. august 2021, avsnitt 19.

²²⁵ Blant annet i Klagen s. 3, 12, 13, 181–185, 197 og 199, samt i prosesskriv 16. juli 2021 s. 8.

er å anse som en formålsrestriksjon. Som det fremgår av gjennomgangen i punktene 6, 7.3 og 8, finner nemnda ingen holdepunkter for at det skulle foreligge rimelig tvil om en slik markedsdelings konkurranseskadelige evne.

- (439) Konkurransklagenemnda konkluderer på bakgrunn av det foregående med at samarbeidet mellom Sector og Verisure utvilsomt må kvalifiseres som en formålsrestriksjon. Det er derfor ikke påkrevd å foreta en nærmere vurdering av samarbeidets virkninger.

10 Merkbarehetskriteriet

- (440) Konkurransetilsynets vedtak bygger i punkt 7.2.5 (avsnittene 728–733) på at det såkalte merkbarehetskriteriet er oppfylt for avtaler som har et konkurransebegrensende formål. Konkurransklagenemnda bemerker at det i nyere juridisk teori er reist spørsmål om det i det hele tatt gjelder et «merkbarhetsvilkår» eller «merkbarhetskriterium».²²⁶ Nemnda finner ikke grunn til å gå inn på denne problemstillingen, da det uansett er åpenbart at vilkåret er oppfylt i denne saken.

11 Konkurranseloven § 10 tredje ledd og EØS-avtalen artikkel 53 nr. 3

- (441) Konkurransklagenemnda konstaterer at Verisure ikke har påberopt seg at unntaksbestemmelsene kommer til anvendelse i saken. Nemnda har kommet til at det ikke er holdepunkter for at vilkårene i konkurranseloven § 10 tredje ledd og EØS-avtalen artikkel 53 nr. 3 er oppfylt.

12 Samhandelskriteriet i EØS-avtalen artikkel 53

- (442) Konkurransetilsynet har i sitt vedtak punkt 6 lagt til grunn at samarbeidet mellom Verisure og Sector var egnet til merkbart å påvirke handelsmønsteret mellom EØS-stater, slik at at samhandelskriteriet i EØS-avtalen artikkel 53 er oppfylt, og at bestemmelsen derfor kommer til anvendelse. Konkurransetilsynet har også vist til at Konkurransetilsynet har både plikt og kompetanse til å anvende artikkel 53 i et slikt tilfelle, med henvisning til lov om gjennomføring og kontroll av EØS-avtalens konkurranseregler mv 11. mai 2004 (EØS-konkurranseloven) § 6 jf. § 7 første ledd.
- (443) Konkurransklagenemnda legger til grunn at samhandelskriteriet i EØS-avtalen artikkel 53 er oppfylt, ettersom samarbeidet har dekket hele det norske markedet. Nemnda har derfor kompetanse og plikt til å anvende EØS-avtalen artikkel 53 på det aktuelle samarbeidet etter EØS-konkurranseloven § 7 første ledd, første setning. Nemnda kan heller ikke se at klager har bestridt Konkurransetilsynets vurdering på dette punktet.

13 Skyldkravet

13.1 Innledning

- (444) Konkurransetilsynet har i vedtaket punkt 8.3.2 konkludert med at overtredelsen av konkurranseloven § 10 og EØS-avtalen artikkel 53 er forsettlig med den begrunnelse at ansatte i Verisure, og da særlig [REDACTED] var klar over «...de faktiske forhold som begrunner et ulovlig samarbeid i strid med konkurranseloven § 10 og EØS-avtalen artikkel 53, eller at de i det minste holdt disse faktiske forholdene som mest sannsynlige».²²⁷ I Konkurransetilsynets innstilling er det gitt en noe presiserende

²²⁶ Eirik Østerud, i Ole-Andreas Rognstad m.fl., *Markedsrett*, Universitetsforlaget 2021, side 345 flg.

²²⁷ Konkurransetilsynets vedtak, avsnitt 801, jf. 797.

begrunnelse for at forsettskravet er oppfylt. Det fremgår her at forsettskravet er oppfylt, fordi noen som handlet på vegne av Verisure – ut fra slutninger fra de ytre omstendighetene må – «...ha vært klar over, eller i det minste holdt det for mest sannsynlig, at de samarbeidet på en måte som kunne være konkurransebegrensende».²²⁸

- (445) Konkurransetilsynet har fastholdt at det er bevist med klar sannsynlighetsovervekt at Verisure, eller noen som handlet på selskapets vegne, må ha vært klar over, eller i det minste ha holdt det for mest sannsynlig, at Verisure utvekslet informasjon med en konkurrent om hvordan Sector og Verisure skulle agere i markedet, og at Verisure som følge av dette begrenset egne dørselgeres adgang til å selge boligalarmer til konkurrentens kunder.²²⁹ Det vises til vurderingen av skyldspørsmålet i Konkurransetilsynets vedtak kapittel 8.3. Videre har Konkurransetilsynet fastholdt at Verisure må ha vært klar over, eller i det minste må ha holdt det for mest sannsynlig, at samarbeidet kunne medføre en merkbar begrensning av konkurransen.
- (446) Verisure har anført at Konkurransetilsynet har lagt til grunn en uriktig forståelse av skyldkravet, og bestridt at en eventuell overtredelse av konkurranseloven § 10 og EØS avtalen artikkel 53 har skjedd forsettlig eller uaktsomt. Det fremholdes i klagen at forsettskravet gjelder alle objektive elementer i gjerningsbeskrivelsen. I dette ligger at den som handlet på vegne av Verisure, må ha vært klar over, eller i det minste holdt det som mest sannsynlig, at Verisure «samarbeidet» med Sector, og at dette samarbeidet var egnet til å begrense konkurransen merkbart. Når det i Konkurransetilsynets vedtak ikke er stilt vilkår om at forsettskravet må omfatte konkurransebegrensningskriteriet, vil det i praksis medføre et objektivt ansvar for overtredelse av konkurranseloven § 10 i strid med blant annet straffeloven § 25 og EMK artikkel 7.
- (447) Verisure har under anførslene i klagen knyttet til samarbeidskriteriet, fortløpende kommentert skyldspørsmålet på de ulike stadier i perioden 2011 til 2017. Det er gjennomgående anført at det ikke er bevist med klar sannsynlighetsovervekt at [redacted] eller andre som handlet på vegne av Verisure, forstod eller holdt det som mest sannsynlig, at det forelå en «felles forståelse» med Sector om ikke å konkurrere om hverandres boligalarmkunder gjennom dørsalg. Det er på samme måte anført at det ikke er bevismessig grunnlag for at [redacted] eller andre som opptrådte på vegne av Verisure, forstod, eller holdt det som mest sannsynlig, at Verisure utvekslet strategisk informasjon med Sector, og som følge av dette begrenset dørselgerens mulighet til å selge boligalarmer til Sectors kunder.
- (448) Verisure har anført at Konkurransetilsynets bevisvurdering av skyldkravet overordnet er beheftet med seks vesentlige feil. *For det første* har Konkurransetilsynet hovedsakelig vist til de objektive momentene som konstaterer at konkurranseloven § 10 og EØS-avtalen artikkel 53, er oppfylt. Dette er ikke en tilstrekkelig begrunnelse for at skyldkravet er oppfylt. *For det andre* har Konkurransetilsynet ignorert bevis for ytre omstendigheter som tilsier at [redacted] og Verisure holdt det som mest sannsynlig at handlingene økte konkurransen mot Sector om hverandres kunder, herunder gjennom dørsalg. *For det tredje* kan ikke Konkurransetilsynet trekke slutninger om skyld for hele den aktuelle perioden, uten å påvise forsett på tidspunktet for den enkelte handling. *For det fjerde* ser Konkurransetilsynet bort fra at viktige strategiendringer i Norge ble fattet av Verisurekonsernet på bakgrunn av objektivt konstaterbare markedsforhold. [redacted]

²²⁸ Konkurransetilsynets innstilling, avsnitt 130.

²²⁹ Konkurransetilsynets innstilling, avsnitt 127 flg.

opptrådte dermed ikke forsettlig når han implementerte strategien ved å refokusere selgerne mot nye kunder. *For det femte* har Konkurransetilsynet etter mars 2014 ikke pekt på noen kontakt mellom [REDACTED] og [REDACTED] som var problematisk. *For det sjette* har Konkurransetilsynet ikke forsøkt å bevise innholdet i møter og telefonsamtaler mellom [REDACTED] og [REDACTED]

- (449) Verisure har videre anført at en eventuell overtredelse heller ikke har vært uaktsom. Det er herunder vist til at Konkurransetilsynet ikke har ført bevis for, og heller ikke begrunnet, en uaktsom overtredelse av konkurranse-loven § 10 og EØS-avtalen artikkel 53.

13.2 Rettslig utgangspunkt

- (450) Konkurranseskilagenemnda legger til grunn at Høyesteretts dom 15. april 2021, HR-2021-797-A – som direkte omhandler foretaksstraff etter straffeloven § 27 – også får tilsvarende anvendelse for administrative sanksjoner som er å anse som straff etter EMK. Dette innebærer at overtredelsesgebyr ikke kan ilegges foretaket på objektivt grunnlag – altså uten at det kan identifiseres at noen som har handlet på foretakets vegne, har opptrådt forsettlig eller uaktsomt.²³⁰
- (451) De rettslige utgangspunktene for innholdet i kravet til forsett, som ikke er omtvistet, følger av konkurranse-lovens forarbeider, NOU 2003:12 Ny konkurranse-lov punkt 6.4.3, og Høyesteretts uttalelser i Rt-2012-1556, *Brosaken*.
- (452) I NOU 2003:12 Ny konkurranse-lov punkt 6.4.3 er det uttalt:

«Etter EU/EØS-reglene må overtredelsen være forsettlig eller uaktsom for at det skal kunne ilegges bøter. Det følger av praksis at det ikke er nødvendig at foretaket har hatt positiv kjennskap til at handlingen var ulovlig. Det er tilstrekkelig at foretaket ikke kunne være uvitende om at den aktuelle atferden kunne være konkurransebegrensende. Det er heller ikke nødvendig at den forsettlige eller uaktsomme atferden er utført av foretakets eiere eller den øverste ledelse. Det avgjørende er derimot at atferden er utvist av en person som handler på vegne av foretaket.»

- (453) I straffeloven § 22 er forsett definert slik:

«Forsett foreligger når noen begår en handling som dekker gjerningsbeskrivelsen i et straffebud

- a) med hensikt,*
- b) med bevissthet om at handlingen sikkert eller mest sannsynlig dekker gjerningsbeskrivelsen, eller*
- c) holder det for mulig at handlingen dekker gjerningsbeskrivelsen, og velge å handle selv om det skulle være tilfellet.*

²³⁰ Det vises særlig til dommens avsnitt 20 til 24. I Justis- og beredskapsdepartementets brev 12. mai 2021 er det anbefalt at Høyesteretts avgjørelse inntil videre legges til grunn ved overtredelsesgebyr overfor foretak. Det er i brevet også opplyst at reglene om foretaksstraff i straffeloven er under utredning, og at det i den forbindelse også vil bli sett hen til om dommen også tilsier endringer i reglene for administrativ foretakssanksjon.

Forsett foreligger selv om lovbrøteren ikke er kjent med at handlingen er ulovlig, jf. § 26. »

- (454) Konkurransseklagenemnda legger til grunn at forsettskravet i konkurranseloven § 29 skal forstås på samme måte som i straffeloven § 22, og at sannsynlighetsforsett som definert i bokstav b gjennomgående vil være tilstrekkelig for å kunne ilegge gebyr. Det vises til *Brosaken* hvor det fremgår at det:

*«...kreves sterke holdepunkter for å forstå uttrykket på annen måte enn i strafferetten, hvor denne skyldformen er hentet fra. Alminnelig forsett, herunder sannsynlighetsforsett, vil derfor i slike tilfeller gjennomgående være tilstrekkelig».*²³¹

- (455) I forlengelsen av dette understreket Høyesterett i *Brosaken* at «skylden – her som ellers – må dekke alle villkårene i sanksjonsbestemmelsen», og videre at foretaket «må ha vært klar over, eller i det minste holdt det for mest sannsynlig at, de samarbeidet [...] på en måte som var egnet til merkbart å begrense konkurransen».²³²

- (456) Konkurransseklagenemnda bemerker at dekningsprinsippet innebærer at forsettet må dekke gjerningsbeskrivelsen i konkurranseloven § 10 og EØS-avtalen artikkel 53. Forsettet må dekke de *faktiske forhold* som medfører at samarbeidskriteriet er oppfylt. Det nærmere innhold i samarbeidskriteriet er nærmere omtalt i punktene 7.2.1 og 7.2.2. For at det skal foreligge en sammenhengende overtredelse av konkurransereglene, må forsettskravet være oppfylt i hele perioden det angivelige ulovlige samarbeidet skal ha funnet sted.

- (457) Angivelsen i *Brosaken* av hva skyldkravet skal dekke, synes i senere rettspraksis og praksis fra Konkurransetilsynet og Konkurransseklagenemnda å ha blitt forstått slik at det også må dekke samarbeidets skadepotensiale for konkurransen.²³³ En slik forståelse av forsettskravet er også anført i Verisures klage.

- (458) Fastleggingen av dekningsprinsippets rekkevidde (gjerningsbeskrivelsen) ved anvendelsen av konkurranseloven § 10, må i første rekke bygge på norsk rett. Det vil likevel være relevant å se hen til hvordan skyldkravet er anvendt i EØS-retten, særlig som følge av homogenitetsmålsettingen som gjelder for det materielle innholdet i regelsettene.²³⁴ Konkurransseklagenemnda er ikke kjent med rettspraksis som på en uttrykkelig måte avklarer dekningsprinsippets rekkevidde ved anvendelsen av konkurransereglene i TFEU artikkel 101 og EØS-avtalen artikkel 53. Underretten synes imidlertid klart å ha bygd på en forutsetning om at forsettskravet kun omfatter de faktiske omstendigheter som begrunner at gjerningsbeskrivelsen er oppfylt.²³⁵ Tilsvarende

²³¹ Rt-2012-1556, avsnitt 63.

²³² Rt-2012-1556, avsnitt 66.

²³³ HR-2017-1229-A *Ski Taxi*, avsnitt 48 og 49, kan forstås slik at skyldkravet også må dekke skadevirkningen på konkurransen. Uttalelsen må imidlertid ses i lys av at den knytter seg til den objektive vurderingen av samarbeidets karakter. Skyldspørsmålet var ikke gjenstand for behandling av Høyesterett. I LB-2018-161470 og LG-2019-137866-2 (*Telenorsaken*), er det lagt til grunn at forsettskravet må dekke skadevirkningen på konkurransen. Også Konkurransseklagenemnda har lagt til grunn at forsettskravet må dekke skadevirkningene på konkurransen, jf. Konkurransseklagenemndas vedtak i EI-proffen, KTKN-2018-1, avsnitt 284 og *Telenorsaken*, KTKN-2019-34, avsnitt 519.

²³⁴ HR-2017-1229-A, *Ski Taxi*, avsnitt 35 og Rt-2012-1556, *Brosaken*, avsnitt 27.

²³⁵ Sak T-286/09 *Intel Corp. mot Kommisjonen*, avsnitt 1601.

forståelse av forsettskravet synes også forutsetningsvis lagt til grunn i praksis fra EU-domstolen.²³⁶

- (459) Konkurransklagenemnda bemerker at det strafferettslige dekningsprinsippet etter norsk rett neppe gir grunn til å strekke forsettskravet så langt som at det også må omfatte det konkurranseskadelige formålet med samarbeidet. Tilsvarende synspunkt er også lagt til grunn i nyere norsk juridisk teori.²³⁷
- (460) Konkurransklagenemnda tar som utgangspunkt at formålskriteriet er et objektivt begrep.²³⁸ Partenes subjektive formål med samarbeidet – deres hensikt – er ikke avgjørende selv om det kan hensyntas i vurderingen. Det sentrale vurderingstemaet ved fastleggingen av formålskriteriet vil, som omtalt i punkt 9.2, være om samarbeidet fremtrer som tilstrekkelig skadelig for konkurransen, dvs. om det foreligger pålitelig og solid erfaring for at samarbeidet er skadelig for konkurransen, slik at det ikke kreves en full undersøkelse av samarbeidets faktiske eller rettslige virkninger.²³⁹ I denne vurderingen skal det tas hensyn til innholdet i samarbeidet, dets formål og den økonomiske og rettslige sammenhengen den inngår i.
- (461) Den rettslige karakteristikken konkurranseskadelig «formål», følger således av en utledning av samarbeidets konkurranseskadelige potensial. Dette skadepotensialet utledes av et erfaringsgrunnlag basert på rettspraksis og etablert økonomisk teori. Konkurransklagenemnda legger til grunn at anvendelse av rettskilder og etablerte fagøkonomiske vurderingspregede resonnementer og avveininger ved vurderingen av om formålskriteriet er oppfylt, hører inn under rettsanvendelsen.²⁴⁰ Nemnda kan ikke slutte seg til klagers anførsel om at en slik forståelse av dekningsprinsippet vil medføre et objektivt straffansvar i strid med lovskravet i EMK artikkel 7.²⁴¹
- (462) En annen sak er at forsettskravet i praksis ofte de facto også vil dekke formålskriteriet ved alvorlige former for konkurransebegrensende samarbeid, for eksempel prissamarbeid og markedsdeling. Konkurransklagenemnda kommer tilbake til dette i tilknytning til den konkrete vurderingen av skyldspørsmålet nedenfor.
- (463) Uaktsom opptreden er i straffeloven § 23 definert som «... den som handler i strid med kravet til forsvarlig opptreden på et område, og som ut fra sine personlige forutsetninger kan bebreides ...». Konkurransklagenemnda legger til grunn at dette også gir et naturlig rettslig utgangspunkt for uaktsomhetsvurderingen etter konkurranseloven § 29. Det følger av dette rettslige utgangspunktet at den som handler på vegne av foretaket må kunne bebreides for ikke å ha vært klar over de faktiske forhold som begrunner

²³⁶ Sak C-681/11 *Schenker*, avsnitt 37 til 39.

²³⁷ Erling Hjelmeng og Jørn Jacobsen, «Skyldkravet i konkurranseretten – mot et objektivt ansvar for systemsvikt?», TfR nr 1/2021, side 41.

²³⁸ HR-2017-1229-A, *Ski-Taxi*, avsnitt 38.

²³⁹ Sak C-228/18, *Budapest Bank*, avsnitt 76.

²⁴⁰ Erling Hjelmeng og Jørn Jacobsen, «Skyldkravet i konkurranseretten – mot et objektivt ansvar for systemsvikt?», TfR nr 1/2021, side 41.

²⁴¹ Se Jon Fridrik Kjølbro, *Den europeiske menneskerettighedskonvention – for praktikere*, 5. utg. punkt 14.3 med videre henvisning til rettspraksis fra EMD. Som påpekt av forfatteren vil vage og skjønsmessige straffebestemmelser ikke uten videre være i strid med EMK artikkel 7, og det kan etter EMDs praksis oppstilles skjerpede krav til personer som driver ervervsmessig virksomhet. En bestemmelse kan altså være forutsigbar, selv om det må søkes juridisk veiledning for med rimelighet å kunne vurdere konsekvensen av en bestemt handling.

konstateringen av at det foreligger et samarbeid, og dets konkurranseskadelige innhold/karakter.

13.3 Konkurransesklagenemndas vurdering

(464) Som nevnt legger Konkurransesklagenemnda til grunn at forsettet må dekke alle de objektive elementene i gjerningsbeskrivelsen, altså at det ble etablert et samarbeid og samarbeidets innhold/karakter. For at det skal være en sammenhengende overtredelse av konkurransereglene, må forsettskravet være oppfylt i hele perioden det angivelige ulovlige samarbeidet skal ha funnet sted.

(465) Innledningsvis bemerkes at det i praksis vil kunne være vanskelig å bevise med klar sannsynlighetsovervekt hva den som har handlet på et foretaks vegne har tenkt eller forstått. Konkurransesklagenemnda legger til grunn at forsettsvurderingen – hva de involverte har tenkt eller forstått – i hovedsak må utledes av de ytre omstendighetene i saken. Det vises i denne sammenheng til *Brosaken* hvor det ble presisert:

*«... her som ellers ved forsettsvurderingen, må en kunne trekke slutninger fra de ytre omstendighetene, med «anvendelse av vanlig sunn fornuft og allment aksepterte erfaringssetninger», jf. Rt-1974-382 (Lillehammersaken) på side 385 og senere rettspraksis.»».*²⁴²

(466) Konkurransesklagenemnda legger til grunn det faktum som nemnda har funnet bevist med klar sannsynlighetsovervekt, jf. vurderingene i punkt 7.3. Nemnda viser videre til at det er funnet bevist med klar sannsynlighetsovervekt at det objektivt sett forelå en fortsatt og sammenhengende overtredelse fra 17. august 2011 til Konkurransetilsynets bevissikring 20. juni 2017, jf. punkt 8.3.

(467) Konkurransesklagenemndas bevisvurdering av de objektive vilkår i punkt 7.3, bygger hovedsakelig på e-postkorrespondanse mellom [REDACTED] og [REDACTED] i deres egenskap av å være [REDACTED] i henholdsvis Verisure og Sector, samt tilknyttet intern e-postkorrespondanse i de to selskapene. Det er i bevisvurderingen ikke lagt avgjørende vekt på innholdet i telefonsamtaler og møter mellom [REDACTED] og [REDACTED] idet innholdet i disse vanskelig kan avdekkes.

(468) E-postkorrespondansen som Konkurransesklagenemnda særlig har vektlagt, viser at [REDACTED] og [REDACTED] fra 17. august 2011 innledet et samarbeid om å begrense dørsalg av boligalarmer til hverandres kunder, og at dette samarbeidet ble aktivt videreført i foretakene frem til Konkurransetilsynets bevissikring 20. juni 2017. I samme periode viser også e-postkorrespondansen at [REDACTED] og [REDACTED] utvekslet konfidensiell, strategisk og konkurransesensitiv informasjon, som har styrket og tilrettelagt for selskapenes samarbeid.

(469) På bakgrunn av innholdet i e-postkorrespondansen som det gjennomgående er redegjort for i punkt 7.3, finner Konkurransesklagenemnda det bevist med klar sannsynlighetsovervekt at [REDACTED] også var klar over samarbeidets innhold og karakter, samt at det ble utvekslet konkurransesensitiv informasjon, eller at han i det minste holdt dette for mest sannsynlig. Det vises i denne sammenheng til at både [REDACTED] og

²⁴² Rt-2012-1556, avsnitt 67.

██████ mottok e-postkorrespondansen som ble sendt mellom dem, og var kjent med innholdet. ██████ var også kjent med den interne e-postutvekslingen i Verisure.

- (470) Konkurransklagenemnda legger i vurderingen særlig vekt på at ██████ gjennom hele perioden utvilsomt var kjent med innholdet og betydningen av egne e-poster til ██████ og interne e-poster i Verisure. Som det er redegjort for i punkt 7.3, har ██████ ved flere anledninger i perioden sendt e-poster til ██████ med trusler om å starte «krig», eller annen dialog, som viser et initiativ for å få Sector til å avstå fra, eller begrense muligheten til, å gå på Verisures boligalarmkunder. I tillegg har ██████ gjennom perioden mottatt mange e-poster hvor ██████ utvilsomt har tatt initiativ til å begrense konkurransen mellom de to selskapene om eksisterende boligalarmkunder, samt gitt konkurransesensitiv informasjon om Sectors dørsalgstrategi. Som det fremgår av bevisgjennomgangen i punkt 7.3, har ██████ ikke på noe tidspunkt gitt uttrykk for at e-postene fra ██████ var uønsket. Det er derimot i perioden vist til tilfeller hvor ██████ har vidersendt e-postene fra ██████ internt i Verisure. Videre fremgår det av bevisgjennomgangen at det internt både i Verisure og Sector ble iverksatt tiltak og strategier overfor selgerkorpset, for å effektivisere samarbeidet.
- (471) Verisure har gjennomående anført at det ikke er ført bevis for at ██████ i hele perioden forstod, eller holdt det mest sannsynlig, at det forelå en «felles forståelse», eller «konsensus» med ██████ (Sector), om ikke å konkurrere om hverandres kunder. Som Konkurransklagenemnda har påpekt i punkt 7.2.2, er en slik «felles forståelse» ikke noe vilkår for at det skal foreligge samordnet opptreden etter konkurranseloven § 10 eller EØS-avtalen artikkel 53. Etter nemndas syn er det tilstrekkelig at det ikke foreligger noen tvil om at ██████ gjennom hele perioden forstod, eller holdt det som mest sannsynlig, at han, på vegne av Verisure, innledet, og videreførte, et praktisk samarbeid med Sector om ikke å konkurrere om eksisterende boligalarmkunder.
- (472) Konkurransklagenemnda bemerker imidlertid at e-postkorrespondansen som inngår i bevisvurderingen i punkt 7.3, medfører at det ikke er tvil om at det også forelå en «felles forståelse» mellom ██████ og ██████ om å begrense dørsalg til eksisterende boligalarmkunder. En slik felles forståelse kan foreligge selv om e-postkorrespondansen mellom ██████ og ██████ tidvis var preget av mistillit, og at det i perioder var manglende etterlevelse av samarbeidet. Nemnda viser i denne forbindelse til at en slik felles forståelse fremstår som tydelig, når e-postkorrespondansen som inngår i bevisvurderingen i punkt 7.3, vurderes samlet og over tid. Også den omstendighet at det både i Verisure og Sector ble iverksatt konkrete tiltak og strategier overfor selgerkorpset for å effektivisere samarbeidet, viser at det forelå en slik felles forståelse.
- (473) Videre har Verisure anført at konkurrentkampanjene («krigene») mellom Verisure og Sector i 2012 og 2013, medførte at et eventuelt forsett om samarbeid, opphørte. Konkurransklagenemnda finner ikke at det er grunnlag for å trekke en slik konklusjon. Som det fremgår av bevisgjennomgangen i punkt 7.3.2 over, har nemnda funnet det bevist med klar sannsynlighetsovervekt at konkurrentkampanjene i 2012 og 2013 var gjensidige reaksjoner på avvik fra samarbeidet, altså straffemekanismer. Bevisgjennomgangen underbygger at både Verisures og Sectors konkurrentkampanjer var en reaksjon på det som ble oppfattet som avvik fra samarbeidet, men viser også at begge selskapene ønsket å komme tilbake til situasjonen som forelå før januar 2012. Det fremgår herunder av e-postkorrespondansen at ██████ hadde som formål å disiplinere eller avskrekke Sector fra å ta kunder fra Verisure.

- (474) Verisure har også anført at det etter april 2014 ikke var «problematiske» kontakt mellom [redacted] og [redacted] og at dette utelukker at Verisure handlet forsettlig. Konkurransklagenemnda finner det klart at denne anførselen ikke kan føre frem. Som det er redegjort for i bevisvurderingen i punkt 7.3.4 over, var det også i perioden etter april 2014 og frem til Konkurransetilsynets bevissikring, flere tilfeller av kontakt mellom [redacted] og [redacted] som viser at [redacted] i perioden var innforstått med, og videreførte, samarbeidet med [redacted] (Sector). Videre viser gjennomgangen av den interne e-postkorrespondansen i Verisure i denne perioden, at det helt frem til bevissikringen var bevissthet i Verisures organisasjon om samarbeidet med Sector, og at dette ble videreført.
- (475) Verisure har videre anført at Verisurekonsernets involvering høsten 2013, eventuelt vinteren 2014, [redacted] samt innføringen av RBM-modellen i 2015, viser at Verisures adferd var ensidig intelligent markedstilpasning. Etter Verisures syn utelukker dette at [redacted] eller andre som handlet på vegne av Verisure, kan ha hatt forsett i forhold til samarbeidet.
- (476) Konkurransklagenemnda er ikke enig i dette. Som det fremgår av bevisgjennomgangen i punkt 7.3.5, underbygger e-postkorrespondansen, herunder også intern e-postkorrespondanse i Verisure som involverte [redacted] at samarbeidet mellom Verisure og Sector fortsatte, selv om Verisurekonsernet involverte seg i Verisures markedsstrategier i det norske alarmmarkedet. Involveringen fra Verisurekonsernet medførte ikke noe brudd i årsakssammenhengen mellom samarbeidet og markedsadferden til Verisure og Sector. Etter nemndas syn viser bevisgjennomgangen med tydelighet at samarbeidet mellom Verisure og Sector også fortsatte etter Verisurekonsernets involvering, og at [redacted] og andre som handlet på vegne av Verisure, også var klar over det, eller i det minste anså det som mest sannsynlig.
- (477) Verisure har videre anført at forsettskravet ikke er oppfylt med hensyn til konkurransebegrensningsformålet. Som påpekt ovenfor i punkt 13.2, legger Konkurransklagenemnda til grunn at spørsmålet om samarbeidet har et konkurransebegrensende formål, hører inn under rettsanvendelsen. Det kreves følgelig ikke at Verisure har utvist forsett med hensyn til dette vilkåret.
- (478) Konkurransklagenemnda bemerker likevel at det i denne saken også er bevist med klar sannsynlighetsovervekt at [redacted] og andre som handlet på vegne av Verisure, forstod, eller i det minste anså det overveiende sannsynlig, at samarbeidet hadde et konkurransebegrensende formål. Nemnda viser til bevisgjennomgangen i punkt 7.3 over, hvor det fremgår at samarbeidet mellom Verisure og Sector gjelder deling av kunder (markedsdeling). Bevisgjennomgangen underbygger med styrke at det også var *hensikten* til [redacted] og [redacted] å inngå et samarbeid med et slikt innhold. Hemmelig markedsdeling er en særlig grov form for brudd på konkurranselovgivningen, og de konkurranseskadelige virkningene av denne type samarbeid, bør være åpenbare og vel kjente, i alle fall for [redacted]. Konkurransklagenemnda finner derfor at det trygt kan ses bort fra som en realistisk mulighet, at [redacted] ikke forstod at samarbeidet som ble inngått, etter sin art og karakter, også hadde et konkurranseskadelig formål. At [redacted] eller andre som handlet på vegne av Verisure, kan ha trodd at samarbeidet fremmet konkurransen, kan klart ikke legges til grunn. Selv om det ikke er avgjørende for nemndas vurdering, vises det også til at det internt i Verisure var fokus på forholdet til konkurranselovgivningen, jf. blant annet e-post inntatt i avsnitt 200 følgende.

- (479) Verisure har endelig anført at Konkurransetilsynet i bevisvurderingen ikke har lagt tilstrekkelig vekt på innholdet i forklaringsopptak gitt av [REDACTED] og andre involverte. Konkurransklagenemnda har vurdert forklaringsopptakene, men finner ikke å kunne tillegge dem vekt av betydning i bevisvurderingen. De notoriske og tidsnære bevis i saken, særlig i form av et omfattende antall e-poster, gir samlet sett et klart og entydig bilde av Sectors og Verisures subjektive forståelse av samarbeidets innhold og karakter. Etterfølgende forklaringer fra [REDACTED] og andre som har vært direkte eller indirekte involvert i samarbeidet, vil da ikke være egnet til å så tvil om at særlig [REDACTED] men også andre i organisasjonen, og dermed Verisure, opptrådte forsettlig gjennom hele perioden.
- (480) Oppsummert finner Konkurransklagenemnda det bevist med klar sannynlighetsovervekt at Verisures overtredelse av konkurranseloven § 10 og EØS-avtalen artikkel 53 var forsettlig, og at forsettskravet omfatter hele den sammenhengende perioden fra 17. august 2011 og frem til Konkurransetilsynets bevissikring 20. juni 2017.

14 Konkurransetilsynets saksbehandling

14.1 Innledning

- (481) Verisure har anført at Konkurransetilsynets saksbehandling frem til vedtaket bryter med «... *grunnleggende prinsipper for god forvaltningsskikk og forsvarlig saksbehandling*».
- (482) Konkurransklagenemnda bemerker at noen av anførslene er utformet slik at det kan være uklart om påberopte saksbehandlingsfeil anføres som selvstendig grunnlag for ugyldighet, eller om de er ment å inngå i en mer samlet vurdering. For eksempel inngår innsigelsene knyttet til manglende kontradiksjonsadgang som en del av argumentasjonen for krenkelse av uskyldspresumsjonen.²⁴³ Disse anførslene vil bli vurdert i sammenheng med spørsmålet om uskyldspresumsjonen er krenket.
- (483) Videre er det i klagen fremsatt innsigelser om manglende behandling av anførsler i Konkurransetilsynets vedtak som kan være saksbehandlingsfeil, men som *også* knytter seg til den materielle vurderingen (bevisvurderingen, rettsanvendelsen og skjønnsutøvelsen).²⁴⁴ Konkurransklagenemnda har kompetanse til å prøve alle sider av saken, jf. forvaltningsloven § 34, og eventuelle formelle mangler ved vedtakets begrunnelse vil bli reparert ved at nemnda treffer nytt vedtak. Disse anførslene vil derfor ikke bli vurdert særskilt.
- (484) Det er videre et gjennomgående særtrekk ved klagen at Verisure mener saksbehandlingsfeilene ikke bør føre til opphevelse av Konkurransetilsynets vedtak. I stedet er det anført at saken er tilstrekkelig opplyst gjennom klagebehandlingen, og at Konkurransklagenemnda, uavhengig av om vedtaket er ugyldig som følge av saksbehandlingsfeil, bør treffe nytt realitetsvedtak.

²⁴³ Klagen, avsnitt 51.

²⁴⁴ Se klagen, avsnitt 34. I Verisures prosesskriv 16. juli 2021 er det i avsnitt 18 også bemerket at vedtakets begrunnelse for bevisbedømmelsen ikke tilfredsstiller kravene i forvaltningsloven § 25 sett hen til vedtakets inngripende karakter. Innholdet i anførselen fremstår imidlertid i første rekke som en innsigelse mot resultatet av bevisvurderingen.

- (485) Konkurransetilsynet har bestridt at det foreligger saksbehandlingsfeil, men er ellers enig med Verisure i at saken er tilstrekkelig opplyst og at Konkurransklagenemnda, selv om det skulle foreligge saksbehandlingsfeil, bør treffe nytt realitetsvedtak.²⁴⁵
- (486) På bakgrunn av ovennevnte finner Konkurransklagenemnda at klagen over påståtte saksbehandlingsfeil ved Konkurransetilsynets vedtak, kan begrenses til to spørsmål, henholdsvis anførselen om manglende utredning etter forvaltningsloven § 17, og krenkelse av uskyldspresumsjonen. Anførselen om brudd på utredningsplikten kan også tenkes å ha betydning for sakens opplysning for nemnda, og bør av den grunn vurderes, jf. punkt 14.2 nedenfor. Videre vil en eventuell krenkelse av uskyldspresumsjonen utgjøre et brudd på Verisures rettigheter etter EMK artikkel 6. Nemnda legger til grunn at Verisure har rett til å få dette vurdert, uavhengig av om krenkelsen får følger for vedtaket, jf. punkt 14.3 nedenfor.

14.2 Utredningsplikten etter forvaltningsloven § 17

- (487) Verisure har anført at Konkurransetilsynet ikke har overholdt utredningsplikten ved at det ikke er gjort undersøkelser av byttekostnadene i alarmmarkedet, og hva som er et naturlig nivå på konkurrentoverganger. Verisure har innhentet og fremlagt flere utredninger fra OE som belyser spørsmålet. Det anføres at når en korrekt økonomisk kontekst legges til grunn, viser det at den konkurransebegrensende evnen ved det påståtte samarbeidet er ikke-eksisterende (eller svært liten), og kanskje til og med heller positiv for kundene. Som følge av dette hadde det påståtte samarbeidet ikke et konkurransebegrensende formål, men må behandles som en mulig virkningsovertredelse.
- (488) Konkurransetilsynet har fastholdt at ved samarbeid om markedsdeling, kan en analyse av samarbeidets økonomiske og rettslige kontekst begrenses til det som er strengt nødvendig for å bringe på det rene at det foreligger en formålsrestriksjon.²⁴⁶ Det utgjør derfor ikke noe brudd på utredningsplikten at Konkurransetilsynet ikke har gjennomført egne analyser knyttet til byttekostnader og nivå på konkurrentoverganger.
- (489) Konkurransklagenemnda legger til grunn at innholdet i utredningsplikten etter forvaltningsloven § 17, må ses i forhold til vilkårene i hjemmelsgrunnlaget for vedtaket, og at det er tale om inngrepsvedtak til privat parts ugunst. Dersom det er hjemmel for å treffe et inngrepsvedtak forutsatt at visse fakta eller betingelser er oppfylt eller bevist, må forvaltningen i nødvendig grad undersøke disse. Det kan imidlertid ikke – i alle fall ikke i sin alminnelighet – legges til grunn at forvaltningen også har plikt til å utrede grunnlaget for *alternative* hjemmelsgrunnlag som ikke benyttes som grunnlag for inngrepsvedtaket.
- (490) Innholdet i utredningsplikten må i denne saken ses i sammenheng med at Konkurransetilsynet, materielt sett, har konkludert med at samarbeidet mellom Verisure og Sector var en formålsovertredelse. Dette er sammenfallende med Konkurransklagenemndas vurdering og konklusjon. Det vises i denne sammenheng særlig til vurderingen i punktene 9.2 og 9.3 hvor det konkluderes med at samarbeidet mellom Verisure og Sector var en formålsovertredelse, samt vurderingen av Verisures økonomiske dokumentasjon og argumentasjon knyttet til dette spørsmålet i punkt 6.
- (491) Med henvisning til de vurderinger og konklusjoner som Konkurransklagenemnda har trukket i denne forbindelse, finner nemnda at det ikke er nødvendig å gjennomføre mer

²⁴⁵ Konkurransetilsynets innstilling, avsnitt 40.

²⁴⁶ Konkurransetilsynets innstilling, avsnitt 24.

inngående økonomiske analyser av konkurransesituasjonen i boligalarmmarkedet generelt, og heller ikke mer konkret betydningen av byttekostnader og nivå på konkurrentoverganger. Som følge av dette er det ikke grunnlag for å konkludere med at Konkurransetilsynet har brutt utredningsplikten i forvaltningsloven § 17.

- (492) Under enhver omstendighet viser Konkurransklagenemnda til vurderingene av OEs rapporter i punkt 6 over. Vurderingene viser at OEs rapporter ikke har hatt avgjørende betydning for vedtakets innhold. Et eventuelt brudd på utredningsplikten kan således ikke ha hatt betydning for Konkurransetilsynets vedtak, og feilen er uansett reparert gjennom nemndas vedtak.

14.3 Uskyldspresumsjonen

14.3.1 Innledning

- (493) Verisure har anført at Konkurransetilsynets saksbehandling i forbindelse med vedtaket mot Sector krenker uskyldspresumsjonen overfor Verisure etter EMK artikkel 6 nr. 2. Begrunnelsen er at Konkurransetilsynet i Sector-vedtaket i realiteten også tok stilling til om Verisure objektivt hadde overtrådt konkurranseloven § 10 og EØS-avtalen artikkel 53. Det er herunder også anført at adgangen til reell kontradiksjon etter forvaltningsloven § 16 første ledd ble brutt ved at Sector-vedtaket ble truffet før Verisure hadde fått uttale seg. Krenkelsen av uskyldspresumsjonen anføres å ha medført at sentrale beslutningstakere i Konkurransetilsynet var inhabile. Samlet sett er saksbehandlingsfeilene, etter Verisures syn, av en slik grovhet og art at vedtaket er ugyldig, jf. forvaltningsloven § 41.
- (494) Konkurransetilsynet har imøtegått at saksbehandlingen i Sector-vedtaket medførte en krenkelse av uskyldspresumsjonen.²⁴⁷ Det er vist til at vedtaket mot Sector er svært kortfattet, og baserte seg på Konkurransetilsynets varsel. I tillegg fremgår det uttrykkelig av Sector-vedtaket at det ikke er tatt stilling til om Verisure har overtrådt konkurransereglene. Det er videre vist til at Sector-vedtaket var unntatt offentlighet så lenge saken mot Verisure ikke var avsluttet. Etter Konkurransetilsynets vurdering ble adgangen til kontradiksjon ikke brutt, idet Verisures svar på varselet ble hensyntatt før endelig vedtak mot Verisure ble truffet. Verisures svar på varselet ga ikke grunnlag for en endret konklusjon.
- (495) Spørsmålet om uskyldspresumsjonen ble krenket overfor Verisure vil bli behandlet i punktene 14.3.2 og 14.3.3 nedenfor.
- (496) I klagen reiser Verisure også spørsmål ved om det overhodet var adgang til å treffe et slikt «summarisk» vedtak mot Sector, før saken mot Verisure var behandlet. Det er herunder blant annet anført at reglene om kartellforlik i konkurranseloven § 29 a ikke er fulgt for Sector, og at saken mot Sector derfor skulle vært utredet på vanlig måte.
- (497) Konkurransklagenemnda legger til grunn at det på generelt grunnlag ikke kan utledes et forbud mot at det – utover tilfeller med kartellforlik – suksessivt treffes vedtak mot Sector og Verisure på forskjellige tidspunkter, slik klagers anførsel kan forstås. Verken konkurranseloven, lovens forarbeider eller rettspraksis, herunder EU-domstolens praksis, gir holdepunkter for en antitetisk tolkning av konkurranselovens regler om kartellforlik. Praktiske hensyn og rimelighetsbetraktninger tilsier også at det bør være en slik adgang. En part som ønsker å få avsluttet sin sak og betale gebyret bør, slik tilfellet er ved

²⁴⁷ Konkurransetilsynets innstilling, avsnittene 30 til 36.

foreleggssaker i strafferetten, i prinsippet kunne få sin sak avgjort raskt, selv om det ikke erkjennes skyld.

- (498) Dette rettslige utgangspunktet kan i den enkelte sak likevel begrenses av andre rettsregler med forrang, blant annet uskyldspresumsjonen i EMK artikkel 6 nr. 2. Dersom det i den aktuelle sak ikke er mulig å treffe vedtak mot en av partene uten samtidig å krenke uskyldspresumsjonen for den annen, vil dette kunne *umuliggjøre* en slik fremgangsmåte i den aktuelle sak. Dette må gjelde selv om den ene partens ønske om en rask avklaring er velbegrunnet.
- (499) Konkurranseskilagenemnda viser i denne forbindelse til Underrettens avgjørelse i *Icap*, hvor følgende ble lagt til grunn:

«Iværksættelsen af en sådan «hybrid» forligsprocedure skal imidlertid foretages under overholdelse af formodningen om, at den virksomhed, der ikke ønsker at indgå et forlig, er uskyldig. Såfremt Kommissionen mener, at den ikke kan tage stilling til ansvaret for de virksomheder, der deltager i et forlig, uden at den ligeledes tager stilling til deltagelsen i overtrædelsen for en virksomhed, der har besluttet ikke at indgå forlig, påhviler det dermed Kommissionen at træffe de nødvendige foranstaltninger – herunder den eventuelle vedtagelse samme dag af afgørelser om alle de af kartellet berørte virksomheder, som den gjorde i den sag, der lå til grund for dom af 20. maj 2015, Timab Industries og CFPR mod Kommissionen (T-456/10, EU:T2015:296) – hvilket giver mulighed for at sikre denne uskyldsformodning.»²⁴⁸

- (500) Konkurranseskilagenemnda bemerker at det ligger i sakens natur at det ved et påstått kartell bestående av kun to deltagere, vil være *krevende* for Konkurransetilsynet å treffe vedtak mot én av partene, uten samtidig å tilkjenne sitt standpunkt om skyldspørsmålet for den annen part. Hvorvidt dette er mulig, må imidlertid vurderes konkret for den enkelte sak.

14.3.2 Rettslig utgangspunkt

- (501) Overtredelsesgebyr etter konkurranseloven § 29 er etter sikker rett å anse som «*straff*» etter EMK artikkel 6 nr. 1.²⁴⁹ De rettssikkerhetsgarantier som blant annet følger av EMK artikkel 6 og Menneskerettighetsdomstolens (EMD) praksis i straffesaker, herunder uskyldspresumsjonen etter EMK artikkel 6 nr. 2, får derfor anvendelse i slike saker.
- (502) Konkurranseskilagenemnda legger til grunn at det vil være en krenkelse av uskyldspresumsjonen hvis en domstolsavgjørelse vedrørende en person som er anklaget for en forbrytelse, uttrykker eller avspeiler en oppfatning av at vedkommende er skyldig, *før* skyldspørsmålet er avgjort eller bevist i overensstemmelse med loven. I denne forbindelse er det tilstrekkelig at det er grunn til å anta at domstolen anser vedkommende for skyldig, selv om det ikke foreligger en formell avgjørelse.²⁵⁰ Det må generelt sondres mellom avgjørelser som tilkjenne gir en oppfatning av en persons skyld, og avgjørelser

²⁴⁸ Sak T-180/15, *Icap plc m.fl. mot Kommisjonen*, avsnitt 266, jf. avsnitt 268.

²⁴⁹ Dette er fastslått og lagt til grunn i en rekke høyesterettsavgjørelser, blant andre Rt-2011-910, avsnitt 48 og Rt-2012-1556, avsnitt 38.

²⁵⁰ Se Jon Fridrik Kjølbro, *Den europeiske menneskerettighetskonvention – for praktikere*, 5. utg. punkt 12.16.3 med videre henvisning til rettspraksis fra EMD.

som begrenser seg til å beskrive en grad av mistanke. Sistnevnte kategori vil som utgangspunkt ikke utgjøre en krenkelse.²⁵¹

- (503) Det er ikke tvilsomt, og heller ikke omstridt i denne saken, at uskyldspresumsjonen også skal respekteres av forvaltningen når denne foretar myndighetsutøvelse.²⁵² Konkurransetilsynet må derfor i undersøkelser og vedtak om overtredelsesgebyr etter konkurranseloven § 29, respektere uskyldspresumsjonen.
- (504) Kravene til Kommisjonens ivaretagelse av uskyldspresumsjonen er grundig behandlet i EU-domstolens dom i *Pometon*.²⁵³ Saken gjaldt en såkalt «hybridsak», altså en sak hvor det suksessivt er truffet et kartellforlik for noen parter, og deretter et ordinært gebyrvedtak for andre. Dette er ikke tilfellet for saken Konkurransesklagemnda nå har til behandling. De grunnleggende hensyn og krav til ivaretagelse av uskyldspresumsjonen gjør seg imidlertid minst like fullt gjeldende når det avses suksessive gebyrvedtak, uten at prosedyren for kartellforlik i konkurranseloven § 29 a er fulgt. De vilkår som er oppstilt i *Pometon*, danner derfor en naturlig rettslig ramme for vurderingen av om Sectorvedtaket er utformet på en slik måte at det ivaretar uskyldspresumsjonen for Verisure.
- (505) I *Pometon* avsnittene 62 og 63 fremheves følgende grunnleggende vurderingskriterier knyttet til ivaretagelsen av uskyldspresumsjonen:

«På denne baggrund skal det bemærkes, at princippet om uskyldsformodningen tilsidesættes, hvis en retsafgørelse eller en officiel udtalelse vedørende en tiltalt indeholder en klar udtalelse, der er udarbejdet uden en endelig straffedom, ifølge hvilken den pågældende har begået den omhandlede overtrædelse. I denne forbindelse fremhæves vigtigheden af de retslige myndigheders ordvalg og af de særlige omstændigheder, der lå til grund for denne formulering, og den omhandlede procedures art og sammenhæng[...]»

*«I komplekse straffesager, hvor tiltalen mod flere mistænkte ikke kan prøves samtidig, kan den kompetente ræt således blive nødt til at henvise til tredjepersoners deltagelse, som måske senere pådømmes særskilt, for at fastslå, om de tiltalte er skyldige. Den pågældende ret skal, hvis de faktiske omstændigheder vedrørende tredjepersoners deltagelse skal indføres, imidlertid undgå at nævne flere oplysninger, end hva der er nødvendigt for at vurdere, om de personer, der er tiltalt i den sag, der er indbragt for den, ifalder retligt ansvar. Retsafgørelsens begrundelser skal endvidere være formuleret således, at de omhandlede tredjepersoners potentielle skyld ikke foregribes, fordi det kan bringe den retfærdige bedømmelse af de anklager, der er rejst i forbindelse med en separat sag mot de medtiltalte, i fare[...]».*²⁵⁴

- (506) I den konkrete vurderingen la EU-domstolen vekt på at Kommisjonen i kartellforliket hadde tatt «tilstøkkelige redaktionelle forbehold» overfor *Pometon* (som ikke var part i

²⁵¹ Op.cit. punkt 12.16.3.

²⁵² Tilsvarende er lagt til grunn i Prop. 62 L (2015-2016) - Endringer i forvaltningsloven mv., administrative sanksjoner mv. punkt 4.3.4.

²⁵³ Sak C-440/19 P, *Pometon SpA mot Kommisjonen*.

²⁵⁴ Sak C-440/19 P, *Pometon SpA mot Kommisjonen*, avsnittene 62 og 63. I de samme avsnittene viser EU-domstolen til sak C-377/18 *AH and Others* og EMDs dom 27. februar 2014 *Karaman mot Tyskland*.

kartellforliket).²⁵⁵ Det ble som ledd i dette vektlagt at forliksavgjørelsen «[...] på ingen måte kvalifiserte Pometons adfærd som konkurrencebegrænsende adfærd».²⁵⁶

(507) Når det gjelder gjengivelse av faktum i kartellvedtaket, fremgår det:

«I anden række skal det hva angår bedømmelsen af, om henvisningerne til Pometon i forliksavgjørelsen var nødvendige, bemærkes, at Kommissionen inden for rammerne af en hybrid procedure, der fører til vedtagelsen af successive afgørelser, i en sådan afgørelse under Rettens kontrol skal undgå at meddele flere oplysninger om en tredjeparts deltagelse, så som Pometons, end hva der er nødvendigt for at kvalificere denne afgørelses adressaters ansvar[...].»²⁵⁷

(508) Konkurransklagenemnda viser videre til *Icap*, hvor det i den konkrete vurderingen av om uskyldspresumsjonen var krenket, blant annet ble lagt til grunn:

«Det skal slås fast, at disse passager, selv om de fremgår af den del af 2013-afgørelsen, der vedrører en henvisning til de faktiske omstændigheder, og ikke som sådan omfatter en retlig kvalificering i forhold til artikel 101, stk. 1, TEUF, ikke desto mindre på meget klar vis fremstiller Kommissionens indstilling til Icaps deltagelse i den ulovlige adfærd der er fastslået i forhold til de pågældende banker [...]»

«For det andet fremgår det, selv om 51. betragtning til 2013-afgørelsen hverken vedrører den retlige kvalificering af Icaps adfærd eller virksomhedens ansvar, at Kommissionens indstilling til den retlige kvalificering af Icaps adfærd samt dens ansvar for de seks omhandlede overtrædelser med lethed kunne udledes af en læsning af denne afgørelse».²⁵⁸

(509) Oppsummert legger Konkurransklagenemnda til grunn at det sentrale vurderingstema vil være om det i Sector-vedtaket er tatt nødvendige redaksjonelle forbehold overfor Verisure. Ved gjengivelsen av fakta (saksfremstilling) skal det ikke gjengis flere opplysninger om Verisures rolle i Sector-vedtaket enn det som er «nødvendig» for å kvalifisere Sectors ansvar. Det vil ha avgjørende betydning om det i Sector-vedtaket direkte eller indirekte fremkommer uttalelser som kvalifiserer Verisures opptreden som konkurransebegrensende adferd i strid med konkurranseloven § 10 og EØS-avtalen artikkel 53. Herunder vil det ha betydning om Konkurransetilsynets rettslige kvalifisering av Verisures adferd «med lethed» kan utledes som følge av Sector-vedtakets utforming, gjengivelse av faktum eller konkrete uttalelser.

14.3.3 Konkurransklagenemndas vurdering

(510) Konkurransklagenemnda bemerker at Sector-vedtaket i seg selv er summarisk, og ikke inneholder kvalifiserte formuleringer om at Verisure har deltatt i samarbeid med konkurransebegrensende formål. Det er videre i Sector-vedtaket avsnitt 5 tatt et uttrykkelig forbehold som lyder slik:

«Konkurransetilsynet bemerker at fristen for Verisure AS/Verisure Midholding AB merknader ikke er utløpt, og at saken mot dette foretaket ikke er avsluttet ved herværende vedtak. Vedtaket retter seg alene mot Sector Alarm AS/Isanor Invest AS, og

²⁵⁵ Sak C-440/19 P, *Pometon SpA mot Kommisjonen*, avsnitt 76.

²⁵⁶ Sak C-440/19 P, *Pometon SpA mot Kommisjonen*, avsnitt 75.

²⁵⁷ Sak C-440/19 P, *Pometon SpA mot Kommisjonen*, avsnitt 77.

²⁵⁸ Sak T-180/15, *Icap plc m.fl. mot Kommisjonen*, avsnittene 268 og 269.

tar ikke stilling til hvorvidt Verisure AS/Verisure Midholding AB har overtrådt konkurranseloven § 10 og EØS avtalen artikkel 53.»

(511) Så langt konstaterer Konkurransklagenemnda at Sector-vedtaket ikke krenker uskyldspresumsjonen overfor Verisure.

(512) Vurderingen kan imidlertid ikke begrenses til dette. Som fremhevet i *Pometon*, blir et slikt forbehold uten betydning, dersom andre formuleringer i vedtaket kan forstås som uttrykk for foregripelse av skyld:

«For at føre tilsyn med, at Kommissionen overholder uskyldsformodningen, tilkommer det Unionens retsinstanser at vurdere den afgørelse, der avslutter forligsproceduren, og dens begrundelse i sin sin helhed og i lyset af de særlige omstændigheder hvorunder afgørelsen er blevet vedtaget. Udtrykkelige henvisninger i visse passager af denne afgørelse til uskylden for andre deltagere i det angivelige kartel ville nemlig være meningsløs, hvis andre passager i nævnte afgørelse kunne forstås som udtryk for en foregribelse af deres skyld [...]»²⁵⁹

(513) Konkurransklagenemnda bemerker at det som grunnlag for det summariske vedtaket i avsnitt 4, er vist til at det fattes vedtak mot Sector «...i tråd med saksfremstillingen som er lagt til grunn i Varselet. Varselet med vedlegg følger som vedlegg til dette vedtak, og anses som del av det». Det er i Sector-vedtaket ikke gjort noen ytterligere presiseringer eller avgrensninger av hvilken del av varselet som anses som «del» av vedtaket.

(514) Konkurransklagenemnda legger derfor til grunn at hele varselet inngår som en integrert del av vedtaket mot Sector. Avgjørende for vurderingen av om uskyldspresumsjonen for Verisure ble krenket, er om varselet som inngår som del av Sector-vedtaket, inneholder formuleringer som foregriper Verisures skyld.

(515) Likelydende varsel ble sendt 17. juni 2019 til både Sector og Verisure. I sitt innhold er varselets redegjørelse for faktum, jus og konkret rettsanvendelse, i stor grad sammenfallende med det endelige vedtaket overfor Verisure. For å begrunne overtredelsen av konkurranseloven § 10 og EØS-avtalen artikkel 53, beskrives et gjensidig samarbeid om ikke å konkurrere om hverandres kunder ved dørsalg, samt utveksling av konkurransesensitiv informasjon mellom Sector og Verisure. Det konkluderes i varselet «foreløpig» med at samarbeidet har hatt et konkurransebegrensende formål.

(516) Konkurransklagenemnda finner grunn til å gjengi noe av innholdet i varselet, for å illustrere hvordan Sectors og Verisures *gjensidige* opptreden begrunner Konkurransetilsynets «foreløpige» konklusjon om overtredelse av konkurranseloven § 10 og EØS-avtalen artikkel 53 for både Sector og Verisure. Eksemplene som gjengis er ikke uttømmende.

(517) Under Innledningen i varselet fremgår det følgende i avsnitt 2:

«Konkurransetilsynets foreløpige vurdering er at Sector Alarm AS og Verisure AS har samarbeidet om markedsdeling i perioden 2011 til 2017, og at de i den forbindelse utvekslet konkurransesensitiv informasjon.»

²⁵⁹ Sak C-440/19 P, *Pometon SpA mot Kommisjonen*, avsnitt 66.

- (518) Etter å ha gjennomgått den samme e-postkorrespondansen som danner grunnlag for bevisvurderingen i Verisure-vedtaket, konkluderes det slik i varselet avsnitt 594:

«Etter Konkurransetilsynets vurdering ledet den ovennevnte kontakten mellom [redacted] og [redacted] til en felles forståelse mellom partene om ikke å selge boligalarmer til hverandres kunder gjennom dørsalg.»

- (519) I varselet avsnitt 610 konkluderes det foreløpig slik i bevisvurderingen:

«Konkurransetilsynet finner det etter dette foreløpig bevist med klar sannsynlighetsovervekt at det forelå et samarbeid mellom Verisure og Sector om ikke å selge boligalarmer til hverandres kunder gjennom dørsalg. I forbindelse med samarbeidet ble det utvekslet konkurransesensitiv informasjon mellom partene.»

- (520) I forbindelse med vurderingen av konkurransebegrensningskriteriet, fremgår det blant annet følgende i avsnitt 624:

«I forbindelse med dette samarbeidet har [redacted] i Sector og i Verisure hatt omfattende kontakt i form av møter, telefonsamtaler og e-postkorrespondanse [...]. Informasjonen som ble utvekslet gjennom e-post omfattet detaljert innhold i nåværende og fremtidige markedsstrategier og kampanjer [...] I tillegg omfattet kontakten en rekke oppfordringer om ikke å selge boligalarmer til hverandres kunder gjennom dørsalg [...] Kontakten mellom foretakene muliggjorde et samarbeid om ikke å selge boligalarmer til hverandres kunder gjennom dørsalg. I stedet for å konkurrere om å skaffe flest mulig kunder, fordelte partene kunder i det norske boligalarmmarkedet mellom seg.»

- (521) Under vurderingen av skyldkravet i konkurranseloven § 29, konkluderte Konkurransetilsynet, med særlig henvisning til kontakten mellom [redacted] i Sector og Verisure, slik, i avsnitt 668:

«Konkurransetilsynet legger således foreløpig til grunn at det er bevist med klar sannsynlighetsovervekt at partene var klar over de faktiske forhold som begrunner konstateringen av at det har funnet sted et ulovlig samarbeid i strid med konkurranseloven § 10 og EØS-avtalen artikkel 53, eller at partene i det minste holdt disse faktiske forholdene som mest sannsynlig.»

- (522) Konkurransetilsynets nemnda finner at begrunnelsen i Sector-vedtaket, lest samlet og i sammenheng, utgjør en krenkelse av uskyldspresumsjonen overfor Verisure, jf. EMK artikkel 6 nr. 2.

- (523) Konkurransetilsynets nemnda har særlig vektlagt at forbeholdet overfor Verisure var uten realitet, når den faktiske saksfremstillingen og den kvalifiserende rettslige vurderingen i varselet, uttrykkelig ble gjort til en del av Sector-vedtaket. At varselet isolert sett kun inneholdt en «foreløpig» vurdering av Verisures rolle, forhindrer ikke en krenkelse av uskyldspresumsjonen. Nemnda viser særlig til at varselet uforbeholdent og uten å begrense eller presisere gjengivelsen av faktum og kvalifiserende rettslige vurderinger til Sectors atferd, inngikk som en sentral del av Sector-vedtakets faktiske og rettslige begrunnelse. Samlet sett fremstår begrunnelsen i Sector-vedtaket også som en skyldkonstatering i forhold til Verisure, og Konkurransetilsynets syn på Verisures kvalifiserende atferd kan med letthet utledes av vedtaket.

- (524) Vurderingen av om uskyldspresumsjonen er krenket, beror på en objektiv vurdering. Den omstendighet at Sector-vedtaket var unntatt offentlighet så lenge saken mot Verisure ikke var avsluttet, forhindrer derfor ikke krenkelsen av uskyldspresumsjonen.
- (525) I forlengelsen av vurderingene ovenfor bemerker Konkurransklagenemnda at Konkurransetilsynet, ved å treffe Sector-vedtaket før merknadene fra Verisure til varselet var inngitt, også fratok Verisure muligheten til å utøve reell kontradiksjon for spørsmål av direkte betydning for egen rettsstilling. Konkurransetilsynets saksbehandling var på dette punkt i strid med forvaltningsloven § 16 første ledd, jf. forvaltningsloven § 2 første ledd bokstav e. Saksbehandlingsfeilen utgjør også et brudd på prinsippet om forsvarlig saksbehandling.

14.4 Virkninger av saksbehandlingsfeil ved Konkurransetilsynets vedtak

- (526) Både retten til varsel og kontradiksjon etter forvaltningsloven § 16, og krav om upartiskhet hos den som skal treffe vedtaket, jf. EMK artikkel 6 nr. 1 og forvaltningsloven § 6 andre ledd, er del av kjernen i de generelle krav til en forsvarlig saksbehandling.²⁶⁰ For saker om overtredelsesgebyr etter konkurranseloven § 29, som er å anses om straff i relasjon til EMK artikkel 6 nr. 1, står kravene til en forsvarlig og upartisk saksbehandling særlig sterkt.
- (527) Kravene til habilitet (upartiskhet) etter forvaltningsloven § 6 andre ledd, jf. EMK artikkel 6 nr. 1, for den som treffer avgjørelse eller tilrettelegger grunnlaget for avgjørelsen i saken, har både en subjektiv og en objektiv side.²⁶¹ Den subjektive siden vil knytte seg til om det foreligger forhold ved beslutningstakeren som gjør at denne ikke vil være i stand til å treffe en upartisk avgjørelse, uten å skjele til irrelevante hensyn. Ved vurderingen av den objektive siden vil spørsmålet være om det foreligger ytre omstendigheter som gir omverdenen rimelig og saklig grunn til å tvile på beslutningstakerens upartiskhet.
- (528) Konkurransklagenemnda kan ikke se at det under klagebehandlingen har fremkommet konkrete opplysninger som gir grunn til å mistenke saksbehandlere eller beslutningstakere i Konkurransetilsynet for ikke å være i stand til å treffe en upartisk avgjørelse, uten å skjele til irrelevante hensyn (subjektiv upartiskhet). Derimot finner nemnda at krenkelsen av uskyldspresumsjonen i Sector-vedtaket gir omverdenen, og spesielt Verisure, en rimelig og saklig grunn til å tvile på Konkurransetilsynets upartiskhet (objektiv upartiskhet) ved den etterfølgende avgjørelsen av Verisure-vedtaket.
- (529) Konkurransklagenemnda bemerker at når det, som her, er rimelig og saklig grunn til å betvile Konkurransetilsynets upartiskhet, vil dette isolert sett utgjøre en alvorlig mangel ved kravet til forsvarlig saksbehandling. Når det foreligger en slik alvorlig mangel ved saksbehandlingen, skal det i sin alminnelighet lite til før det foreligger en ikke «...*helt fjerntliggende mulighet*» for at feilen har virket bestemmende på vedtakets innhold, jf. forvaltningsloven § 41.²⁶² Svakheterne ved saksbehandlingen i denne saken blir ytterligere forsterket ved at også Verisures rett til reell og effektiv kontradiksjon, ble satt til side.

²⁶⁰ Hans Petter Graver, *Alminnelig forvaltningsrett*, 5. utg., side 314 og 415.

²⁶¹ Se som illustrasjon HR-2021-1448-S, avsnitt 9. Vedrørende retten til en upartisk domstol etter EMK artikkel 6 nr. 1, se Jon Fridrik Kjølbro, *Den europeiske menneskerettighetskonvention – for praktikere*, 5. utg. punkt 12.8.1.

²⁶² Rt-2009-661, avsnitt 71.

- (530) Saksbehandlingsfeil medfører imidlertid ikke uten videre at vedtaket blir ugyldig, selv om det isolert sett er tale om alvorlige feil. Vurderingen av om det er en ikke helt fjernliggende mulighet for at saksbehandlingsfeilene kan ha virket bestemmende på vedtakets innhold, beror på en konkret vurdering. Ved fastleggingen av saksbehandlingsfeilenes mulige bestemmende innvirkning på Konkurransetilsynets vedtak, vil det ha betydning at Konkurransklagenemnda har full kompetanse, og kan prøve alle sider av saken, herunder ta hensyn til nye omstendigheter og bevis, jf. forvaltningsloven § 34 andre ledd. Nemnda har således kompetanse til selv å ta stilling til om Verisure har overtrådt konkurranseloven § 10 og EØS-avtalen artikkel 53, herunder eventuelt ta stilling til skyldspørsmålet og ilegge sanksjon.
- (531) De feil som knytter seg til Konkurransetilsynets saksbehandling er fullt ut reparert gjennom Konkurransklagenemndas klagebehandling. Feilene ved Konkurransetilsynets saksbehandling har heller ikke hatt som følge at nemnda har manglet et forsvarlig grunnlag for å behandle saken. Det vises i denne sammenheng til at både Verisure og Konkurransetilsynet har gitt uttrykk for at saken er forsvarlig opplyst, og at både Verisure og Konkurransetilsynet har anmodet nemnda om å treffe nytt realitetsvedtak.
- (532) Konkurransklagenemnda har etter en selvstendig og fornyet vurdering av bevisene i saken konkludert med at Verisure har overtrådt konkurranseloven § 10 og EØS-avtalen artikkel 53. Verisures anførsler og innsigelser til Konkurransetilsynets vedtak er i denne sammenheng særskilt vurdert. Nemndas vurdering og konklusjon underbygger at feilene ved Konkurransetilsynets saksbehandling ikke kan ha hatt bestemmende innvirkning på konklusjonene i Konkurransetilsynets vedtak. I forlengelsen av dette finner nemnda at feilene heller ikke er av en slik karakter at Konkurransetilsynets vedtak er ugyldig.
- (533) Når Konkurransklagenemnda har hatt et forsvarlig grunnlag for å treffe et nytt realitetsvedtak, legger nemnda til grunn at krenkelsen av uskyldspresumsjonen kan anses reparert ved at nemnda konstaterer den, jf. forutsetningsvis Høyesteretts avgjørelse i HR-2021-1585-U, avsnitt 16.

15 Utmåling av overtredelsesgebyr

15.1 Rettslige utgangspunkter

- (534) Konkurransklagenemnda har funnet det bevist at klager og Sector, ved å samarbeide om å begrense konkurransen om hverandres kunder i markedet for dørsalg av boligalarmer (markedsdeling) i perioden 17. august 2011 til 20. juni 2017, objektivt sett har handlet i strid med forbudet mot konkurransebegrensende samarbeid i konkurranseloven § 10 første ledd og EØS-avtalen artikkel 53 nr. 1. Nemnda har videre funnet det bevist at overtredelsen er begått forsettlig. Som det fremgår av punkt 9.3, har nemnda konkludert med at samarbeidet har hatt *«til formål [...] å hindre, innskrenke eller vri konkurransen»*, jf. konkurranseloven § 10 første ledd.
- (535) Konkurransklagenemnda skal i det følgende ta stilling til spørsmålet om ileggelse av overtredelsesgebyr, jf. konkurranseloven § 29 første ledd bokstav a.
- (536) Det fremgår av bestemmelsen at foretak *«kan»* ilegges overtredelsesgebyr ved overtredelse av en rekke bestemmelser, herunder konkurranseloven § 10. Selv om det ikke er obligatorisk å ilegge overtredelsesgebyr, vil det som regel være riktig å ilegge gebyr i saker om markedsdeling, for å markere sakens alvor. Konkurransklagenemnda har konkludert med at det aktuelle samarbeidet er å anse som en formålsovertredelse,

hvor den konkurranseskadelige handlingen gjelder horisontalt samarbeid om markedsdeling og utveksling av konkurransesensitiv informasjon. Etter nemndas vurdering vil det bare unntaksvis være aktuelt å unnlate ileggelse av gebyr i saker om formålsovertredelser etter konkurranseloven § 10 første ledd.

- (537) Konkurranseloven § 29 andre ledd angir at det ved fastsettelse av gebyrets størrelse, skal legges særlig vekt på «*foretakets omsetning, overtredelsens grovhet og varighet*», og eventuell lempning, som imidlertid ikke er relevant i saken.
- (538) Forskrift om utmåling og lempning av overtredelsesgebyr av 11. desember 2013 nr. 1465 (heretter «utmålingsforskriften») supplerer bestemmelsen, og gir nærmere regler om utmåling av overtredelsesgebyr. Utmålingsforskriften angir i § 3 andre ledd en rekke forhold som det særlig skal tas hensyn til ved overtredelsens grovhet, mens det i tredje til sjette ledd angis momenter som det *kan* legges vekt på i utmålingen. Det følger av forarbeidene til konkurranseloven at utmålingen av overtredelsesgebyr så langt mulig bør harmoniseres med prinsippene i EU/EØS-konkurranseretten, jf. Ot.prp. nr. 6 (2003–2004) side 118. I rettspraksis er det lagt til grunn at hensynene til harmonisering med EU-retten står sentralt.²⁶³
- (539) Utmålingsforskriften bygger på ESA og Kommisjonens retningslinjer fra 2006 om metoden for fastsettelse av bøter. Retningslinjene gir utfyllende veiledning om utmålingen som nemnda anser relevante for utmåling av overtredelsesgebyr.²⁶⁴
- (540) Verisure og Konkurransetilsynet er enige om hvilke rettslige grunnlag som er relevante utgangspunkter for utmåling av overtredelsesgebyr ved brudd på konkurranseloven § 10. De har imidlertid ulikt syn på reglenes rekkevidde, tolkning og konkrete anvendelse, slik det fremkommer under Konkurransesklagemenndas drøftelser i det følgende.
- (541) Innledningsvis bemerker Konkurransesklagemennda at reglene for utmåling av overtredelsesgebyr gir Konkurransetilsynet en betydelig skjønnsfrihet, for å sikre at nivået i utmålingen, ut fra både individualpreventive og allmennpreventive hensyn, fører til en effektiv håndheving av konkurransereglene. Ulikheter i faktum fra sak til sak, endringer i rettsutviklingen og rettsoppfatninger vil kunne gi grunnlag for å fravike tidligere utmålingspraksis. Det er sikker rett at foretakene ikke kan ha berettigede forventninger om at visse typer overtredelser vil bli sanksjonert med overtredelsesgebyr på et på forhånd definert nivå, og at bøtenivået skal kunne tilpasses de krav som konkurransepolitikken til enhver tid stiller.²⁶⁵
- (542) En tilsvarende skjønnsfrihet tilligger Konkurransesklagemennda og domstolene ved eventuell overprøving av vedtak. Hverken nemnda eller domstolene er bundet av Konkurransetilsynets utmåling eller de retningslinjer som utmålingen måtte være basert på, og nemnda må foreta en selvstendig utmåling i lys av alle omstendigheter i saken, basert på det faktum nemnda har funnet bevist, jf. forvaltningsloven § 34 andre ledd.

²⁶³ Jf. lagmannsrettens dom, LB-2018-161470, *Forlagssaken*, med videre henvisninger til Høyesteretts dom i *Brosaken*, avsnittene 71–73.

²⁶⁴ EØS-tillegget til Den europeiske unions tidende, Kunngjøring fra EFTAs overvåkingsorgan 2006/EØS/63/03, Retningslinjer om metoden for fastsettelse av bøter ilagt i henhold til overvåknings- og domstolsavtalens protokoll 4 kapittel ii artikkel 23 nr. 2 bokstav a) og Guidelines on the method of setting fines imposed pursuant to Article 23(2)(a) of Regulation No 1/2003 OJ 2006 C 210/2.

²⁶⁵ Sak C-549/10 P, *Tomra Systems ASA m.fl.*, avsnitt 104–106, med videre henvisninger.

- (543) Konkurransklagenemnda tar i det følgende utgangspunkt i utmålingsforskriftens totrinnsmetode, jf. § 3 tredje til syvende ledd, som også ligger til grunn for Konkurransetilsynets utmåling. Metoden skal gjenspeile den økonomiske betydningen av overtredelsen og sikre hensynet til preventiv virkning. Totrinnsmetoden innebærer at det i trinn én fastsettes et grunnbeløp etter bestemmelsene i utmålingsforskriften § 3 annet til femte ledd. Grunnbeløpet kan deretter i trinn to justeres opp eller ned, avhengig av eventuelle skjerpende eller formildende omstendigheter i saken. Overtredelsesgebyret kan ikke overskride 10 prosent av foretakets omsetning, jf. utmålingsforskriften § 2 andre ledd.

15.2 Fastsettelsen av grunnbeløpet

15.2.1 Relevant omsetningsverdi

- (544) Anvendelse av totrinnsmetoden bygger på at det i trinn én, etter utmålingsforskriften § 3 tredje ledd:

«kan tas utgangspunkt i omsetningsverdien av foretakets varer og tjenester som overtredelsen direkte eller indirekte omfatter i det aktuelle geografiske området for det siste hele regnskapsåret foretaket deltok i overtredelsen».

- (545) For å fastlegge det såkalte grunnbeløpet i trinn én, kan det etter § 3 tredje ledd annet punktum tas utgangspunkt i et beløp på inntil 30 prosent av denne omsetningsverdien. Bestemmelsen må anses som en konkretisering av prinsippet i konkurranseloven § 29 om at det skal legges særlig vekt på foretakets omsetning, og prinsippet om at overtredelsesgebyret skal gjenspeile den økonomiske betydningen av en overtredelse.
- (546) Konkurransetilsynet har lagt til grunn Verisures samlede omsetning knyttet til boligalarmalg i Norge som omsetningsverdi og utgangspunkt for beregningen av grunnbeløpet. Dette er begrunnet med at samarbeidet har redusert risikoen for at partenes boligalarmkunder blir oppsøkt av dørselgere fra den andre parten. Partenes boligalarmkunder har dermed, ifølge Konkurransetilsynet, gått glipp av fordeler ved det konkurransepresset som kunne ha eksistert i fravær av samarbeidet. Det produktet som samarbeidet direkte eller indirekte omfatter, er boligalarmer, og det aktuelle geografiske området er Norge. Etter Konkurransetilsynets syn taler dette for at hele omsetningen til partene knyttet til boligalarmalg er direkte eller indirekte berørt av samarbeidet. Det er ifølge Konkurransetilsynet ikke nødvendig å bevise at omsetningsverdien som legges til grunn faktisk er påvirket av overtredelsen, og hele partenes boligalarmomsetning er uansett faktisk berørt av samarbeidet.
- (547) Verisure har anført at denne vurderingen er uriktig. Det er Konkurransetilsynet som må bevise med klar sannsynlighetsovervekt at samarbeidet direkte eller indirekte omfattet hele boligalarmomsetningen. Det er bare salgene som potensielt faller innenfor det angivelige samarbeidets gjenstand som kan tas i betraktning, og ikke det aktuelle produktet salget gjelder. Konkurransetilsynet har ikke foretatt en tilstrekkelig grundig vurdering der denne omsetningen defineres presist. Konkurransetilsynets vurdering bygger på en implisitt forutsetning om at partene hadde uniform prissetting, og dette er ikke riktig. Klagers prisdifferensiering, i kombinasjon med alarmmarkedets iboende lave konkurrentchurn, medfører at konkurransen mellom tilbyderne om hverandres eksisterende kunder er uten praktisk betydning for prisfastsettelsen. Det vises til OEs utmålingsrapport som etter klagers syn viser at berørt omsetning ligger mellom omtrent tre til fire prosent av Verisures alarmomsetning.

- (548) Konkurransklagenemnda legger til grunn at ordlyden «*direkte eller indirekte omfatter*», ikke krever at omsetningsverdien rent faktisk er påvirket av overtredelsen, eller at det kreves bevis for at overtredelsen omfatter konkrete salg, jf. EU-domstolens avgjørelse i *Team Relocations*:

«It follows that point 13 of the 2006 Guidelines pursues the objective of adopting as the starting point for the calculation of the fine imposed on an undertaking an amount which reflects the economic significance of the infringement and the size of the undertaking's contribution to it. Consequently, while the concept of the value of sales referred to in point 13 of those guidelines admittedly cannot, extend to encompassing sales made by the undertaking in question which do not fall within the scope of the alleged cartel, it would however be contrary to the goal pursued by that provision if that concept were understood as applying only to turnover achieved by the sales in respect of which it is established that they were actually affected by that cartel.

Such a limitation would, in addition, have the effect of artificially minimising the economic significance of the infringement committed by a particular undertaking since the mere fact that a limited amount of direct evidence of sales actually affected by the cartel had been found would lead to the imposition of a fine which bore no actual relation to the scope of application of the cartel in question. Such a reward for being secretive would also adversely affect the objective of the effective investigation and sanctioning of infringements of Article 81 EC and, therefore, cannot be permitted.»²⁶⁶

- (549) Lagmannsretten la i *Forlagssaken* til grunn at det er tilstrekkelig at det er tale om salg som faller inn under overtredelsens *virkeområde*, med henvisning til *Team Relocations*, eller salg som er skjedd på et marked som er *berørt* av overtredelsen, med henvisning til EU-domstolens avgjørelse i *LG Display og LG Display Taiwan*.²⁶⁷ I *Telenorsaken* la lagmannsretten til grunn at det skal tas utgangspunkt i «*de markeder som direkte eller indirekte er berørt av overtredelsen*».²⁶⁸

- (550) EU-domstolens avgjørelse i sak C-227/14 P gjaldt et kartell der deltagerne var produsenter av LCD (flytende krystallskjermer som brukes til blant annet PC- og TV-skjermer). Kommisjonen og Underretten la til grunn at deltagerne i kartellet hadde møttes for å blant annet fastsette minstepriser på kartellomfattet LCD, drøfte prisanslag og samordne prisforhøyelser og produksjonsnivåer. I forbindelse med vurderingen av hva som skulle regnes som et berørt marked, uttalte EU-domstolen:

«Det skal under alle omstendigheter understreges, at den del af den samlede omsætning, der hidrører fra salget af de varer, som er genstand for overtrædelsen, er bedst egnet til at afspejle overtrædelsens økonomiske betydning (dom Guardian Industries og Guardian Europe mod Kommissionen, C-580/12 P, EU:C:2014:2363, præmis 59 og den deri nævnte retspraksis).»

- (551) Vår sak stiller seg noe annerledes ved at det ikke er tale om et samarbeid om horisontal fastsettelse av priser, men et samarbeid som går ut på å begrense konkurransen om hverandres kunder i markedet for dørsalg av boligalarmer. Det er likevel Konkurransklagenemndas syn at hele markedet for salg av boligalarmer i Norge er

²⁶⁶ Sak C-444/11 P, *Team Relocations*, avsnittene 76 og 77.

²⁶⁷ Sak C-227/14 P, *LG Display*, avsnitt 56.

²⁶⁸ LG-2019-137886-2 (*Telenorsaken*), punkt 10.2.

direkte eller indirekte berørt av overtredelsen. Nemnda vil i det følgende begrunne dette nærmere.

(552) Konkurransklagenemnda tar utgangspunkt i Verisures anførsel om at

[Redacted text block]

[Redacted text block] Etter nemndas vurdering innebærer

[Redacted text block]

(553) Når det gjelder OEs utmålingsrapport, finner Konkurransklagenemnda at premissene og konklusjonene i denne rapporten ikke kan legges til grunn for vurderingen av hvilket marked som er direkte eller indirekte berørt.

(554) OE fremholder i rapporten at Konkurransetilsynet har bygget på

[Redacted text block]

(555)

[Redacted text block]

[Redacted text block] Dette strider mot alminnelige markedsøkonomiske mekanismer. Nemnda finner det derimot klart at prisene i de ulike delene av markedet påvirkes av hverandre, som redegjort for ovenfor i punkt 6.

(556) Konkurransklagenemnda viser videre til at OE i rapporten presenterer

[Redacted text block]

Nemnda finner som nevnt at alminnelige markedsøkonomiske

mekanismer tilsier at slike forutsetninger ikke kan legges til grunn, og viser til sine vurderinger som fremgår ovenfor i punkt 6. Når det gjelder betydningen av konkurrentchurn i boligalarmmarkedet, er dette også vurdert ovenfor i punkt 6.2.3. Den påståtte vannsengeffekten er kommentert nærmere ovenfor i punkt 6.2.2.

- (557) Konkurranseskjennemnda finner på bakgrunn av vurderingene i det foregående at Verisures anførsler ikke kan føre frem, og konkluderer med at hele boligalarmmarkedet er direkte eller indirekte berørt av overtredelsen.

15.2.2 Siste regnskapsår

- (558) Det kan tas utgangspunkt i foretakets siste hele regnskapsår ved utmålingen, jf. utmålingsforskriften § 3 tredje ledd.

- (559) Ordlyden «*kan*» tilsier at utgangspunktet om å legge siste regnskapsår til grunn, kan fravikes. Hensynet bak utmålingsreglene kan tilsi unntak, jf. eksempelvis Underrettens avgjørelse i *Esso*.²⁶⁹

«According to the case-law, even though the Commission may, as a rule, rely on the last year of participation in the infringement as the reference period in order to calculate the value of sales, such a choice does not always have to be made. A method should be chosen that permits account to be taken of the size and the economic power of each of the undertakings concerned, as well as of the scope of the infringement committed by each of them, in light of the economic reality as it appeared at the time the infringement was committed.»

- (560) Konkurransetilsynet har i sitt vedtak fraveket utgangspunktet om beregning av grunnbeløpet basert på siste regnskapsår, til Verisures gunst, ved å beregne en gjennomsnittlig omsetning for de årene samarbeidet pågikk. Konkurransetilsynet har vist til at samarbeidet etter Konkurransetilsynets vurdering var etablert fra 17. august 2011 og varte frem til 20. juni 2017, og at klager har hatt betydelig omsetningsvekst disse årene. Omsetningstall for siste hele regnskapsår vil derfor ikke være representative for overtredelsens omfang. I stedet har Konkurransetilsynet lagt til grunn et gjennomsnitt av Verisures omsetning knyttet til boligalarmsalg i perioden 2011 til 2016 som relevant omsetningsverdi, beregnet til 700 millioner kroner per år. Klager har ikke hatt innvendinger til dette.

- (561) Konkurranseskjennemnda har kommet til at et gjennomsnitt av Verisures relevante omsetning i perioden da overtredelsen fant sted, i større grad gjenspeiler den økonomiske betydningen av overtredelsen. En tilsvarende tilnærming er benyttet i lagmannsrettens dom i *Forlagssaken*. Nemnda finner det på denne bakgrunn riktig at grunnbeløpet skal beregnes med utgangspunkt i den gjennomsnittlige årsumsetningen på 700 millioner kroner.

15.3 Momenter i utmålingen

15.3.1 Overtredelsens grovhet

- (562) Overtredelsens grovhet skal vektlegges ved utmålingen, jf. konkurranseloven § 29 andre ledd, jf. utmålingsforskriften § 3 første ledd. Overtredelsens grovhet kan uttrykkes i prosent av den relevante omsetningsverdien ved fastsettelsen av grunnbeløpet, i

²⁶⁹ Sak T-540/08, *Esso*, avsnitt 95. Se også sak C-291/98 P, *Sarrío*, avsnitt 343.

intervallet mellom 0 til 30 prosent, jf. utmålingsforskriften § 3 tredje ledd annet punktum. I § 3 andre ledd er det angitt momenter som det særlig skal tas hensyn til i vurderingen av hvor grov overtredelsen er.

- (563) Konkurransetilsynet har ved utmålingen av vedtaket konkludert med at grunnbeløpet som det tas utgangspunkt i ved utmålingen, bør ligge på 16 prosent av det enkelte foretaks andel av den totale omsetningsverdien. Det er lagt til grunn at overtredelsen vurderes som særlig grov, og at det derfor må utmåles et høyt gebyr.
- (564) Klager har gjort gjeldende at overtredelsesgebyret er utmålt med utgangspunkt i en for høy grovhetsfaktor, og at gebyret overstiger det som er nødvendig for å sikre individual- og allmennpreventive hensyn.
- (565) Konkurransetilsynet legger til grunn at «*overtredelsens art*» i denne saken er alvorlig, og at det må legges særlig vekt på dette. Som det fremgår av punktene 7 og 8 foran, har nemnda funnet det bevist med klar sannsynlighetsovervekt at Verisure og Sector, i en sammenhengende periode fra 17. august 2011 til 20. juni 2017, samarbeidet om ikke å konkurrere om hverandres kunder i markedet for salg av boligalarmer gjennom dørsalg. Saken gjelder dermed et horisontalt samarbeid om markedsdeling, som er kategorisert som «*særlige grove overtredelser*» i utmålingsforskriften § 3. I ESAs retningslinjer avsnitt 23 fremgår det at markedsdeling mv. på grunn av sin art, er blant de mest skadelige konkurransebegrensningene.
- (566) Verisure har gjort gjeldende at Konkurransetilsynets drøftelse av overtredelsens art ikke inneholder noen nærmere vurdering av de konkrete trekk ved det angivelige samarbeidet. Klager trekker frem at det ikke er tale om ett fortsatt og sammenhengende samarbeid i nesten seks år, og at det i høyden dreier seg om at Sector og Verisure i sporadiske enkeltkontakter delte mer informasjon enn det som var nødvendig for å håndtere villende selgeradferd. Videre har klager vist til at overtredelsen ikke er en «*klassisk*» sak om markedsdeling, ettersom Sector og Verisure angivelig bare samarbeidet i en liten del av markedet.
- (567) Konkurransetilsynet har funnet det bevist med klar sannsynlighetsovervekt at samarbeidet har foregått som en sammenhengende overtredelse i perioden fra 17. august 2011 til 20. juni 2017, og at Sector og Verisure i den forbindelse har utvekslet konkurransesensitiv informasjon. Klager kan følgelig ikke høres med at det dreier seg om sporadiske enkeltkontakter der de delte mer informasjon enn nødvendig. Klagers anførsel om at det ikke er tale om den formen for markedsdeling som forskriften og ESAs retningslinjer tar sikte på, kan da ikke føre frem. Nemnda kan heller ikke se at ESAs retningslinjer, avsnitt 23, gir grunnlag for å skille mellom ulike typer markedsdeling.
- (568) Verisures anførsel om at det må vektlegges at konkurransen ikke har opphørt fullstendig, kan heller ikke føre frem. Det at Sector og Verisure ikke har klart å gjennomføre samordningen fullt ut, kan ikke få betydning ved en alvorlig overtredelse som markedsdeling. Konkurransetilsynet viser også til vurderingen og konklusjonen i punkt 15.2.1 om at hele boligalarmmarkedet er direkte eller indirekte berørt, slik at prisene i hele boligalarmmarkedet kan ha blitt påvirket av samarbeidet. Det har da ikke betydning at Sector og Verisure ikke har begrenset konkurransen fullstendig gjennom samarbeidet. Klagers anførsler knyttet til det aktuelle markedets natur og tall for

kundeoverganger, som også er påpekt i OEs rapport om alarmmarkedet,²⁷⁰ har ikke ført frem, slik nemnda har redegjort for i punkt 6 og andre steder i vedtaket.

- (569) Når det gjelder «*overtredelsens faktiske innvirkning på markedet*», jf. utmålingsforskriften § 3 andre ledd bokstav b, har Verisure gjort gjeldende at Konkurransetilsynets vedtak bygger på en uriktig økonomisk modell for hvordan konkurransen i markedet fungerte. Klager viser i denne sammenheng til Oslo Economics notat om alarmmarkedets økonomiske modell,²⁷¹

I tillegg mener klager at overtredelsens grovhet er overdrevet som følge av at Konkurransetilsynet ignorerer at det påståtte samarbeidet bare gjaldt konkurransen mellom Sector og Verisure om hverandres kunder gjennom oppsøkende, varme dørsalg. Skadepotensialet er derfor langt mindre enn dersom det påståtte samarbeidet hadde omfattet konkurransen om nye kunder. Klager hevder videre at Konkurransetilsynet i vedtaket ikke har lagt til grunn at det angivelige samarbeidet faktisk reduserte konkurransen i markedet, og at dette må føre til en skjønnsmessig reduksjon i grovhetsfaktoren.

- (570) Konkurransetilsynet bemerker at bestemmelsen i utmålingsforskriften § 3 andre ledd bokstav b, ikke innebærer at «*overtredelsens faktiske innvirkning på markedet*» skal være et sentralt utmålingsmoment i alle saker, med plikt til å utrede virkningen i markedet i detalj som ledd i utmålingen.²⁷² Det er tilstrekkelig at overtredelsen potensielt hadde skadevirkninger.²⁷³

- (571) Konkurransetilsynet har ovenfor i punkt 15.2.1 kommet til at hele markedet for salg av boligalarmer er berørt av overtredelsen, og vektlegger dette i tilknytning til overtredelsens potensielle skadevirkninger. Nemnda legger videre vekt på at markedet var konsentrert, og at Sector og Verisure, som var de to største aktørene i dette markedet, har hatt hyppig kontakt som har opprettholdt samordningen over en lang periode.

- (572) Verisure har anført at Konkurransetilsynet har trukket slutninger om skadepotensial og grovhet ut fra en uriktig underliggende økonomisk modell, og at Konkurransetilsynet ikke har tatt hensyn til at samarbeidet kun gjaldt konkurransen om eksisterende kunder, og var begrenset til én enkelt salgssituasjon. Dette innebærer både hver for seg og samlet at samarbeidet hadde et ytterst begrenset skadepotensial. Ifølge klager viser OEs empiriske rapport at

noe som tilsier at samarbeidet ikke har hatt innvirkning på markedet. Det vises også til markedets karakteristika: og ulike salgskanaler. Konkurransetilsynet viser til drøftelsen av klagers anførsler om alarmmarkedets særtrekk i punkt 6 foran, og finner det på dette grunnlag klart at anførselene ikke kan føre frem.

- (573) Verisure kan ikke ses å ha fremmet særskilte anførsler vedrørende «*størrelsen på det berørte markedet*», jf. utmålingsforskriften § 3 andre ledd bokstav c, utover innsigelsene om hvilken omsetning som direkte eller indirekte er berørt, jf. klagen punkt 6.3. Klager har her anført at maksimalt prosent av omsetningen kan ha vært direkte eller

²⁷⁰Rapporten punkt 3.2.

²⁷¹ Vedlegg 13 til klagen.

²⁷² Konkurransetilsynets vedtak i sak 2019/34, *Telenor*, premiss 568. Vedtaket ble opprettholdt ved Gulatings lagmannsretts dom 24. juni 2021, LG-2019-137886-2.

²⁷³ Ibid.

indirekte berørt av overtredelsen. Konkurransklagenemnda finner det klart at anførselen ikke kan føre frem, og anser det i denne forbindelse tilstrekkelig å vise til vurderingene i punkt 15.2.1 ovenfor, og i Konkurransetilsynets vedtak punkt 9.2.3.2.

- (574) For skyldgradens betydning for utmålingen, jf. utmålingsforskriften § 3 andre ledd bokstav d, viser Konkurransklagenemnda til vurderingene av skyldspørsmålet i punkt 13. Nemnda har konkludert med at Verisure har handlet forsettlig. Klager kan derfor ikke høres med reduksjon av overtredelsesgebyret på dette grunnlag.
- (575) Når det gjelder utmålingsforskriften § 3 andre ledd bokstav e – «*den kombinerte markedsandelen til de berørte foretak*», legger Konkurransklagenemnda Konkurransetilsynets opplysninger til grunn. Det er vist til markedstall fra NHO Service og Handel, som viser at Sectors og Verisures samlede markedsandel har ligget fra [redacted] til [redacted] prosent i perioden 2011 til 2017. Konkurransklagenemnda legger derfor til grunn at Sectors og Verisures samlede markedsandel har vært høy i samarbeidsperioden. Klager har ikke bestridt at Sector og Verisure hadde en høy samlet markedsandel. I OEs utmålingsrapport²⁷⁴ hevdes det imidlertid at Sectors og Verisures store markedsandel, får mindre betydning ettersom redusert konkurranse om eksisterende kunder i det aktuelle markedet vil øke konkurransen om nye kunder. Konkurransklagenemnda finner det klart at anførselen ikke kan føre frem, og nemnda viser til sine tidligere vurderinger i punkt 6 og 15.2.1. Etter nemndas vurdering innebærer for øvrig Sectors og Verisures høye samlede markedsandel at overtredelsens grovhet blir større, noe som må vektlegges i skjerpene retning.
- (576) Etter utmålingsforskriften § 3 andre ledd bokstav f, kan det vektlegges «*om avtaler eller tiltak er gjennomført*». Verisure har anført subsidiært at Sector og Verisure i betydelig utstrekning konkurrerte om hverandres kunder i hele den aktuelle perioden, herunder gjennom dørsalg, og at den manglende gjennomføringen må føre til en adekvat reduksjon av grovhetsfaktoren. Konkurransklagenemnda finner det klart at klager ikke kan høres med disse anførselene. Nemnda viser til tidligere vurderinger og konklusjoner, som innebærer at den sporadiske konkurransen som fant sted, inngikk som avskrekkende elementer i et langvarig samarbeid om ikke å konkurrere om hverandres kunder.
- (577) Verisure har videre anført at Konkurransetilsynet ikke har tatt hensyn til at det var Sector som var pådriveren for å få i stand samarbeidet, og at den klart største andelen av kontaktene som Konkurransetilsynet har vist til i sitt vedtak, gjelder henvendelser fra Sector til Verisure. Klager har blant annet anført at bare én av de e-postene Konkurransetilsynet har vist til i vedtaket, som ifølge Konkurransetilsynet gjelder påstått konkurransesensitiv informasjon, er sendt fra [redacted]. Klager har også vist til sine anførsler om at det ikke har eksistert et sammenhengende samarbeid mellom Sector og Verisure om å dele markedet i den aktuelle perioden.
- (578) Selv om det i sum har kommet flere henvendelser fra [redacted] til [redacted] enn omvendt i den aktuelle perioden, viser det samlede bildet av kommunikasjonen etter Konkurransklagenemndas syn at også Verisure har vært en aktiv deltager i samarbeidet. Nemnda legger til grunn at klager har deltatt aktivt i den kontakten som ledet til et samarbeid om ikke å selge boligalarmer til hverandres kunder gjennom dørsalg, at klager i enkelte tilfeller har delt konkurransesensitiv informasjon med Sector, og at klager ikke har tatt offentlig avstand fra oppfordringene og den konkurransesensitive informasjonen

²⁷⁴ Klagen vedlegg 411.

de mottok fra Sector. Klager har også tilpasset sin atferd i markedet basert på den informasjon som er mottatt fra Sector [REDACTED]. Nemnda viser til den samlede bevisvurderingen i punkt 7 over.

- (579) Verisure har videre vist til EU-domstolens avgjørelse i *Pometon*, der det fremgår at overtredelsesgebyret skal fastsettes individuelt og i tråd med prinsippet om likebehandling. Underretten hadde i *Pometon* lagt til grunn at Pometon samlet sett spilte en mer begrenset rolle i kartellet enn blant annet en konkurrent ved navn Winoa. Da Underretten likevel kom til at disse to foretakene skulle få den samme nedsettelsen av grunnbeløpet, uten å begrunne dette med hensyn til likebehandlingsprinsippet, opphevet EU-domstolen Underrettens avgjørelse.
- (580) I vår sak stiller det seg annerledes ved at det bare var to parter i samarbeidet, og for at samarbeidet skulle fungere måtte begge parter bidra aktivt, noe de også gjorde. Verisures anførsel om at selskapets bidrag er underordnet, kan etter Konkurransklagenemndas vurdering åpenbart ikke føre frem. Dette har også en side til likebehandlingsprinsippet, som Konkurransklagenemnda vurderer i 15.3.6 nedenfor.
- (581) Konkurransklagenemnda har i de foregående vurderingene ikke identifisert omstendigheter som taler for å fravike Konkurransetilsynets skjønnsmessige fastsettelse av grunnbeløpet til 16 prosent av den relevante omsetningsverdien. Nemnda finner det klart at Verisure ikke kan høres med at denne grovhetsfaktoren er uforholdsmessig. Nemnda bemerker i denne forbindelse at fastsettelse av «grovhetsfaktoren» til 16 prosent for et tilfelle av langvarig markedsdeling mellom de to største aktørene i markedet, ikke er spesielt høyt, sammenlignet med domstolspraksis fra EU. Nemnda finner derfor at prosentsatsen på 16 prosent kan legges til grunn for utmålingen.

15.3.2 Overtredelsens varighet

- (582) Det følger av konkurranseloven § 29 andre ledd og utmålingsforskriften § 3 første ledd at det ved utmålingen av overtredelsesgebyr skal legges særlig vekt på varigheten av overtredelsen.
- (583) Etter forskriften § 3 fjerde ledd annet punktum kan beløpet som fremkommer på grunnlag av momentene i § 3 andre og fjerde ledd første punktum multipliseres med antallet år foretaket har deltatt i overtredelsen. Multiplikatorens begrunnelse og formål er at utmålingen i størst mulig grad skal gjenspeile den økonomiske betydningen av overtredelsen. For varighet for deler av et år følger det av bestemmelsen at perioder under seks måneder vil bli regnet som et halvt år, mens perioder på mer enn seks måneder regnes som et helt år.
- (584) Konkurransklagenemnda har funnet det bevist med klar sannsynlighetsovervekt at overtredelsen begynte 17. august 2011 og varte uavbrutt frem til Konkurransetilsynets bevissikring hos Sector og Verisure 20. juni 2017, jf. punkt 7 og 8. Klager kan følgelig ikke høres med at varigheten er kortere enn det som er lagt til grunn i Konkurransetilsynets vedtak.
- (585) Konkurransklagenemnda legger til grunn at retningslinjene for utmåling er fraveket i rettspraksis, slik at varigheten ikke lenger avrundes oppover til nærmeste seks måneder, men at det i stedet brukes en multiplikator basert på den faktiske varigheten av

overtredelsen, regnet i antall år og hele måneder.²⁷⁵ Denne praksisen legges til grunn for nemndas vurdering.

- (586) Konkurranseskilagenemnda legger til grunn at beregningen av varigheten på 2 135 dager i Konkurransetilsynets vedtak er korrekt. Multiplikatoren blir da 5,84, som multiplisert med den relevante omsetningsverdien og grovhetsprosenten gir et beløp på 654 millioner kroner, slik det fremgår av Konkurransetilsynets vedtak avsnitt 896. Nemnda slutter seg til denne beregningen.

15.3.3 Tillegg for særlig grovhet

- (587) Det følger av utmålingsforskriften § 3 femte ledd at ved «*særlig grove overtredelser av konkurranseloven § 10 og § 11, som horisontale avtaler om prisfastsettelse, markedsdeling og begrensning av produksjonen, kan overtredelsesgebyret økes med ytterligere 15 til 25 prosent av omsetningsverdien fastsatt etter tredje ledd første punktum.*»
- (588) Konkurransetilsynet bygger på at overtredelsen er særlig grov, og har derfor ilagt et tillegg for særlig grovhet på 16 prosent av omsetningsverdien. Konkurransetilsynet har lagt vekt på at saken gjelder markedsdeling, som i seg selv anses å kreve et særlig tillegg for grovhet for å ivareta allmennpreventive hensyn.
- (589) Verisure har gjort gjeldende at ordlyden «*avtaler*» i utmålingsforskriften § 3 femte ledd tilsier at bestemmelsen bare er forbeholdt de klareste overtredelsene av konkurranseloven. Klager har vist til at det aldri har eksistert noen avtale mellom Sector og Verisure om å dele markedet, og at Konkurransetilsynet heller ikke har tatt stilling til om avtalekriteriet er oppfylt.
- (590) Konkurranseskilagenemnda viser til ESAs retningslinjer avsnitt 23, hvor det fremgår at «*[h]orisontale avtaler om prisfastsettelse, markedsdeling og begrensning av produksjonen som vanligvis er hemmelige, er på grunn av sin art blant de mest skadelige konkurransebegrensningene*». I fotnoten til denne ordlyden (fotnote 11), fremgår følgende: «*Dette omfatter avtaler, samordnet opptreden og beslutninger truffet av sammenslutninger av foretak som omhandlet i EØS-avtalens artikkel 53.*» I avsnitt 25, som gjelder tillegg i utmålingen, er det vist til de samme typene overtredelser som i avsnitt 23. Konkurranseskilagenemnda legger derfor til grunn at det i henhold til ESAs retningslinjer kan gis et tillegg i utmålingen også for tilfeller av samordning. Kommisjonen har gitt tilsvarende retningslinjer.²⁷⁶
- (591) Når tilsvarende ordlyd er benyttet i utmålingsforskriften som i ESAs retningslinjer, må ordlyden i utmålingsforskriften etter Konkurranseskilagenemndas syn tolkes i lys av ESAs retningslinjer og EU- og EØS-retten for øvrig. Dette er i tråd med uttalelser i forarbeidene.²⁷⁷ Nemnda legger på denne bakgrunn til grunn at ordlyden «*avtaler*» i

²⁷⁵ Jf. Konkurranseskilagenemndas vedtak i *Telenorsaken*, KTKN-2019-34, med videre henvisninger til Bellamy & Child, *European Union Law of Competition*, 8. utg 2018, side 1266, avsnitt 14.031, Jonathan Faull og Ali Nikpay, *The EU Law of Competition*, 3. utgave, 2014 avsnitt 8.574–8.575, og Kerse & Kahn, *EU Antitrust Procedure*, 7. utg. 2012, side 426 (avsnitt 7-087). Se også Gulating lagmannsretts dom i *Telenorsaken*, LG-2019-137886-2, punkt 10.2.

²⁷⁶ Kommisjonens retningslinjer avsnitt 23 og 25 og note 2.

²⁷⁷ Ot.prp. nr. 6 (2003–2004) side 118 og 241.

utmålingsforskriften, også er ment å ramme samordnet opptreden. Nemnda finner det derfor klart at klagers anførsel på dette punktet ikke fører frem.

- (592) Horisontale avtaler om prisfastsettelse, markedsdeling og begrensning av produksjonen nevnes i utmålingsforskriften § 3 femte ledd som eksempler på «*særlig grove overtredelser*». Formålet med tillegget for «*særlig grovhet*» er å avskrekke foretak fra i det hele tatt å delta i slikt samarbeid, se ESAs retningslinjer punkt 25, der markedsdeling også nevnes.
- (593) Konkurransesklagenemnda legger til grunn at markedsdeling er i kjernen av overtredelser som etter sin art er egnet til å begrense konkurransen. I motsetning til det Verisure anfører, kan ikke nemnda se at det er grunnlag for å hevde at overtredelsen ikke kan sammenlignes med de mest alvorlige formene for brudd på konkurranseloven. Det vises i denne sammenheng til nemndas bevisvurdering i punkt 7, drøftelsen av formålskriteriet i punkt 9 og skyldvurderingen i punkt 13. På denne bakgrunn er det også nemndas syn at allmennpreventive hensyn gjør seg gjeldende.
- (594) Verisure har anført at bare en begrenset del av omsetningen er berørt av overtredelsen, at overtredelsen har hatt et begrenset skadepotensial, og at overtredelsen derfor ikke under noen omstendighet kan karakteriseres som grov eller særlig grov. Konkurransesklagenemnda finner det klart at klager ikke kan høres med disse anførselene, idet nemnda viser til sine tidligere drøftelser av de samme spørsmålene i punkt 15.2.1 og 15.3.1, samt punkt 6, over.
- (595) Konkurransesklagenemnda har på denne bakgrunn kommet til at det er riktig å ilegge et tillegg for særlig grovhet. Tillegget er i Konkurransetilsynets vedtak fastsatt til 16 prosent, basert på at slikt tillegg etter praksis fra domstolene i EU/EØS fastsettes til samme prosentsats som for overtredelsens grovhet.²⁷⁸ Nemnda viser også til at lagmannsretten i Forlagssaken fulgte tilsvarende fremgangsmåte, med henvisning til at dette er fast praksis.²⁷⁹ Ut fra en samlet vurdering av de konkrete omstendighetene i saken finner nemnda det riktig å ilegge et tillegg for særlig grovhet, med samme prosentsats som fastsatt for overtredelsens grovhet. Tillegget utgjør dermed 16 prosent av den relevante omsetningsverdien på 700 millioner kroner, altså 112 millioner kroner.

15.3.4 Grunnbeløpets størrelse

- (596) Konkurransesklagenemnda tar utgangspunktet i at gebyrets grunnbeløp er satt til 16 prosent av den relevante omsetningsverdien, jf. punkt 15.2.1 over, som multiplisert med antall år overtredelsen har vart (5,84) utgjør 654 millioner kroner. Med tillegget for særlig grovhet på 112 millioner kroner utgjør grunnbeløpet etter dette 766 millioner kroner.

15.3.5 Justering av grunnbeløpet – skjerpende eller formildende omstendigheter?

- (597) Konkurransetilsynets vedtak bygger på at det ikke foreligger skjerpende eller formildende omstendigheter i saken av betydning for utmålingen av overtredelsesgebyret.
- (598) Verisure har anført subsidiært, for det tilfelle Konkurransesklagenemnda ikke tar hensyn til faktorene det tidligere er pekt på (se klagen kapittel 6), må disse vektlegges i

²⁷⁸ Sak COMP/39605, *CRT Glass*, sak COMP/38.344, *Pre-stressing Steel*, og sak COMP/38.866, *Animal Feed Phosphates*.

²⁷⁹ Det vises også til Faull and Nikpay, *op. cit.*, side 1286-1287 (avsnittene 8.579–8.580).

formildende retning etter utmålingsforskriften § 3 sjette ledd. Klager har vist til EU-domstolens avgjørelse i *Infineon Technologies*.²⁸⁰

- (599) Konkurransklagenemnda viser til at et moment som etter utmålingsforskriften § 3 sjette ledd, bokstav a, «*kan*» påvirke utmålingen av gebyret, blant annet er «*om foretaket har hatt en ledende eller passiv rolle i overtredelsen*».
- (600) Konkurransklagenemnda finner det klart at klager ikke kan høres med at Verisure hadde en passiv rolle i overtredelsen, og viser i denne sammenheng til vurderingen og konklusjonen i 15.3.1.
- (601) Verisures øvrige anførsler som er relevante for vurderingen av om det foreligger formildende omstendigheter, er behandlet og tilbakevist tidligere.
- (602) Verken Konkurransetilsynet eller Verisure har vist til øvrige momenter som bør vektlegges som skjerpene eller formildende. Konkurransklagenemnda finner heller ikke grunn til å vektlegge andre momenter.

15.3.6 Klagers anførsler knyttet til likebehandling og forholdsmessighet

- (603) Verisure har anført at det i Konkurransetilsynets vedtak ikke er tatt tilstrekkelig hensyn til overordnede forvaltningsrettslige prinsipper om likebehandling og forholdsmessighet ved utmålingen av overtredelsesgebyret. Klager har også vist til EU-domstolens og Underrettens avgjørelser i *Pometon*, *Marine Harvest* og *Infineon*, som tas til inntekt for at det gjelder slike prinsipper i EU-retten.²⁸¹
- (604) Konkurransklagenemnda peker på at de nevnte avgjørelsene viser at det gjelder et prinsipp om likebehandling²⁸² og at utmålingen av overtredelsesgebyr må være forholdsmessig.²⁸³ Slik nemnda forstår det, gjelder disse prinsippene selvstendig ved siden av prinsippene som følger av norsk forvaltningsrett.²⁸⁴ I forvaltningsretten gjelder prinsippet om likebehandling og forsvarlig saksbehandling. Nemnda legger til grunn at utmålingsreglene ivaretar både de forvaltningsrettslige og de EU/EØS-rettslige prinsippene. Nemnda foretar likevel en egen vurdering av forholdsmessigheten og prinsippet om likebehandling, slik det kreves i EU/EØS-retten.
- (605) Konkurransklagenemnda vurderer først forholdsmessigheten. Nemnda har som vist ovenfor kommet til at det er tale om markedsdeling, som er en alvorlig overtredelse, som etter nemndas vurdering kan ha rammet hele markedet for salg av boligalarmer. Verisure var den største aktøren i markedet, som har samarbeidet i strid med konkurranseloven § 10 og EØS-avtalen artikkel 53 nr. 1, og nemnda har kommet til at selskapet hadde en sentral rolle. Nemnda har, i likhet med Konkurransetilsynet, lagt seg omtrent på midten av handlingsrommet, som er på mellom 0 og 30 prosent. Etter nemndas vurdering må dette ut fra sakens konkrete omstendigheter anses som forholdsmessig.

²⁸⁰ Sak C-99/17 P, *Infineon Technologies*.

²⁸¹ Sak C-440/19 P, avsnitt 160, sak T-704/14, avsnitt 580, og sak C-99/17 P, avsnitt 206.

²⁸² Sak C-440/19 P *Pometon*, avsnitt 138.

²⁸³ Sak C-440/19 P *Pometon*, avsnitt 160, *Marine Harvest*, avsnitt 580 og *Infineon*, avsnitt 206.

²⁸⁴ Eriksen og Fredriksen, *Norges europeiske forvaltningsrett, EØS-avtalens krav til norske forvaltningsorganers organisering og saksbehandling*, 2019, punkt 5.9, avsnitt 69.

- (606) Verisure anfører at proporsjonalitetsprinsippet innebærer at tottrinnsmetoden ikke alene skal være bestemmende for utmålingen, men bare anses som en indikasjon for utmålingen. Konkurransklagenemnda finner ikke grunn til å ta stilling til spørsmålet om hvor langt metoden skal være bestemmende, idet nemnda i dette tilfellet mener at tottrinnsmetoden som er anvendt, gir et riktig og forholdsmessig resultat for utmålingen.
- (607) Verisure har vist til uttalelser i Konkurransklagenemndas vedtak i sak 2018/112 og 2018/113, *El-proffen*,²⁸⁵ om at gebyret skal gjenspeile den økonomiske betydningen av overtredelsen. Vedtaket i *El-proffen* gjaldt et ulovlig anbudssamarbeid der partene hadde blitt avvist fra konkurransen av denne grunn, slik at foretakene ikke hadde oppnådd noen omsetning fra det ulovlige anbudssamarbeidet. Nemnda tok derfor utgangspunkt i hvilke omsetningsbeløp som det med klar sannsynlighetsovervekt kunne legges til grunn ville ha vært realistisk å oppnå for hver av de involverte partene ved sin deltakelse i anbudssamarbeidet. Vår sak stiller seg annerledes, ved at det har vært mulig for nemnda å ta utgangspunkt i konkrete omsetningstall, og at Konkurransklagenemnda har funnet det klart at hele boligalarmmarkedet i Norge har vært direkte eller indirekte berørt av overtredelsen, jf. punkt 15.2.1. Konkurransklagenemnda legger til grunn at den økonomiske betydningen av overtredelsen er tilstrekkelig hensyntatt ved anvendelsen av tottrinnsmetoden i vår sak.
- (608) Når det gjelder anførselen om manglende likebehandling, bemerker Konkurransklagenemnda at gebyret nominelt er det høyeste som er ilagt etter den norske konkurranseloven ved brudd på § 10. Det gir imidlertid et skjevt utgangspunkt å fokusere på gebyrets nominelle størrelse, som langt på vei er en funksjon av bestemmelsene i utmålingsforskriften § 3. Forskriften er i vesentlig grad harmonisert med utmålingsreglene i EU/EØS, som innebærer at særlig den berørte omsetningen og overtredelsens varighet gir store utslag i utmålingen.²⁸⁶
- (609) Konkurransklagenemnda kan ikke se at det er pekt på konkrete saker som tilsier at det aktuelle overtredelsesgebyret er i strid med prinsippet om likebehandling. Nemnda kan heller ikke se at det er grunn til å redusere overtredelsesgebyret ut fra en sammenligning med andre tidligere saker som Konkurransetilsynet og domstolene har behandlet. I lagmannsrettens dom i *Forlagssaken* la eksempelvis flertallet til grunn en noe høyere prosentsats enn i denne saken; 19 prosent. Den samme prosentandelen ble ilagt som tillegg for særlig grov overtredelse. Saken gjaldt et horisontalt samarbeid om å boikotte en distributør, og i denne sammenheng utveksling av sensitiv informasjon. Konkurransetilsynet la til grunn at dette var «i kjernen av overtredelser som etter sin art er egnet til å begrense konkurransen, tilsvarende horisontale avtaler om prisfastsettelse, markedsdeling og begrensning av produksjon». Lagmannsrettens flertall sluttet seg til dette. Konkurransklagenemnda vurderer foreliggende sak som minst like alvorlig som *Forlagssaken*, noe som tilsier at Konkurransetilsynets utmåling i denne saken ikke er for streng.
- (610) Konkurransklagenemnda viser videre til at lagmannsretten i *Taxisaken* utmålte et gebyr ut fra en betydelig lavere prosentsats enn i vår sak. *Taxisaken* har imidlertid færre paralleller til denne saken, idet det var tale om et åpent anbudssamarbeid som begrenset seg til to anbudskonkurranser.

²⁸⁵ KTKN-2018-112 og KTKN-2018-113.

²⁸⁶ Jf. Konkurransklagenemndas vedtak i *Telenorsaken*, KTKN-2019-34.

- (611) Verisures anførsel om brudd på likebehandlingsprinsippet kan etter dette ikke føre frem.
- (612) Konkurranseskilagenemnda har av de samme grunner som er gjengitt ovenfor kommet til at heller ikke de forvaltningsrettslige prinsippene om likebehandling og forsvarlig saksbehandling er brutt i Konkurransetilsynets utmåling av gebyr.

15.4 Maksimalgrensen på 10 prosent av foretakets omsetning

- (613) Det legges til grunn som uomtvistet at det utmålte gebyret ikke overstiger maksimalgrensen på 10 prosent av Verisure-konsernets samlede salgsinntekt for det siste regnskapsåret.

16 Konklusjon – overtredelsesgebyrets størrelse

- (614) Konkurranseskilagenemnda konkluderer etter dette med at det ilagte overtredelsesgebyret på 766 millioner kroner mot Verisure AS/Verisure Midholding AB for overtredelsen av konkurranselover § 10 og EØS-avtalen artikkel 53, opprettholdes.

17 Avgjørelse

- (615) Konkurranseskilagenemnda fatter etter dette følgende vedtak:

Verisure AS og Verisure Midholding AB ilegges solidarisk et overtredelsesgebyr på 766,0 millioner kroner – syv hundre og sekstiseks millioner kroner - for overtredelse av konkurranselover § 10 og EØS-avtalen artikkel 53.

- (616) Konkurranseskilagenemnda har avgjort klagen uten ugrunnet opphold og innen seks måneder fra klagen første gang ble fremsatt jf. konkurranselover § 39 andre ledd. Søksmål om nemndas vedtak kan eventuelt rettes mot staten ved Konkurransetilsynet, og anlegges for Gulating lagmannsrett innen tre måneder etter at underretning om vedtaket ble mottatt, jf. konkurranselover § 39 tredje og fjerde ledd.

Dokumentet er godkjent elektronisk